

Traditionele mechanismen in Noord-Oeganda: een literaire hype

Welke verklaringen liggen ten grondslag aan het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda?

Cultuur versus Context

Master thesis

Internationale Betrekkingen in historisch perspectief

Universiteit Utrecht

Begeleider: Dr. P.A.M. Malcontent

Rosemarie Jorritsma

Juli 2011

Een literaire hype: traditionele mechanismen in Noord-Oeganda

Welke verklaringen liggen ten grondslag aan het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda?

Cultuur versus Context

Master thesis

Internationale Betrekkingen in historisch perspectief

Universiteit Utrecht

Begeleider: Dr. P.A.M. Malcontent

R.V. Jorritsma

Studentnummer 3420299

r.v.jorritsma@students.uu.nl

Juli 2011

Voorkant: foto van het rauwe ei en de takken, gebruikt tijdens een *Mato Oput* ceremonie in Noord-Oeganda

(Bron: New York Times)

Inhoud

Inleiding	1
Hoofdstuk 1: Theoretische concepten – <i>transitional justice</i> in Noord-Oeganda.....	9
1.1 Transitional justice	9
1.2. Retributive justice	11
1.2.1. Het Internationaal Strafhof.....	11
1.3. Restorative justice	16
1.3.1. Traditionele mechanismen	16
1.3.1.1. Opkomst van vernieuwde traditionele mechanismen	17
1.3.1.2. Rwanda – <i>gacaca</i> 's.....	19
1.3.1.3. Noord-Oeganda – <i>mato oput</i>	20
1.4. Traditionele mechanismen - Invention of tradition	22
1.4.1. Rwanda – <i>gacaca</i> 's.....	22
1.4.2. Noord-Oeganda – <i>mato oput</i>	22
1.4.2.1. De mythe van <i>mato oput</i>	23
Hoofdstuk 2: Het conflict en de impact op de slachtoffers	26
2.1. Korte geschiedenis Noord-Oeganda.....	26
2.2. Lord's Resistance Army	27
2.3. Uganda Peoples Defence Forces	28
2.4. Huidige situatie	30
Hoofdstuk 3: Traditionele mechanismen in de literatuur – Cultuur vs Context	33
3.1. Rwanda.....	33
3.2. Noord-Oeganda.....	34
3.2.1. Cultuur	35
3.2.1.1. Samenleving	35
3.2.1.2. Religie.....	36
3.3. Context:	38

3.3.1. Gefaalde militaire interventies en vredespogingen.....	39
3.3.2. Tekortkomingen van het Internationaal Strafhof.....	40
Hoofdstuk 4: De behoeften van de slachtoffers	43
4.1. Onderzoeksrapporten.....	44
4.1.1. 2005: ICTJ - Forgotten Voices	45
4.1.2. 2007: ICTJ - When the War Ends	46
4.1.3. 2010: ICTJ - Transitioning to Peace.....	47
4.1.4. 2007: OHCHR - Making Peace Our Own.....	48
4.2. Beperkingen van de onderzoeksrapporten	49
4.3. Conclusie van de onderzoeksrapporten	50
4.3.1. Retributive vs Restorative Justice – Cultuur vs Context.....	51
4.4. Gebruik traditionele mechanismen.....	53
Conclusie	55
Literatuurlijst	59

Inleiding

Sinds de onafhankelijkheid van Oeganda in 1962 wordt het land geteisterd door conflicten en geweld. Het dictatoriale regime van Idi Amin in de jaren zeventig, de guerrillaoorlogen onder Milton Obote in de jaren tachtig en het optreden van de huidige president Yoweri Museveni en zijn regeringsleger sinds 1986 hebben een haast onbeschrijflijke ellende veroorzaakt voor de burgers in het land.

In het noorden van Oeganda is sinds het aantreden van zuiderling Museveni een rebellenbeweging actief die zich tegen de regering keert: Het Leger van de Heer (Lords Resistance Army, LRA). De leider van deze guerrillabeweging, Joseph Kony, is een godsdienstfanaat die een staat wil stichten op basis van de Bijbelse tien geboden. Als manschappen zet Kony ontvoerde kinderen in die hij intimideert en indoctrineert tot kindsoldaten en seksslaven. In totaal zijn ongeveer 30.000 kinderen het slachtoffer geworden van Kony en zijn LRA. Tienduizenden mensen zijn vermoord en bijna twee miljoen mensen raakten ontheemd.

Hoewel Oeganda onder het bewind van Museveni economisch stabiel is geworden, kon de regering de guerrillabeweging van Kony niet de baas. President Museveni besloot daarom de hulp van het Internationaal Strafhof (ICC) in te roepen. Het ICC startte in 2003 een onderzoek naar de situatie in Noord-Oeganda. Op dit moment heeft het Internationaal Strafhof vijf arrestatiebevelen uit laten gaan naar de zwaargewichten in dit conflict. Drie van deze zwaargewichten zijn nog in leven.¹ Als deze daders gearresteerd worden, kunnen zij vervolgd worden in Den Haag.

Nagenoeg de gehele Noord-Oegandese bevolking werd op 2 oktober 2002 gedwongen door het Oegandese regeringsleger (UPDF) om hun grond en eigendommen achter te laten. In deze Internally Displaced People (IDP)-kampen zouden de Oegandezen worden beschermd tegen het LRA door het UPDF. De Oegandezen leefden in deze kampen onder erbarmelijke omstandigheden. Hoewel de kampen aanvankelijk werden omschreven als beschermde dorpen, vervielen ze al snel tot onleefbare nederzettingen door aanhoudende honger en ziektes. Door gebrek aan degelijke bescherming van het UPDF kon het LRA door middel van aanslagen op de IDP-kampen vele slachtoffers maken.² Inmiddels is de situatie in Noord-Oeganda sterk veranderd. Het LRA begon in 2005 zijn troepen terug te trekken. Op dit moment zijn de IDP-kampen, waar ongeveer negentig procent van de bevolking gehuisvest was, bijna volledig opgedoekt. De meeste ontheemden zijn teruggekeerd naar hun dorpen. Huizen worden opnieuw opgebouwd en het land wordt weer gecultiveerd.³

---

¹ A. Pakhavan, 'Are International Criminal Tribunals a Disincentive to Peace?; Reconciling Judicial Romanticism with Political Realism', *Human Rights Quarterly* 31 (2009) 624-654, 643

² UNICEF, *Uganda: UNICEF humanitarian situation report* (versie april 2007) <http://www.unicef.org> (geraadpleegd 2 april 2011)

³ ICTJ en Human Rights Center University of Berkeley, *Transitioning to Peace: A Population-Based Survey on Attitudes About Social Reconstruction and Justice in Northern Uganda* (2010) 1

Een belangrijke vraag voor staten na en tijdens een conflict is hoe er het beste kan worden omgesprongen met de pijnlijke nasleep van geweld. Tegelijkertijd proberen deze staten de sociale harmonie in stand te houden die na perioden van grof geweld vaak erg zwak is. Het dilemma ontstaat of aan welke vorm van *transitional justice* er prioriteit moet worden gegeven: *retributive justice* (veroordeling) of *restorative justice* (verzoening).

De afgelopen twintig jaar is in de literatuur een enorme toename te zien in de bijdragen over *transitional justice* in Noord-Oeganda. Kora Andrieu⁴, Ruti Teitel⁵ en Naomi Roht-Arriaza⁶ zijn enkele voorbeelden van onderzoekers die zich over het begrip uitlieten. Onderzoekster Rosemary Nagy schreef in 2008 het artikel *Transitional justice as Global Project*. Daarin gaf zij de recente ontwikkeling van het begrip weer: 'Transitional justice as a field and practice has grown tremendously over the past 15 years.' Er was een ontwikkeling zichtbaar naar 'a right to truth' en 'a right to reparation.'⁷ De omvangrijke literatuur over het begrip *transitional justice* schrijft het begrip vele definities toe. Het begrip valt uiteen in twee stromingen: *retributive* en *restorative justice*. Beide stromingen zijn zichtbaar in Noord-Oeganda.

Op dit moment zijn er in Oeganda vier verschillende processen gaande die een vorm van *restorative* of *retributive justice* brengen. Allereerst, het Oegandese formele rechtssysteem. Het systeem, gebaseerd op Afrikaans en Brits gewoonterecht, is momenteel ontoereikend om oorlogsmisdadigers te berechten.⁸ Het tweede proces is het Internationaal Strafhof in Den Haag dat in 2003 door president Museveni werd ingeschakeld. Het mandaat van de aanklager van het ICC is sterk: 116 landen hebben het Statuut van Rome ondertekend.⁹ Op basis van dit statuut kan de aanklager onafhankelijk onderzoek doen en vervolging instellen tegen verdachten van grove mensenrechtenschendingen.¹⁰ Met de opkomst van het ICC kwam het slachtoffer centraal te staan en nam de literatuur waarin de slachtoffers centraal werden gezet flink toe.¹¹ Daarnaast is sinds 2000 de Amnesty Act ingevoerd in Noord-Oeganda. Deze act geeft LRA rebellen de mogelijkheid terug naar huis te keren, mits zij geweld afzweren. Ten slotte is er in Oeganda een traditioneel systeem van

---

⁴ K. Andrieu, 'Transitional Justice: A New Discipline in Human Rights', *Online Encyclopedia of Mass Violence* (2010)1-37

⁵ R. Teitel, 'Transitional Justice Genealogy', *Harvard Human Rights Journal* 16, 69-94

⁶ N. Roht-Arriaza, 'The New Landscape of Transitional Justice', in: N. Roht-Arriaza, J. Marriezcurena (ed.), *Transitional Justice in the Twenty-First Century* (New York 2006) 1-16

⁷ R. Nagy, 'Transitional Justice as Global Project: critical reflections', *Third World Quarterly* vol. 29, no. 2 (2008) 275-289, 275

⁸ J. Amutuhare, 'Uganda: ICC urged to support local justice to promote peace', (versie 19 april 2008)

http://www.communicatingjustice.org/en/stories/23042008_uganda_icc_urged_support_local_justice_promote_peace (geraadpleegd 19 april 2011)

⁹ ICC, 'The States Parties to the Rome Statute' (versie 22 juni 2011) <http://www.icc-cpi.int/Menu/ASP/states+parties/> (geraadpleegd 23 juni 2011)

¹⁰ J. van Wijk, 'Opinie: Juristen verpesten het voor diplomaten', *NRC Next* 6 juni 2011

¹¹ Zie oa. H. Verrijn Stuart, 'Het Internationaal Strafhof en de rol van slachtoffers', *Justitiële Verkenningen* 32 (2006) 88-107; ICTJ en Human Rights Center University of Berkeley, 'Forgotten Voices: A Population Based Survey on Attitudes about Peace and Justice in Northern Uganda' (2005); OHCHR, 'Making peace our own- Victims' Perceptions of Accountability, Reconciliation and Transitional Justice in Northern Uganda', (2007); D. Taylor, 'Beyond the Courtroom: The objectives and experience of international trials at the grassroots'(sd)

mechanismen dat gebruikt wordt door etnische groeperingen. Dit systeem is gericht op vergeving, verzoening en re-integratie.¹²

David Taylor onderstreept in *Beyond the Courtroom* de noodzakelijkheid van het koppelen van *transitional justice* mechanismen aan de behoeften van de slachtoffers. Zo stelt Taylor: 'Communities have a right to criminal accountability, but on their terms.'¹³ In het artikel zet Taylor uiteen dat er pas sprake is van *justice*, als deze: '... meaningful, relevant and manifested at the grassroots.'¹⁴ De slachtoffers zijn volgens Taylor degenen voor wie geschilbeslechting bedoeld is. Daarom dient geschilbeslechting passend te zijn bij hun behoeften.

De behoeften aan geschilbeslechting van de slachtoffers in Noord-Oeganda zijn volgens Marc Lacey, correspondent van de New York Times, kraakhelder. De processen van geschilbeslechting in Noord-Oeganda reduceert Lacey van vier naar twee mogelijkheden:

'The International Criminal Court at The Hague represents one way of holding those who commit atrocities responsible for their crimes. The raw eggs, twigs and livestock that the Acholi people of northern Uganda use in their traditional reconciliation ceremonies represent another.'¹⁵

Volgens Lacey botsen beide mogelijkheden. Het 'westerse' systeem van *retributive justice* - het ICC - zou haaks staan op de behoefte van de slachtoffers naar *restorative justice* in de vorm van traditionele ceremonies. Toch is er volgens Lacey geen sprake van een dilemma: de slachtoffers in Noord-Oeganda zouden - ondanks de brute moorden - behoefte hebben aan het vergeven van de daders. Deze vergeving zou plaatsvinden via eeuwenoude traditionele mechanismen.¹⁶

Ook de Nederlandse documentairemaakster Klaartje Quirijns ziet geen dilemma. Quirijns maakte voor het VPRO programma *Tegenlicht* in 2009 de documentaire *Peace Versus Justice*. In deze documentaire wordt gekeken naar de ambities van het Internationaal Strafhof. Quirijns accentueert een miscommunicatie tussen de Acholi en de westerse cultuur met daarbinnen de verschillende opvattingen van gerechtigheid. Het ICC zou volgens de ondervraagden voor verlenging in plaats van beëindiging van het conflict zorgen. De slachtoffers zouden volgens Quirijns meer de behoefte hebben aan vergeving en lokale, traditionele mechanismen dan aan internationale instrumenten.¹⁷

Volgens Quirijns, Lacey en verschillende onderzoekers en mensenrechtenactivisten is het duidelijk: de slachtoffers in Noord-Oeganda willen gebruik maken van hun traditionele mechanismen

---

¹² Refugee Law Project, *Peace First, Justice Later: Traditional Justice in Northern Uganda*, Working Paper 17 (Kampala Refugee Law Group juli 2005), 23

¹³ Taylor, 'Beyond the Courtroom', 6

¹⁴ *Ibidem*, 1

¹⁵ M.Lacey, 'Atrocity victims in Uganda choose to forgive', *The New York Times*, 18 april 2005

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ K. Quirijns, VPRO documentaire *Tegenlicht 'Peace versus Justice'* (2009)

als vorm van geschilbeslechting.¹⁸ Over deze vorm van geschilbeslechting in Noord-Oeganda is recentelijk pas meer bekend. Onder andere Prudence Acirokop¹⁹, Tim Allen²⁰, Joanne Quinn²¹, George Kegoro²², Luc Huyse²³ en de vele rapporten van Refugee Law Project²⁴ leveren bijdragen over traditionele mechanismen. De mechanismen worden uitgebreid omschreven en scherp in contrast gesteld met het ‘westerse’ *retributive justice*. Met name de *mato oput* ceremonie is een veelbesproken traditioneel mechanisme.²⁵ Deze ceremonie zou zorgen voor de re-integratie en vergeving van voormalige LRA rebellen. De Acholi zouden met *mato oput* - het drinken van het bittere kruid - een eigen vorm van geschilbeslechting hebben ontwikkeld. Het concept ‘traditioneel mechanisme’ ligt echter onder vuur. De vraag die Tim Allen zich stelt is: Hoe traditioneel zijn de mechanismen in Noord-Oeganda? Zijn traditionele mechanismen in Noord-Oeganda niet ‘an invention of tradition’? Het begrip ‘invention of tradition’ - geïntroduceerd door Eric Hobsbawm - zal ik in deze scriptie nader toelichten.

In de enorme hoeveelheid aan literatuur over *retributive* en *restorative justice* in Noord-Oeganda ontdekte ik een lacune. De doelen en uitvoeringen van de traditionele mechanismen worden uitgebreid besproken. Ook over de term ‘traditioneel’ mechanisme is een debat gaande. In de literatuur wordt gesteld dat de Acholi - ondanks de vele moordpartijen - willen vergeven door middel van traditionele mechanismen. Er is echter geen bijdrage die expliciet antwoord geeft op de vraag waaraan het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda ten grondslag ligt. Wat zijn de verklaringen voor het gebruik van de mechanismen?

Die lacune zal ik invullen door de volgende vraag te stellen in deze scriptie: Welke verklaringen liggen ten grondslag aan het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda? Aan deze hoofdvraag kleven een aantal relevante bijvragen: In welke mate wordt er daadwerkelijk

---

¹⁸ Een greep uit de literatuur: B. Afako, 'Reconciliation and Justice: 'Mato Oput' and the Amnesty Act', *An International Review of Peace Initiatives* vol. 1 (2002); P. Acirokop, 'The potential and limits of *mato oput* as a tool for reconciliation and justice', in: S.Parmar, M.J.Roseman (ed) *Children and Transitional Justice, Truth-Telling, Accountability and Reconciliation* (Unicef maart 2010) 268-292; T.Murithi, *African Approaches to Building Peace and Solidarity* (International Conference on Strategies for Peace with Development in Africa, Addis Ababa Ethiopië 2006); A.C.Finnegan, *A memorable process in a forgotten war: forgiveness within Northern Uganda* (Scriptie Law and Diplomacy, Tufts University 2005), 1-2; E.K.Baines, 'Roco Wat I Acoli; restoring relationships in Acholi land: Traditional Approaches to Justice and Integration', gepubliceerd door *Liu Institute for Global Issues*, University of British Columbia (2005)

¹⁹ Acirokop, 'The potential and limits of *mato oput*'

²⁰ T. Allen, 'Ritual (Ab)use? Problems with Traditional Justice in Northern Uganda', in: Nicholas Waddell and Phil Clark (ed.), *Courting Conflict? Justice, Peace and the ICC in Africa* (Royal African Society 2008) 47-54 en T.Allen, 'Bitter roots: the 'invention' of Acholi traditional justice', in: T. Allen en K. Vlassenroot, *The LRA - Myth and Reality* (Londen en New York 2010), 242-261

²¹ J.R. Quinn, 'The Role of Informal Mechanisms in Transitional Justice' een paper voor een presentatie over 'Transitional Justice: Local and International Dimensions' op de Canadian Political Science Association Annual Meeting, 2 juni 2005

²² G.Kegoro, The place of informal justice mechanisms in post conflict peace and justice issues. Presentatie gehouden tijdens Seminar Rule of Law in Fragile and Conflict-Affected Countries.(Wereldbank Washington D.C. 2009)

²³ L. Huyse, 'Introduction: Tradition-based Approaches in Peacemaking, Transitional Justice and Reconciliation Policies' in ed. L. Huyse en M. Salter, *Traditional Justice and Reconciliation after Violent Conflict: Learning from African Experiences, International IDEA* (Stockholm 2008) 1-22

²⁴ Oa. Refugee Law Project, *Peace First, Justice Later: Traditional Justice in Northern Uganda*

²⁵ Een greep uit de literatuur: Afako, 'Mato Oput' and the Amnesty Act', ;Acirokop, 'The potential and limits of *mato oput*', ; African Approaches to Building Peace and Solidarity, ; Finnegan, A memorable process in a forgotten war, ; Baines, 'Roco Wat I Acoli',

gebruik gemaakt van deze mechanismen? En is de benaming ‘traditioneel’ passend bij de uitvoering van de mechanismen? De hoeveelheid literatuur impliceert een grote behoefte en veelvuldig gebruik van eeuwenoude mechanismen onder de Acholi. In mijn scriptie zal ik verduidelijken dat de behoefte en het gebruik van de traditionele mechanismen niet in verhouding staan met de hoeveelheid aan literatuur en de verklaringen voor het gebruik ervan. Ook zal ik verduidelijken dat de termen vergeving, *restorative justice* en traditionele mechanismen niet gemakshalve op één hoop gegooid mogen worden. Tevens wordt duidelijk dat de term ‘traditionele mechanismen’ verre van passend is.

Als gevolg van de inmenging van het ICC in Noord-Oeganda lobbyden vredesonderhandelaren en hulpverleners voor het gebruik van traditionele mechanismen. Als het ICC zijn inmenging zou staken dan zouden de slachtoffers zelf de daders aanpakken; ‘the Acholi-way’.²⁶ De lobbyisten bedoelden hiermee dat zij een alternatief wilden bieden op de vorm van *punitive justice* van het ICC. In plaats daarvan wilden zij de LRA soldaten laten re-integreren in hun gemeenschap door middel van vergeving en verzoening.²⁷

De behoefte naar vergeving en verzoening door middel van traditionele mechanismen is volgens verschillende onderzoekers cultureel verklaarbaar. Sverker Finnstrom, een antropoloog, stelt dat: ‘The Acholi turn to culturally informed practices to deal with war and its effect on everyday life.’²⁸ Aan waardigheid, rechtvaardigheid en waarheid ligt een onpolitieke, Katholiek-Messiaanse ethiek ten grondslag die de Acholi zich sterk aantrekken. Deze ethiek in combinatie met het belang van de gemeenschap en de duidelijke aanwezigheid van religie in de samenleving zou de culturele verklaring zijn voor het gebruik van traditionele mechanismen. Het klassieke argument in de literatuur is dat de Afrikaanse (deels) christelijke cultuur sterk de waarden van vergeving en naastenliefde kent. *Retributive justice* zou in strijd zijn met de christelijke waarden. *Restorative justice* en de traditionele mechanismen zouden voor de religieuze Acholi de voorkeur hebben.²⁹

Na een grondig onderzoek van de bestaande literatuur over traditionele mechanismen voeg ik - naast de bestaande culturele verklaring - een nieuwe verklaring toe, namelijk het karakter en het verloop van het conflict, ofwel: de context. De culturele verklaring voor het gebruik van traditionele mechanismen is aannemelijk, maar wellicht te kort door de bocht. Gedurende conflicten, stelt de

---

²⁶ Zie hiervoor oa. : A. Branch ‘The ICC should stop its African experimental investigations now’, *The Monitor*, 13 januari 2005; The Refugee Law Project (RLP), ‘Position paper on the announcement of formal of formal investigations of the Lord’s Resistance Army by the Chief Prosecutor of the International Criminal Court and its implications on the search for peaceful solutions in northern Uganda,’ Kampala, 28 July 2004; T. Allen, *Trial Justice: The International Criminal Court and the Lord’s Resistance Army* (London 2006); International Crisis Group, ‘Peace in Northern Uganda?’, *Africa Briefing* 41(13 September 2006); N. Grono, ‘ICC’s Prosecutorial Strategy for 2007–2009,’ *Second public hearing to the office of the prosecutor*, 26 September 2006; J. Snyder en L. Vinjamuri, ‘A Midwife for Peace,’ *International Herald Tribune*, 26 September 2006; L. Hovil and J. Quinn, ‘Peace First, Justice Later: Traditional Justice in Acholi,’ (Refugee Law Project, Working Paper, 2005); Bishop Baker Ochola, ‘Uganda: The Acholi Traditional Justice is Enough for Kony,’ *New Vision*, Opinion, 28 August 2006

²⁷ Baines, ‘The Haunting of Alice’, 96

²⁸ *Ibidem*, 111

²⁹ R. Gersony, ‘The Anguish of Northern Uganda’, (USAID, augustus 1997) 6

African Rights organisatie, zijn mensen geneigd hun vertrouwen te leggen in gebruiken die al generaties lang worden ingezet. Slachtoffers kunnen zich in uitzichtloze situaties wenden tot traditionele arbiters die een taal spreken die zij begrijpen. Ook zijn de mechanismen goedkoper en toegankelijker dan (inter)nationale vormen van *retributive justice*.³⁰ Deze praktische beredenering staat niet op zichzelf. Onderzoekers hebben het over de verschillende fases van het conflict onder slachtoffers: het (mogelijke) gebrek aan vertrouwen in het Internationaal Strafhof³¹, de (eventuele) radeloosheid na het falen van vredesbesprekingen³² en de mislukte militaire interventies.³³ De sentimenten van de slachtoffers over bestaande fases zouden - naast het feit dat traditionele mechanismen goedkoop, begrijpelijk en toegankelijk zijn - het gebruik van traditionele mechanismen kunnen verklaren.

Om mijn hoofdvraag sluitend te kunnen beantwoorden heb ik een literatuurstudie verricht. Literatuur van onder andere Tim Allen³⁴, Adam Branch³⁵, Erin Baines³⁶, David Taylor³⁷ en Philip Apuuli Kasaija³⁸ zal aan bod komen. Deze auteurs hebben uitgebreid geschreven over *transitional justice* en ook over *retributive* en *restorative justice* in Noord-Oeganda in het bijzonder. Tevens bieden onderzoeken van het Refugee Law Project goede inzichten over de voormalige en huidige situatie in Oeganda.³⁹ Ik onderbouw mijn literatuurstudie door onderzoeksrapporten te gebruiken. Het International Center of Transitional Justice (ICTJ) en het Kantoor van de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (OHCHR) hebben in de afgelopen jaren enquêtes gehouden onder slachtoffers in Noord-Oeganda als onderwerp. Het zijn de enige beschikbare onderzoeken met de behoeften van de slachtoffers in Noord-Oeganda als onderwerp. De rapporten pogen inzicht te geven in de behoeften van slachtoffers aan *restorative* en *retributive justice*. Dat deze rapporten vele tekortkomingen hebben zal duidelijk worden in deze scriptie.

Om een gedegen antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag richt ik mij in hoofdstuk 1 op de terminologie van *transitional justice* in Noord-Oeganda. Voorbeelden van *retributive* en *restorative justice* mechanismen zal ik toelichten. In het licht van de hoofdvraag zullen de traditionele mechanismen de boventoon voeren. Om aan te tonen dat het gebruik van traditionele mechanismen niet een vorm van geschilbeslechting is die enkel is voorbehouden aan Noord-Oeganda zal ik het

---

³⁰ African Rights, 'Traditional Justice: Looking Forward to the Past - Northern Uganda: Justice in Conflict', *African Rights* (Londen januari 2000) 6

³¹ K.P.Apuuli, 'The ICC Arrest Warrants for the LRA Leaders and Peace Prospect for Northern Uganda', *Journal of International Criminal Justice*(2005) 1-9, 2

³² Baines, 'The Haunting of Alice', 102

³³ A.Branch, 'Political Violence and the Peasantry in Northern Uganda', *African Studies Quarterly* vol.8 no.2 (2005) 1-22, 2

³⁴ Allen, 'Ritual (Ab)use?' en Allen, 'Bitter Roots'

³⁵ ³⁵ A. Branch. International justice, local injustice. *Dissent (Zomer)*:22-28. (2004)

³⁶ Baines, 'Roco Wat I Acoli'

³⁷ Taylor, 'Beyond the Courtroom'

³⁸ Apuuli, 'The ICC Arrest Warrants'

³⁹ The Refugee Law Project (RLP) is een mensenrechtenorganisatie in Noord-Oeganda. 'We work to see that all people living in Uganda, as specified under national and international law, are treated with the fairness and consideration due fellow human beings.'

gebruik van traditionele mechanismen in Rwanda bespreken. Tevens introduceer ik in dit hoofdstuk het begrip ‘invention of tradition’. De aanpassingen van de eeuwenoude tradities in zowel Noord-Oeganda als Rwanda zorgen ervoor dat zij niet ‘traditioneel’ meer te noemen zijn.

Het tweede hoofdstuk is gericht op de achtergrond van het conflict in Noord-Oeganda. De specifieke aandacht van dit hoofdstuk zal liggen bij de impact die het conflict heeft op de Acholi. De mensenrechtenschendingen van zowel Museveni en het regeringsleger aan de ene kant als Kony en het LRA aan de andere kant. De aard van het conflict is bepalend voor de sentimenten van de slachtoffers. Deze sentimenten zullen aan bod komen in hoofdstuk 3.

Op basis van mijn literatuurstudie, zal ik in hoofdstuk drie de mogelijke verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen weergeven. De verklaringen zijn gebaseerd op uitspraken van wetenschappers en andere auteurs, (lokale) NGO’s en Oegandese geestelijken. De aandacht in dit hoofdstuk gaat specifiek naar de literaire verklaringen. De culturele en contextuele verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda, aanwezig in bestaande literatuur, zal ik nader toelichten.

In het vierde hoofdstuk ligt het zwaartepunt bij uitspraken van de slachtoffers. Dit hoofdstuk staat in sterk contrast met het voorgaande literaire hoofdstuk. Hoofdstuk vier biedt geen literaire verklaringen maar is in navolging van het artikel van David Taylor gericht op de behoeften van de *grassroots*, de slachtoffers en daarmee de hoofdpersonen van het langdurige conflict in Noord-Oeganda. Internationale mechanismen worden volgens Taylor van bovenaf opgelegd en vinden daardoor slecht aansluiting met de slachtoffers. Traditionele mechanismen zullen volgens Taylor wellicht beter aansluiting vinden. Met behulp van enquêtes zal ik aantonen aan welke vorm van *transitional justice* de slachtoffers in Noord-Oeganda behoefte hebben. Samen met het Human Rights Center van de Universiteit Berkeley, Californië (HRC) heeft het ICTJ in 2005, 2007 en 2010 drie rapporten opgesteld. De rapporten pogen de behoeften en meningen van de slachtoffers in Noord-Oeganda in kaart te brengen. De geïnterviewden werd door lokale mannen en vrouwen gevraagd wat hun bevindingen van de oorlog waren en hoe zij dachten over sociale wederopbouw, vrede en gerechtigheid. Ter vergelijking maak ik daarnaast gebruik van een op zichzelf staand rapport van het OHCHR uit 2007. De rapporten tonen aan dat de hoeveelheid literatuur over het onderwerp en de literaire verklaringen over het gebruik van traditionele mechanismen niet overeen komen met de daadwerkelijke behoeften van de slachtoffers. Er is sprake van een literaire hype. Deze hype zal ik in deze scriptie toelichten met gebruik van een rapport van Dennis Pain, *The Bending of Spears*.⁴⁰

NB. Onderzoeken onder slachtoffers van het conflict in Noord-Oeganda vinden vaak plaats in gebieden waar grote groepen Acholi leven. De Acholi zijn de grootste en tevens zwaarst getroffen

---

⁴⁰ D.Pain, ‘The Bending of Spears: Producing Consensus for Peace and Development in Northern Uganda’ (London: International Alert and Kacoke Madit, 1997) 7

bevolkingsgroep in Noord-Oeganda. Uitspraken in deze scriptie over slachtoffers in Noord-Oeganda gaan dan ook enkel en alleen over de Acholi tenzij anders vermeld. Daarnaast dient de lezer in het achterhoofd te houden dat vele uitspraken en onderzoeken worden gedaan op basis van steekproeven. Voor het gemak spreek ik in deze scriptie over dé slachtoffers in Noord-Oeganda en dé Acholi, wetende dat ik niet kan en mag generaliseren.

Hoofdstuk 1: Theoretische concepten – *transitional justice* in Noord-Oeganda

In de inleiding komt naar voren dat vergeving en lokale, traditionele mechanismen de voorkeur van slachtoffers zouden hebben boven internationale instrumenten in Noord-Oeganda. Quirijns impliceert in haar documentaire dat het ICC buitenspel zou staan omdat het niet aan de behoefte van de slachtoffers zou voldoen. De behoefte van de slachtoffers zou volgens verschillende critici⁴¹ immers liggen bij het gebruik van traditionele mechanismen. Om te kunnen verklaren waaraan het gebruik van traditionele mechanismen ten grondslag ligt, zal ik eerst de processen van *justice* in Noord-Oeganda toelichten. Tevens geef ik aan op welke manier deze vormen tot uiting komen. In dit hoofdstuk bespreek ik het begrip *transitional justice*. Ik zal duidelijk maken waar de verschillen liggen tussen *retributive justice* en *restorative justice*. De begrippen licht ik toe aan de hand van voorbeelden. De traditionele vorm van geschilbeslechting in Rwanda zal ter illustratie voor het begrip *restorative justice* aan bod komen. De vergelijking van de traditionele mechanismen in Rwanda en Noord-Oeganda toont aan dat de mechanismen in uitvoering en doel zeer verschillend kunnen zijn.

1.1 Transitional justice

Transitional justice is een begrip dat stamt uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog. Het naoorlogse Neurenberg Tribunaal richtte zich op individuele strafrechtelijke aansprakelijkheid gedurende de Tweede Wereldoorlog. Tussen 1945 en 1949 hielden de overwinnaars dertien rechtszaken en legden daarmee het fundament voor *transitional justice*. Tijdens deze processen hielden de Grote Vier (Verenigde Staten, Frankrijk, Sovjet-Unie en Groot-Brittannië) de kopstukken van het Naziregime aansprakelijk. De processen zorgden ervoor dat de verschikkingen van de Tweede Wereldoorlog door middel van ooggetuigenverslagen konden worden vastgelegd en de processen werden gezien als ‘the biggest history seminar of the world’.⁴² Het doel van Neurenberg was het voorkomen van gelijksoortige misstanden in de toekomst en niet wraak nemen op wat al had plaatsgevonden. Het Neurenberg Tribunaal was progressief in het ontwikkelen van *international justice*. Mensenrechtenschendingen, het niet langer kunnen verschuilen achter ‘I was following orders’, de criminele verantwoordelijkheid van staatshoofden en het indammen van het begrip *retroactivity*⁴³ als een verdedigingsmechanisme waren vooruitstrevende doelen van het Tribunaal.⁴⁴

‘Transitional justice as a field and practice has grown tremendously over the past 15 years.’ Zo begint Rosemary Nagy in 2008 haar inleiding van *Transitional justice as Global Project*. Hybride

---

⁴¹ Een greep uit de literatuur: Afako, 'Mato Oput' and the Amnesty Act', ; Acirokop, 'The potential and limits of *mato oput*', ; African Approaches to Building Peace and Solidarity, ; Finnegan, A memorable process in a forgotten war, ; Baines, 'Roco Wat I Acoli'

⁴² M.Marrus, 'L'histoire de l'holocauste dans le prétoire', in: Bayard, Florent (ed.), *Génocide des Juifs: entre procès et histoire* (Brussel 2000) 25

⁴³ De mogelijkheid tot straffen met terugwerkende kracht

⁴⁴ Andrieu, 'Transitional Justice: A New Discipline in Human Rights', 5

rechtbanken, internationale straftribunalen en het ICC zijn voorbeelden van ontwikkelingen naar 'a right to truth' en 'a right to reparation'. Wat *transitional justice* precies is kan volgens academici niet in één definitie worden weergegeven. Voor het begrip, ook wel *post-conflict justice* genoemd, zijn tientallen beschrijvingen die duidelijk proberen te maken waar '*transitional justice is transiting from and to*'.⁴⁵ Zelf geeft Rosemary Nagy vijf verschillende definities van het begrip en ook Kora Andrieu⁴⁶ en Issaka Souaré⁴⁷ geven een aantal voorbeelden. De omschrijving die Ruti Teitel (een van de eerste academici die zich over het begrip uitliet) aan het begrip geeft komt vaak in de literatuur terug. Teitel omschrijft *transitional justice* als: 'a new concept of justice, intervening in a period of political change, characterized by a juridical answer to the wrongs of past repressive regimes.'⁴⁸ De definitie van Teitel richt zich enkel op het juridische aspect van *transitional justice*.

Dat *transitional justice* een erg breed begrip is wordt niet alleen duidelijk door de verschillende en ruime definities die eraan worden gegeven, maar ook door de vaagheid die deze definities omringt. Joanna Quinn: 'Transitional justice, as it is called, is engaged in helping societies move either from war to peace, or from a repressive or authoritarian regime to democracy.'⁴⁹ Lenore Walker beschrijft het begrip als een manier 'to exercise justice and provide some form of repair in the wake of horrifying violence.'⁵⁰ Hoe gemeenschappen worden geholpen, op welke manier er *justice* plaatsvindt en voor wie en welke vormen van *repair* gebruikt worden, blijft in de definities van Walker en Quinn onduidelijk. Tevens verschillen deze definities sterk met de juridische variant van Teitel. De definities van Walker en Quinn richten zich niet op het juridische aspect, maar op verzoening, vooruitgang en heling.

De bestaande definities van *transitional justice* zijn, behoudens vaag en breed, volgens Kimberley Theidon ook optimistisch, teleologisch en misleidend. Het begrip impliceert dat nadien een betere situatie zal ontstaan.⁵¹ Andrieu noemt het begrip dan ook ambitieus omdat het insinueert dat een gehele samenleving zal worden getransformeerd.⁵²

Ook de brede definitie die Naomi Roht-Arriaza aan *transitional justice* toekent is veelbesproken: 'that set of practices, mechanisms and concerns that arise following a period of conflict.'⁵³ De praktijken en mechanismen van Roht-Arriaza en de vage en brede omschrijvingen van *transitional justice* worden door het International Center of Transitional Justice (ICTJ) nader omschreven. Het ICTJ vat de doelen van *transitional justice* concreet samen in: veroordeling, waarheidvinding, smartengeld, institutionele hervorming, promoten van verzoening en

---

⁴⁵ Nagy, 'Transitional Justice as Global Project', 275-276

⁴⁶ Andrieu, 'Transitional Justice A New Discipline in Human Rights', 1-37

⁴⁷ I.K.Souaré, 'The ICC and African Conflicts: The Case of Uganda', *Review of African Political Economy* no.121 (2009) 369-388

⁴⁸ Teitel, 'Transitional Justice Genealogy'

⁴⁹ Quinn, 'The Role of Informal Mechanisms in Transitional Justice'

⁵⁰ M. Walker, 'The Cycle of Violence', *Journal of Human Rights* vol.5 no. 1 (2006) 81-105

⁵¹ K. Theidon, 'Editorial Note', *The International Journal of Transitional Justice* vol.3 no.3 (2009) 1-6

⁵² Andrieu, 'Transitional Justice A New Discipline in Human Rights', 3

⁵³ Roht-Arriaza, 'The New Landscape of Transitional Justice'

maatschappelijk herstructurering en gedenken van een geschiedenis.’⁵⁴

Het uiteindelijk bereiken van deze optimistische, ambitieuze, brede en vage doelen, gebeurt op verschillende manieren. Kofi Annan gaf aan dat er een ‘full range of processes and mechanisms’ aanwezig is voor gemeenschappen die ‘attempt to come to terms with a legacy of large-scale past abuses...’⁵⁵ Het begrip *transitional justice* valt uiteen in twee benaderingen: *restorative* en *retributive justice*. De twee vormen zijn uitgebreid besproken door onder meer Tim Allen⁵⁶; Adam Branch⁵⁷; Luc Huyse en Mark Salter⁵⁸; Erin Baines⁵⁹ en Michael Otim en Marieke Wierda⁶⁰.

1.2. Retributive justice

Retributive justice, ook wel ‘Westerse’ of ‘neokoloniale’ gerechtigheid genoemd, is een vorm van *transitional justice* in Noord-Oeganda.⁶¹ Elementen bij *retributive justice* zijn veroordeling, aansprakelijkheid en bestraffen: ‘People should get what they deserve.’ De focus ligt op het verantwoordelijk houden van de schuldigen en hen te laten boeten voor hun daden. De straf moet passen bij de daad en niet uit wraak worden toegepast.⁶² *Retributive justice* vindt vaak plaats in de vorm van een rechtszaak waarin een rechter beslist over het lot van de dader. Het Neurenberg tribunaal was de grondlegger van deze vorm van *transitional justice*.⁶³ In Noord-Oeganda komt *retributive justice* tot uiting in de vorm van het Internationaal Strafhof en de Oegandese formele rechtspraak. In deze scriptie richt ik mij enkel op de voornaamste internationale vorm van *retributive justice* in Noord-Oeganda: het Internationaal Strafhof, de Oegandese rechtspraak laat ik achterwege.

1.2.1. Het Internationaal Strafhof

Er bestaat in de literatuur geen eensluidend antwoord op de vraag wanneer voor het eerst in de geschiedenis werd gesproken over een Internationaal Strafhof. Een kleine groep wetenschappers ziet het ontstaan van een Internationaal Strafhof in de Oudheid. De Griekse professor Maridakis verwijst naar een precedent uit 427 voor Christus toen een kleine troepenmacht zich overgaf aan de Spartanen. Er werd een rechtbank opgericht met vijf rechters uit Sparta. Zij stelden de troepenmacht de vraag of zij op enige wijze de Spartanen geholpen hadden tijdens de oorlog. Het antwoord van de verdachten

---

⁵⁴ Zie International Centre for Transitional Justice’s website, ‘Where We Work’, at <http://www.ictj.org/en/where/overview/>; en ‘Transitional Justice Approaches’, at <http://www.ictj.org/en/tj/>,

⁵⁵ UN Secretary-General 2004, 4

⁵⁶ Allen, *Trial Justice* en Allen, ‘Ritual (Ab)use?’

⁵⁷ Branch, ‘International justice, local injustice’

⁵⁸ Huyse en Salte, *Traditional Justice and Reconciliation after Violent Conflict*

⁵⁹ Baines, ‘The Haunting of Alice’

⁶⁰ M. Otim en M. Wierda ‘Justice at Juba: international obligations and local demands in Northern Uganda. In *Courting Conflict? Justice, peace and the ICC in Africa* (London: The Royal African Society 2008).

⁶¹ Allen, ‘Ritual (Ab)use?’, 47

⁶² M. Maiese, ‘What Retributive Justice is’ (versie mei 2004), http://www.beyondintractability.org/essay/retributive_justice/ (geraadpleegd 15 februari 2011)

⁶³ RLP, *Peace First*, 17

luidde 'nee', wat zij met de dood moesten bekopen.⁶⁴ De oorsprong van een Internationaal Strafhof wordt echter doorgaans niet herleid naar de Oudheid, maar naar vele eeuwen later. In 1474 zou de rechtszaak tegen Peter von Hagenbach het eerste internationale proces voor oorlogsmisdaden zijn geweest. Von Hagenbach was landvoogd voor Karel de Stoute in Breisach, een stad waar in die tijd een regime van terreur heerste. Frankrijk, Oostenrijk en omliggende steden herstelden de rust in Breisach en namen Von Hagenbach gevangen. Hij werd schuldig bevonden aan terreurmisdaden die hij en zijn leger in Breisach zouden hebben gepleegd. Von Hagenbach werd veroordeeld door internationale rechters voor oorlogsmisdaden tegen God en de mensheid. De hierop volgende onthoofding van Von Hagenbach zou het eerste precedent zijn voor het ontstaan van een Internationaal Strafhof.⁶⁵

Anders dan de statuten van de ad hoc tribunalen van Rwanda (ICTR) en het voormalig Joegoslavië (ICTY) werd het statuut van het ICC niet opgezet naar aanleiding van resoluties van de VN Veiligheidsraad. Jarenlang discussieerden staten over de inhoud van het statuut van Rome, de basis van het bestaan van het ICC. Tijdens de onderhandelingen werden vele compromissen gesloten 'to render the Statute acceptable to the largest possible number of states.'⁶⁶ Sinds de Vrede van Westfalen in 1648 domineert de gedachte in de internationale betrekkingen dat staten zich niet dienen te bemoeien met andere staten: 'The rules of sovereignty give states full authority over activities within their own borders and prohibit intervention in the internal affairs of other states.'⁶⁷ Om hun soevereiniteit in stand te houden, erkennen verschillende staten het ICC niet. Op dit moment erkennen 116 staten het Statuut van Rome. Van deze 116 staten zijn er 31 Afrikaans. Grote afwezigen zijn onder meer de Verenigde Staten, Israël, Soedan, China, India en Rusland.⁶⁸ Zo waren de Verenigde Staten benauwd voor een mogelijke politieke agenda van de aanklager. In Washington was men bang het ICC Amerikanen voor het gerecht kon slepen om politieke rekeningen te vereffenen.⁶⁹ Ook zijn er verschillende delicten waarvoor de V.S. zouden kunnen worden vervolgd op basis van het Statuut van Rome.⁷⁰

Het Internationaal Strafhof balanceert, naar eigen zeggen, op de rand van *restorative* en *retributive justice*. Binnen de literatuur wordt het ICC, vanwege zijn focus op aansprakelijkheid en

---

⁶⁴ D.N.Giphart, 'De totstandkoming van een Internationaal Strafhof', *Utrechtse Historische Cahiers* jaargang 24 (2003) nr.1, 14

⁶⁵ Ibidem

⁶⁶ D.Hunt, 'The International Criminal Court', *Journal of International Criminal Justice* (2004) 2 (1), 56-70, 56

⁶⁷ S.D.Krasner, *Sovereignty Organised Hypocrisy* (Princeton 1999) 47

⁶⁸ ICC, 'The States Parties to the Rome Statute' (versie 22 juni 2011) <http://www.icc-cpi.int/Menu/ASP/states+parties/> (geraadpleegd 23 juni 2011)

⁶⁹ B. Tromp, 'Oorlogsmisdaad en Straf', *Elsevier* 3 juli 2003. Raadplegen via: <http://www.denhaag.pvda.nl/oud/tromp/2003/vsicc.htm>

⁷⁰ Denk hierbij aan: Irak-oorlog, Oorlog tegen terrorisme in Afghanistan, Guantanamo Bay en recent de moord van Osama bin Laden.

veroordeling, als een duidelijk voorbeeld van *retributive justice* gezien in Noord-Oeganda.⁷¹ Vanaf zijn oprichting in 2002 wil het ICC niet enkel misdadigers vervolgen, maar tevens slachtoffers helpen met het heropbouwen van hun levens. Hierbij staan voor het ICC onpartijdigheid en onbevooroordeeldheid hoog in het vaandel. De doelstellingen en de jurisdictie van het ICC zijn opgenomen in het genoemde Statuut van Rome.

De rechtsmacht van het ICC wordt in het Statuut van Rome ingeperkt tot de meest ernstige misdrijven die de internationale gemeenschap aangaan. Het ICC vervolgt enkel kopstukken van een conflict. Artikel 51 van het Statuut geeft het ICC jurisdictie over genocide⁷², misdaden tegen de menselijkheid⁷³, agressie⁷⁴ en oorlogsmisdaden⁷⁵ gepleegd na 2002, het oprichtingsjaar van het Hof. Volgens het Statuut van Rome is het ICC: ‘... determined to put an end to impunity for the perpetrators of these crimes [mass atrocities] and thus to contribute to the prevention of such crimes.’⁷⁶ Het ICC is in 2002 in werking getreden om een einde te maken aan jaren van stilte. Het Strafhof wil straffeloosheid tegengaan en gerechtigheid creëren voor iedereen. Het grote verschil met eerdere tribunalen is dat het Statuut van Rome veel aandacht besteedt aan de rol van slachtoffers in het conflict.⁷⁷ Zowel het Neurenberg Tribunaal als het ICTR en ICTY werden gezien als *victors courts* waarin het slachtoffer op de achtergrond stond. Met de oprichting van het Internationaal Strafhof in 2002 probeert het internationaal strafrecht hier verandering in te brengen en de rol van slachtoffers in het internationaal strafrecht te vergroten. De pogingen van het ICC om het slachtoffer centraal te stellen komen op verschillende manieren tot uiting. Zo wordt slachtoffers in het Statuut van Rome participatie en geldelijke reparatie toegekend.⁷⁸ De aanklager van het ICC dient passende maatregelen te treffen teneinde te waarborgen dat misdrijven doelmatig worden onderzocht en vervolgd. Daarbij poogt het ICC de behoeften en persoonlijke omstandigheden van slachtoffers en getuigen te respecteren. De slachtoffers kunnen in theorie aan alle stadia van de procedures deelnemen. Het ICC zorgt ervoor dat slachtoffers beschermd zullen worden en in alle veiligheid hun stem kunnen laten horen. Een voorbeeld van deze bescherming is het houden van besloten zittingen.

Het ICC mag enkel optreden als een nationaal hof niet in staat is of onwelwillend is om de zaak op te pakken, het complementariteitbeginsel. Daarnaast wil het ICC met het onderzoeken en vervolgen van

---

⁷¹ ICC, ‘Victims and witnesses’ <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Structure+of+the+Court/Victims> (geraadpleegd 26 november 2010)

⁷² Genocide: ‘the ‘intent to destroy in whole or in part a national, ethnical, racial or religious group’. Zie: Statuut van Rome Art. 6

⁷³ Misdaden tegen de menselijkheid: ‘widespread or systematic attack against any civilian population’. Zie: Statuut van Rome Art. 7

⁷⁴ Agressie: ‘planning, preparation, initiation or execution, by a person in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a State, of an act of aggression which, by its character, gravity and scale, constitutes a manifest violation of the Charter of the United Nations’. Zie: Statuut van Rome Art. 8 bis

⁷⁵ Het ICC heeft jurisdictie over oorlogsmisdaden ‘in particular when committed as part of a plan or policy or as part of a large-scale commission of such crimes’. Zie Statuut van Rome Art.82

⁷⁶ Statuut van Rome, Inleiding

⁷⁷ Ibidem

⁷⁸ Statuut van Rome Art.68, Art. 75 en Art. 79

misdadigers een voorbeeld stellen.⁷⁹ Door middel van de veroordeling van misdadigers hoopt het ICC andere daders af te schrikken en hen te laten weten dat geen misdadiger ongestraft zal kunnen rondlopen. Op dit moment verricht de aanklager van het Internationaal Strafhof, Luis Moreno-Ocampo, strafrechtelijke onderzoeken in zes landen. Uit deze zes onderzoeken blijkt dat een onderzoek op verschillende manieren kan worden geopend. Het ICC werkt nauw samen met de Verenigde Naties, maar opereert onafhankelijk. De VN Veiligheidsraad heeft wel de mogelijkheid op basis van hoofdstuk zeven van het Handvest van de Verenigde Naties een situatie naar de aanklager van het Strafhof te verwijzen. Onderzoeken in Darfur en Libië zijn hier het voorbeeld van. Tevens is het mogelijk *proprio muto* een onderzoek te starten. In dat geval is het de aanklager zelf die een onderzoek in wenst te stellen, zoals in Kenia. Dat er nog een derde mogelijkheid is bewees president Museveni van Oeganda in 2003. Een regering kan zelf de situatie in zijn land verwijzen naar het ICC. De Centraal Afrikaanse Republiek en de Democratische Republiek Congo volgden het voorbeeld van Oeganda.

Het Internationaal Strafhof is de voornaamste vorm van *retributive justice* in Oeganda. President Museveni van Oeganda verwees in 2003 het conflict in Noord-Oeganda naar het ICC. Oeganda was hiermee het eerste land dat een situatie naar het ICC verwees. Na het afronden van het vooronderzoek besloot de hoofdaanklager van het ICC, Luis Moreno-Ocampo, arrestatiebevelen uit te vaardigen voor de hoofdverantwoordelijken binnen het LRA, het zogenoemde *Control altar*. Dit *Control altar* bestaat uit: Joseph Kony, Dominic Ongwen, Vincent Otti, Okot Odhiambo en Raska Lukwiya.⁸⁰ Tegen vier van hen loopt een rechtszaak, Raska Lukwiya is in augustus 2006 om het leven gekomen. De overige vier leden van het *Control altar*, die de militaire strategie van het LRA bepalen, worden verdacht van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. De arrestatiebevelen omvatten vele pagina's waarin de misdadigers onder meer worden omschreven als 'ruthless killers'.⁸¹ De vier worden onder meer verantwoordelijk gehouden voor het ontvoeren, mishandelen en verkrachten van (vaak jonge) kinderen. Tevens zijn zij verantwoordelijk voor aanslagen op verschillende Internally Displaced People-kampen. Nagenoeg de gehele Noord-Oegandese bevolking werd op 2 oktober 2002 gedwongen door het Oegandese regeringsleger (UPDF) om hun grond en eigendommen achter te laten. In IDP-kampen zouden ze onder bescherming van het UPDF kunnen leven. De aanslagen van het LRA op de IDP-kampen had vele doden tot gevolg.⁸²

De situatie in Oeganda is niet het enige conflict dat Moreno-Ocampo en het ICC onderzoeken. In 2004 verwees de regering van Congo de situatie in het land naar het ICC. Lubanga, Ngudjolo Chui en Ntaganda worden verdacht van het ronselen en inzetten van kindsoldaten, seksuele slavernij en moord. Het ICC beschuldigt hen van misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. Lubanga,

---

⁷⁹ Ibidem, Art.54

⁸⁰ Pakhavan, 'International Criminal Tribunals', 643

⁸¹ ICC, 'Warrant of Arrest, Situation in Uganda' (versie 8 juli 2005) <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc97197.PDF> (geraadpleegd 2 april 2011)

⁸² UNICEF, *Uganda: UNICEF humanitarian situation report* (

Ngudjolo Chui en Ntaganda zijn uitgeleverd aan het Internationaal Strafhof in Den Haag.⁸³

In 2005 werd de Centraal Afrikaanse Republiek (CAR) het derde land dat haar situatie verwees naar het Internationaal Strafhof. Voormalig vicepresident Jean-Pierre Bemba Gombo wordt verdacht van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid tijdens een burgeroorlog tussen oktober 2002 en maart 2003 in de CAR. De rebellenbeweging van Bemba, MLC, wordt ervan verdacht zich schuldig gemaakt te hebben aan onder meer verkrachting en foltering. Bemba wordt op dit moment gehoord in Den Haag door de rechters van het ICC.⁸⁴

Met resolutie 1593 verwees de VN Veiligheidsraad in 2008 de situatie in Darfur, Soedan naar het ICC. Door de aanvraag van de VN Veiligheidsraad werd Darfur hiermee het vierde conflict dat door het ICC zou worden onderzocht. De hoofdaanklager van het ICC diende na onderzoek een aanklacht in tegen de kopstukken van het conflict in Darfur. De arrestatiebevelen werden uitgevaardigd tegen voormalig minister van binnenlandse zaken Ahmad Harun, leider van Janjaweed-militie Ali Kushayb en Omar Hassan Ahmad Al-Bashir. Al-Bashir is hiermee het eerste zittende staatshoofd dat door het ICC wordt aangeklaagd. Net als China, India, Rusland en de Verenigde Staten erkent ook Soedan het ICC niet. Hierdoor is de kans klein dat Al-Bashir, Harun en Kushayb ooit uitgeleverd zullen worden aan het ICC. President Al-Bashir wordt verdacht van misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. Deze aanklachten zijn met name gebaseerd op de vele etnische zuiveringen die in zijn opdracht in Darfur zijn uitgevoerd.⁸⁵

Kenia werd in september 2009 het eerste land dat onderwerp werd van een onderzoek van het ICC op initiatief van de hoofdaanklager van het Strafhof. Het verkiezingsgeweld in 2008 in Kenia, waar zo'n 1500 mensen bij omkwamen en honderdduizenden ontheemd raakten, was onderwerp van het onderzoek. De zes door het ICC aangewezen verdachten zijn politici en een hoofd van de politie. De zes worden verdacht van misdaden tegen de menselijkheid. Specifieker worden ze verdacht van moord, deportatie, vervolging, marteling en verkrachting.⁸⁶ Op dit moment is geen van hen in handen van het ICC.

Libië is onderwerp van het meest recente onderzoek van het ICC. In februari 2011, naar aanleiding van het grote bloedvergieten tijdens de opstanden tegen president Gadaffi, besloot de VN Veiligheidsraad een resolutie aan te nemen. Resolutie 1970 verwees het conflict in Libië naar het Internationaal Strafhof. Het onderzoek heeft betrekking op president Gadaffi en zijn zoons maar de formele aanklacht is nog niet bekend. Op moment van schrijven heeft hoofdaanklager Moreno-

---

⁸³ BBC News, 'ICC seeks DR Congo's Terminator' (versie 29 april 2008) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7372940.stm> (geraadpleegd 2 april 2011)

⁸⁴ Coalition for the International Criminal Court, 'Bemba Case' <http://www.iccnw.org/?mod=car> (geraadpleegd 10 april 2011)

⁸⁵ ICC, 'Prosecutor opens investigation in Darfur' (versie 25 januari 2005) <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/2005/the%20prosecutor%20of%20the%20icc%20opens%20investigation%20in%20darfur?lan=en-GB> (geraadpleegd 10 april 2011)

⁸⁶ ICC, 'The Republic of Kenya' (versie januari 2011) <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200109/related%20cases/icc01090111/icc01090111> (geraadpleegd 10 april 2011)

Ocampo genoeg bewijs verzameld voor het eerste Libië-proces en zijn er arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen de Libische leider Muammar Kaddafi en twee andere leden van de leiding in Tripoli. De Kamer van Vooronderzoek heeft redenen gevonden om aan te nemen dat Kadaffi zich schuldig heeft gemaakt aan misdaden tegen de mensheid waarvan de burgerbevolking het slachtoffer werd.⁸⁷

De zes besproken onderzoeken van het ICC zijn formele onderzoeken. Er vinden op dit moment ook voorbereidende onderzoeken plaats in Afghanistan, Colombia, Georgië, Guinee, Honduras, Ivoorkust, Korea, Nigeria en Palestina.

1.3. Restorative justice

Net als voor *transitional justice* bestaan voor het begrip *restorative justice* verschillende definities. Kora Andrieu omschrijft het begrip als: ‘Gathering the truth about the past, healing victims and rebuilding communities through reconciliation and collective memory.’⁸⁸ De verschillende definities van *restorative justice* raken elkaar bij de termen *victim*, *truth* en *forgiveness*. Samenvattend betekent *restorative justice*: ‘Those with a stake in a crime (typically a victim, an offender, and their supporters) come together to discuss the offence and its impact, and they decide what to do to “repair the harm” to the victim and perhaps also to a larger collectivity.’⁸⁹ Door middel van actieve participatie van gemeenschap, dader en slachtoffer, kan gerechtigheid plaatsvinden.⁹⁰ Met het achterhalen van de waarheid, zou het voor slachtoffers mogelijk worden vergeving te bieden.⁹¹ *Restorative justice* kan niet, in tegenstelling tot *retributive justice*, internationaal opgelegd worden. Het moet gegrond zijn in de samenleving en sociaal worden geaccepteerd.⁹²

Restorative justice uit zich op twee manieren in Noord-Oeganda: traditionele mechanismen en de Amnesty Act in 2000. Uit oogpunt van de hoofdvraag van deze scriptie zal ik mij enkel richten op de eerstgenoemde. Dat traditionele mechanismen niet enkel gebruikt worden in Noord-Oeganda, illustreer ik aan de hand van het gebruik van de *gacaca*’s in Rwanda.

1.3.1. Traditionele mechanismen

Traditionele mechanismen concentreren zich dikwijls op het combineren van *retributive* en *restorative justice* met een culturele en religieuze relevantie. Er is een toenemend besef dat traditionele mechanismen een belangrijke (bij)rol spelen in verschillende landen.⁹³ Dit toenemende besef wordt

---

⁸⁷ ANP/Redactie, ‘ICC wil Kaddafi vervolgen voor moord’ (versie 27 juni 2011) <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/5444/De-opstand-in-Libie/article/detail/2458521/2011/06/27/ICC-wil-Kaddafi-vervolgen-voor-moord.dhtml> (geraadpleegd 27 juni 2011)

⁸⁸ Andrieu, ‘Transitional Justice A New Discipline in Human Rights’, 4

⁸⁹ K. Daly, ‘Restorative justice, the real story’, *Punishment and Society: the international journal of penology*, Vol. 4, 55-79, 60

⁹⁰ RLP, *Peace First*, 11

⁹¹ *Ibidem*

⁹² Allen, ‘Ritual (Ab)use?’, 47

⁹³ Kegoro, ‘The place of informal justice mechanisms in post conflict peace and justice issues’

gecombineerd met een progressieve drang om het gebruik en de mogelijkheden van traditionele mechanismen te onderzoeken. Er kan een groei worden vastgesteld in wetenschappelijke artikelen en romans over het onderwerp. Het onderwerp ‘traditionele mechanismen’ bestond twintig jaar geleden op papier nog niet. Tegenwoordig wordt het onderwerp uitgebreid uit de doeken gedaan. Met name het gebruik van traditionele mechanismen in Afrikaanse landen wordt aan onderzoek onderworpen. Reden hiervoor is dat in Afrikaanse landen de afgelopen dertig tot vijftig jaar een groot deel van de conflicten ter wereld en het gebruik van traditionele mechanismen voorkwamen. Onderzoekers proberen de omvang en het gebruik van traditionele mechanismen in kaart te brengen. Onder andere Prudence Acirokop⁹⁴, Tim Allen⁹⁵, Joanne Quinn⁹⁶, George Kegoro⁹⁷, Luc Huyse⁹⁸ en de vele rapporten van Refugee Law Project⁹⁹ leveren een bijdrage aan de literatuur over traditionele mechanismen in Afrika.

1.3.1.1. Opkomst van vernieuwde traditionele mechanismen

‘Traditional justice mechanisms, such as Culo Kwor, *mato oput*, Kayo Cuk, Ailuc and Tonu ci Koka and others as practiced in the communities affected by the conflict, shall be promoted, with necessary modifications, as a central part of the framework for accountability and reconciliation.’¹⁰⁰

Bovenstaande paragraaf is opgenomen in de *Accountability and Reconciliation Act*. De Act ontstond in 2007 uit overleg tussen het LRA en de regering van Noord-Oeganda. Deze expliciete aandacht voor traditionele mechanismen is zeer innovatief in de context van vredesbesprekingen en gerechtigheid. Het is een duidelijke aanwijzing dat traditionele mechanismen een belangrijke rol (gaan) spelen. Traditionele mechanismen werden door middel van een stevige lobby door vredesonderhandelaren en hulpverleners aangedragen als vorm van geschilbeslechting in Noord-Oeganda. Christelijke kerken, leden van het LRA en ook leden van de Oegandese regering zien een oplossing in het gebruik van traditionele mechanismen. Het Internationaal Strafhof kan volgens hen een hoop problemen opleveren voor de leden van het LRA en de Oegandese regering. Het LRA zou worden opgepakt en vervolgd en de regering van Museveni kon sterk in diskrediet worden gebracht.¹⁰¹ Na het analyseren van de gevolgen van

---

⁹⁴ Acirokop, 'The potential and limits of *mato oput*'

⁹⁵ Allen, 'Ritual (Ab)use?' en Allen, 'Bitter Roots'

⁹⁶ Quinn, 'The Role of Informal Mechanisms in Transitional Justice'

⁹⁷ Kegoro, 'The place of informal justice mechanisms in post conflict peace and justice issues.'

⁹⁸ Huyse, 'Introduction: Tradition-based Approaches in Peacemaking, Transitional Justice and Reconciliation Policies'

⁹⁹ Oa. Refugee Law Project, *Peace First, Justice Later: Traditional Justice in Northern Uganda*, Working Paper 17 (Kampala Refugee Law Group juli 2005)

¹⁰⁰ 'Agreement on Accountability and Reconciliation' (versie 29 juni 2007)

http://www.beyondjuba.org/peace_agreements/Agreement_on_Accountability_And_Reconciliation.pdf (geraadpleegd 11 april 2011)

¹⁰¹ De IDP-kampen waarin vele Noord-Oegandezen –gedwongen door de regering- leefden, waren doelwit van aanvallen van het LRA. Ook was er sprake van verkrachtingen door het UPDF en een tekort aan voedsel. De slechte leefomstandigheden

inmenging van het ICC, tekenden het LRA en de Oegandese regering in 2007 het genoemde *Agreement on Accountability and Reconciliation*. Deze act stelde dat traditionele vormen van geschilbeslechting gebruikt door Acholi en andere stammen officieel erkend diende te worden. Hiermee hoopten het LRA en de Oegandese regering het ICC en zijn complementariteitbeginsel te kunnen omzeilen. Door zelf een oplossing te bieden, hoopten zowel het LRA als de Oegandese regering dat het complementariteitbeginsel in werking zou treden en het ICC zijn arrestatiebevelen en onderzoeken een halt toe zou roepen.¹⁰² Museveni had zich tot dusver niet gerealiseerd wat inmenging van ICC voor gevolgen zou kunnen hebben. Museveni wil van het ICC af sinds hij weet dat het Strafhof ook onderzoek zal doen naar de misdaden van het regeringsleger. Dat het ICC niet van plan is de arrestatiebevelen te laten vallen staat echter buiten kijf: 'If we do not execute the arrest warrants, the crimes can start again', stelde Moreno-Ocampo.¹⁰³

Meer dan tien jaar voor het tekenen van de bovengenoemde *Accountability and Reconciliation Act* in Oeganda, begon in Rwanda de zoektocht naar alternatieve informele geschilbeslechting. De informele vorming kwam tot uiting in *gacaca*'s, volksrechtbanken. Deze *gacaca*'s dienden te helpen in de transitie van conflict naar vrede. Met de oprichting van de *gacaca*'s ontstond er wereldwijde aandacht voor traditionele mechanismen. Academics schreven ontelbare artikelen en boeken over het fenomeen.¹⁰⁴ NGO's en verschillende landen startten met het financieren van de mechanismen. Hierdoor kregen niet enkel de *gacaca*'s maar ook de rituele re-integratie van ex-rebellen in Mozambique en Sierra Leone grote aandacht: 'A hype was born', aldus Huyse.¹⁰⁵

De hoofdvraag voor staten na en tijdens een conflict is hoe er het beste kan worden omgegaan met de pijnlijke nasleep van het geweld. Tegelijkertijd proberen deze staten de sociale harmonie in stand te houden die na perioden van grof geweld vaak erg zwak is. Het dilemma ontstaat of er prioriteit moet worden gegeven aan veroordeling (*retributive justice*) of verzoening (*restorative justice*). Tussen de jaren veertig en jaren tachtig van de vorige eeuw was de reactie op mensenrechtenschendingen na een hevig conflict of genocide terughoudend te noemen. Ondanks de roep om een einde te maken aan straffeloosheid met de genocide conventie in 1948 en de vier Genève conventies in 1949, bleef de

---

resulteerden in vele ziektes en zelfmoorden. President Museveni en zijn regering zijn verantwoordelijk voor de kampen. De regering en Museveni kunnen voor de erbarmelijke omstandigheden in de kampen verantwoordelijk worden gehouden. Zie voor meer informatie de rapporten van Amnesty International en War Child over de (voormalige) situatie in Noord-Oeganda.

¹⁰² Allen, 'Bitter Roots', 243

¹⁰³ New Vision, 'LRA warrants to stay, says ICC' (versie 26 september 2006) <http://www.newvision.co.ug/D/8/13/523400> (geraadpleegd 14 maart 2011)

¹⁰⁴ Zie oa.: T. Longman, 'An Assessment of Rwanda's Gacaca Courts', *Peace Review* vol.21 issue 3 (1 juni 2009) 304-312. M. Rettig, 'Gacaca: Truth, Justice and Reconciliation in Postconflict Rwanda?' *African Studies Review* vol.51 issue 3 (17 december 2008) 25-50. J. Fierens, 'Gacaca Courts: Between Fantasy and Reality', *Journal of International Criminal Justice* vol. 3 issue 4 (1 september 2005) 896-919

¹⁰⁵ Huyse, 'Introduction: Tradition-based Approaches in Peacemaking, Transitional Justice and Reconciliation Policies', 1

strategie kil: 'to close the books'. De reacties varieerden van zwijgen (denk aan de Rode Khmer in Cambodja) tot straffeloosheid door middel van amnestie (dictator Pinochet in Chili).¹⁰⁶

Eind jaren tachtig kwam een opvallende en belangrijke verschuiving in deze reacties. De Verenigde Naties en grote mensenrechten organisaties startten een 'fight against impunity'. Uit deze verschuiving ontstond onder meer het Internationaal Strafhof. Er waren echter twijfels over de toepasbaarheid en politieke, sociale, culturele problemen die ervoor zorgden dat gemeenschappen misdadigers niet konden veroordelen. De verschuiving maakte een combinatie van *retributive* en *restorative justice* mogelijk. Uiteindelijk resulteerde de verschuiving van eind jaren tachtig in 'the move from a de facto dichotomy (straffeloosheid of rechtszaken) to multiple conceptions of justice and reconciliation (statelijke en niet-statelijke instrumenten; legale, semi-juridisch en niet-juridische technieken).'¹⁰⁷ Mede in gang gezet door eerdere ervaringen met waarheid- en verzoeningscommissies in Latijns-Amerika kwam er meer en meer aandacht voor *restorative justice* mechanismen.

De grote verschuiving zorgde ervoor dat landen zich gingen richten op hun erfgoed van inheemse praktijken voor geschilbeslechting en verzoening. Met name in Afrika wordt er gebruik gemaakt van een moderne uiting van traditionele mechanismen. De Rwandese *gacaca's* zijn hier een goed voorbeeld van. Het voorbeeld van Rwanda is tevens de aanzet voor (her)gebruik van traditionele mechanismen op het continent. De *gacaca's* gaven het startsein in Afrika voor 'a "modernized" approach to an indigenous form of dispute settlement.'¹⁰⁸ Met de komst van de *gacaca's* ontstond tevens de internationale aandacht voor de nieuwe rol van traditionele mechanismen.

1.3.1.2. Rwanda – *gacaca's*

In 1994 vonden bijna een miljoen Rwandezers op gruwelijke wijze de dood. De oorzaak van de enorme slachting lag in de verhoudingen tussen de Hutu-meerderheid en de Tutsi-minderheid. Deze scheve verhouding had haar oorsprong in de vijftiende eeuw en werd in de twintigste eeuw benadrukt door de Belgische verdeel- en heersstrategie. Gedurende het Belgische koloniale bewind werd het gat tussen de Hutu's en de Tutsi's benadrukt. De Tutsi-minderheid werd omgevormd tot een elite die de Hutu-meerderheid onderdrukte. De jarenlange geaccentueerde verschillen (Tutsi's als superieur ras) kwamen in 1994 tot een climax; een golf van geweld kwam op gang en in honderd dagen vermoordden extremistische Hutu's op systematische wijze gematigde Hutu's en Tutsi's.¹⁰⁹

Meer dan honderduizend mensen werden verdacht van genocide, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. De regering van Rwanda ging op zoek naar een efficiënte manier van conflictoplossing en implementeerde in 2006 de *gacaca's*. De *gacaca's* werden gebaseerd op traditionele bijeenkomsten van de Rwandese gemeenschappen. Van origine vond geschilbeslechting

---

¹⁰⁶ Ibidem, 2

¹⁰⁷ Ibidem, 3

¹⁰⁸ Ibidem, voorwoord III

¹⁰⁹ Ingelaere, B. 'The Gacaca courts in Rwanda' - In: Huyse, L. en Salter, M., *Traditional Justice and Reconciliation after Violent Conflict: Learning from African Experiences* (Stockholm 2008)25-60, 28

plaats gezeten in het gras. Mensen kwamen bijeen om ruzies in de gemeenschap, vetes over bezittingen, familieproblemen en diefstal te bespreken. De traditionele leiders spraken vervolgens recht: volksrechtspraak. Sinds de prekoloniale tijd was deze volksrechtspraak niet meer in gebruik. De *gacaca's* werden een paar jaar geleden geherintroduceerd en bewerkt om te helpen met de publieke verwerking van de genocide.¹¹⁰

Het doel van de hernieuwde *gacaca's* was het tegengaan van straffeloosheid en het verwezenlijken van verzoening en waarheidvinding.¹¹¹ Tevens hoopte de overheid dat met de invoering van de *gacaca's* er minder druk zou komen te liggen op de overvolle gevangenissen en grotere rechtbanken. De verdachten werden ingedeeld in drie categorieën. De eerste categorie bestond uit personen die verdacht werden van onder meer het aanstichten van genocide, verkrachting en moord. Categorie twee en drie waren personen die verdacht werden van misdrijven tegen personen en misdaden tegen eigendommen. Deze twee categorieën werden behandeld door de *gacaca's*. De verdachten die binnen de eerste categorie vielen, werden berecht door de Rwandese rechtbanken.¹¹²

1.3.1.3. Noord-Oeganda – *mato oput*

Na de bekendmaking van Museveni om het Internationaal Strafhof in te roepen om een einde te maken aan het toen twintig jaar durende conflict, ontstond er in Noord-Oeganda opschudding. Een groep lokale, culturele en religieuze leiders startte een lobby tegen het ICC. Als het ICC zijn inmenging zou staken, dan zouden de slachtoffers zelf de daders aanpakken, 'the Acholi-way'. De groep Acholi reageerde indirect op de opmerking van David Taylor: 'international justice is laid down from above and ... there is little evidence of meaningful engagement with grassroots communities.'¹¹³ Taylor gaat verder door te stellen dat: 'communities have a right to criminal accountability, but on their terms.'¹¹⁴ David Crane is het met Taylor eens dat 'international justice is being driven by top-down interests.'¹¹⁵ Crane vraagt zich af of 'the international justice we seek to impose, is the justice that victims of a third world conflict seek.'¹¹⁶ Een deel van de Acholi gemeenschap zou op een eigen manier *victim, truth en forgiveness* binnen de samenleving centraal stellen en daders willen re-integreren in de gemeenschap. Lokale rechtsmechanismen zouden verzoening teweegbrengen en permanente vrede zou hierop volgen.¹¹⁷ Het ICC zou volgens de selecte Acholi groep fungeren als een opgelegd *stumbling block to peace*. Een deel van de lokale bevolking en organisaties in het maatschappelijk middenveld meenden dat de arrestatiebevelen van het ICC ervoor zouden zorgen dat het conflict niet vreedzaam zou kunnen

---

¹¹⁰ Ibidem, 32-34

¹¹¹ Government of Rwanda. [<http://www.gov.rw/government/president/index.html>]

¹¹² AMCA, 'De droevige keerzijde van de gacaca-rechtsgang' (versie 21 januari 2007) http://www.cafran.nl/index.php?Itemid=28&id=70&option=com_content&task=view (19 april 2011)

¹¹³ Taylor, 'Beyond the Courtroom', 4

¹¹⁴ Ibidem, 6

¹¹⁵ Ibidem, 4

¹¹⁶ D.Crane, 'White man's justice', *Cardozo Law Review* 27:4(2006)1683-1688, 1685

¹¹⁷ Baines, 'The Haunting of Alice', 96

worden opgelost.¹¹⁸ Een oplossing zou volgens deze groep liggen in het gebruik van (hernieuwde) traditionele mechanismen. Het is deze selecte groep van lobbyisten waar de voorstanders van traditionele mechanismen zich in hun artikelen op richten.¹¹⁹

In de prekoloniale tijd werden bijna alle conflicten onder de Acholi opgelost door een mechanisme dat was opgezet voor directe geschilbeslechting. De Acholi maakten gebruik van een traditionele regering die sterk verbonden was met hun religie, normen en waarden. De regering zorgde met behulp van *rwodi moo* (de leiders van de Acholi) voor vrede en stabiliteit onder de Acholi. Met de komst van de Britse kolonialisten, verloren de *rwodi moo* hun politieke invloed. Zij werden vervangen door koloniale bevelhebbers. De *rwodi moo* werden pas in ere hersteld na een wetswijziging in 1995.¹²⁰

In Noord-Oeganda zijn verschillende voorbeelden van traditionele mechanismen. *Stepping on the egg* (*nyouo tong gweno*) is een ceremonie die in de prekoloniale tijd gebruikt werd ter verwelkoming van diegenen die lang van huis waren geweest. Tijdens de ceremonie wordt gebruik gemaakt van een ei en een *opobo* tak. Het ei en de tak symboliseren puurheid en reiniging. Daarnaast is *Gomo Tong* (*bending of the spears*) een bekende Acholi ceremonie. Deze ceremonie symboliseert het eind van een conflict tussen twee stammen. De stammen beloven aan elkaar dat er geen moorden meer zullen plaatsvinden. Elke stam buigt een speer en overhandigt deze aan de andere. Hiermee wordt een signaal afgegeven: 'what goes around comes around.'¹²¹

Het meest besproken voorbeeld van traditionele mechanismen in de literatuur, door NGO's en christelijke kerken is *mato oput*. Deze ceremonie zou zorgen voor de re-integratie en vergeving van voormalige LRA rebellen. De Acholi zouden met *mato oput* een eigen vorm van rechtspraak hebben ontwikkeld. *Mato oput* betekent letterlijk het drinken van het bittere kruid. De ceremonie had in de prekoloniale tijd het doel om relaties tussen twee clans te herstellen na een moord. De dader diende om vergeving te vragen waarna de twee clans de vergoeding bepaalden. Na het betalen van het smartengeld door de dader en zijn clan, dronk de dader het bittere kruid. Tijdens de ceremonie offerde de moordenaar een ram of stier. Familie van het slachtoffer offerde een geit. Tevens dronk de dader een sap van bitter kruid (*mato oput*). De bitterheid van het kruid symboliseerde het verlies van een mensenleven.¹²² De ceremoniemeesters stonden gedurende de ceremonie zwijsend gericht naar het westen. Dit is de manier waarop geschilbeslechting plaatsvond in de prekoloniale tijd.

---

¹¹⁸ Apuuli, 'The ICC arrest warrants', 2

¹¹⁹ Een greep uit de literatuur: Afako, 'Mato Oput' and the Amnesty Act'; Acirokop, 'The potential and limits of *mato oput*', ; Murithi, *African Approaches to Building Peace and Solidarity*, ; Finnegan, *A memorable process in a forgotten war*, ; Baines, 'Roco Wat I Acoli'

¹²⁰ J.O. Latigo, 'Northern Uganda: Traditional-based Practices in the Acholi Region', In *Traditional Justice and Reconciliation after violent conflict* (International Institute for Democracy and Electoral Assistance 2008), 103

¹²¹ C. Rose en F.M. Ssekandi, 'The pursuit of Transitional Justice and African Traditional Values: A Clash of Civilizations-The Case of Uganda' (nd) B1

¹²² Acirokop, 'Potential and limits of *mato oput*', 277

1.4. Traditionele mechanismen - Invention of tradition

De term traditioneel mechanisme wordt voor zowel de *gacaca's* als *mato oput* sterk opgerekt. Traditioneel betekent 'vasthouden aan oude gewoontes'.¹²³ Maar in hoeverre komen de hedendaagse ceremonies overeen met de oude gewoontes van de prekoloniale tijd? Zijn de ceremonies daadwerkelijk in stand gehouden oude gewoontes, of zijn ze een 'invention of tradition'?

Eric Hobsbawm introduceerde het begrip 'invention of tradition' in 1983 en bedoelde hiermee: 'a set of practices, normally governed by overtly or tacitly accepted rules and of a ritual or symbolic nature, which seek to inculcate certain values and norms of behavior by repetition, which automatically implies continuity with the past.'¹²⁴ Simpel gezegd benadrukt Hobsbawm het ontstaan van nieuwe praktijken, die worden geïntroduceerd alsof er een connectie is met het verleden. De tradities worden gebruikt om een nationale identiteit te creëren waardoor de nationale eenheid wordt gesterkt. Als je de prekoloniale uitvoering van *mato oput* vergelijkt met het gebruik van de ceremonie heden ten dage, wordt duidelijk dat er sprake is van een 'invention of tradition'. Hetzelfde geldt voor de Rwandese *gacaca's*.

1.4.1. Rwanda – *gacaca's*

De Rwandese *gacaca's* zijn gebaseerd op een traditionele vorm van volksrechtspraak. De *gacaca's* zijn een sterk afwijkende interpretatie op het Rwandese systeem van traditionele geschilbeslechting. Als de traditionele vorm en de huidige vorm van *gacaca's* met elkaar worden vergeleken, springen er voornamelijk verschillen in het oog. Hoewel de rechters van de volksrechtbanken nog *inyangamugayo* worden genoemd, zoals in vroegere tijden, zouden de overgrootouders van de hedendaagse Rwandese bevolking de *gacaca's* niet herkennen. Afwijkend van de traditionele vorm, zijn de huidige *gacaca's* opgezet op basis van de Rwandese officiële rechtspraak. De rechtspraak wordt uitgevoerd volgens strikte procedures. De strafuitvoering ligt niet langer in handen van de gemeenschap, maar in handen van de Rwandese regering. Tevens richten de *gacaca's* zich tegenwoordig op andere onderwerpen: het is een sterk aangepaste vorm van gemeenschapshoorzittingen die een geschil tussen burens dienden op te lossen.¹²⁵ De uitvoering, jurisdictie en vormgeving van de *gacaca's* zijn dermate aangepast dat de contemporaine *gacaca's* niet meer traditioneel te noemen zijn.

1.4.2. Noord-Oeganda – *mato oput*

Ook de *mato oput* ceremonies zijn een sterke aanpassing van hun prekoloniale voorloper. De *Agreement on Accountability and Reconciliation* spreekt van 'necessary modifications' voor de traditionele mechanismen. Door aanpassingen is *mato oput* gemodelleerd naar de huidige situatie. In

---

¹²³ Online encyclopedie, <http://www.encyclo.nl/begrip/traditioneel>

¹²⁴ E. Hobsbawm en T. Ranger, *The Invention of Tradition* (Cambridge 1983), 1

¹²⁵ A. Molenaar, 'Gacaca: grassroots justice after genocide. The key to reconciliation in Rwanda', African Studies Centre Leiden, Research Report 77/2005

de prekoloniale tijd werden dieren geofferd, compensatiegeld betaald en gedronken van een bitter kruid. Tegenwoordig wordt er geen bloedgeld betaald. Een schaap, ram of stier wordt niet geofferd. Ook wordt er geen bitter kruid gedronken. De ceremonies die tegenwoordig bekend staan als *mato oput* en volgens de literatuur worden ingezet ter re-integratie, reiniging en vergeving van voormalig LRA soldaten, worden in werkelijkheid gecombineerd met *gomo twong- stepping on the egg*.¹²⁶ Bij gebrek aan dieren en geld, worden de eieren en takken uit de *stepping on the egg* ceremonie ‘geleend’.

De hedendaagse *mato oput* ceremonie is aangepast vanwege praktische problemen, maar ook omdat de prekoloniale versie van de ceremonie niet gericht was op de grootschalige en heftige misdaden die ten grondslag liggen aan het huidige conflict. *Mato oput* werd, net als *stepping on the egg*, voordat het huidige conflict in Noord-Oeganda begon, nooit ingezet als vorm van conflictoplossing voor verkrachtingen, ontvoeringen en moorden.¹²⁷ Tevens heeft de aanpassing een praktische reden. Door het conflict is er simpelweg niet genoeg geld om smartengeld mee te betalen. Vee is tegenwoordig schaars en duur. De schapen, rammen en stieren worden ingezet om land te cultiveren en maaltijden van te bereiden. Het vee kan om deze redenen niet worden ‘verspild’ in een ceremonie.¹²⁸

De ceremonie wil een alternatief zijn voor westerse *punitive justice*. Verschillende Acholi zien het ICC als een ‘westerse’ oplegging van rechtspraak dat de wensen van de *grassroots* negeert. Deze Acholi schuiven de vernieuwde uiting van *mato oput* naar voren als een nieuwe vorm van rechtspraak.¹²⁹ Door middel van de vernieuwde ceremonie willen de Acholi voormalige LRA rebellen opnemen in hun gemeenschap. Diegenen die gruwelijke misdaden hebben gepleegd zouden zij door middel van de combinatie van *mato oput* en *stepping on the egg* willen vergeven. Vele NGO’s, christelijke kerken en lokale mensenrechtenorganisaties menen dat deze ceremonie een zeer belangrijke rol speelt in het bewerkstelligen van vrede in Noord-Oeganda. Fondsen zijn vrijgemaakt om de rituelen te bekostigen en de *rwodi moo* zijn in ere hersteld om de rituelen te kunnen uitvoeren.¹³⁰

1.4.2.1. De mythe van *mato oput*

Traditionele gerechtigheid wordt in Noord-Oeganda aangehangen door een selecte groep vredesonderhandelaren, hulpverleners, geestelijken en het LRA. Het LRA ziet de aangepaste ceremonies als een perfecte uitweg voor vervolging.¹³¹ Ook leden van de Oegandese regering en het UPDF staan open voor de vernieuwde traditionele mechanismen, uit angst voor vervolging in Den

---

¹²⁶ Allen, ‘Bitter Roots’, 250

¹²⁷ Acirokop, ‘Potential and limits of *mato oput*’, 288

¹²⁸ Allen, ‘Bitter Roots’, 250

¹²⁹ Deze aanname kan worden teruggevonden in verschillende artikelen. Zie onder andere: Afako, ‘Reconciliation and Justice’, ; Lomo en Hovil, *Behind the Violence: Working Paper 11*, ; Branch, ‘International Justice, Local Injustice’

¹³⁰ Allen, ‘Ritual (ab)use?’ 48

¹³¹ Allen, ‘Bitter Roots’, 242

Haag.¹³² Er is binnen de literatuur een enorme hoeveelheid aan informatie over traditionele mechanismen te vinden. Er zijn met name veel bijdragen die geheel of gedeeltelijk geweid zijn aan de *mato oput* ceremonie.¹³³ Dit is bijzonder, aangezien *mato oput* en *gomo twong* net zo vaak voorkomen als ieder ander Afrikaans ritueel dat gebruikt voor conflictoplossing en compensatie na een moord. Waarom wordt er dan toch zo veel over geschreven?

De oorzaak van de bekendheid van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda is gekoppeld aan een rapport van Dennis Pain. Hij zette traditionele mechanismen - en *mato oput* in het bijzonder - in Noord-Oeganda op de kaart. Pain was halverwege de jaren tachtig het hoofd van Oxfam in Oeganda. Pain wordt gezien als een overtuigd christen met een sterke band met de anglicaanse Acholi gemeenschap. Hij ziet zichzelf als: 'an international consultant familiar with Acholi from a lifetime of involvement in Uganda.'¹³⁴ In 1997 vond in Londen een *Kacoke Madit* (grote vergadering) plaats. Het doel van deze vergadering was het conflict in Noord-Oeganda onder de aandacht brengen. Het grootste deel van de vergadering ging over de erosie van traditionele normen en waarden als gevolg van het conflict in Oeganda. De conclusie van de vergadering was: 'to promote Acholi unity and strengthen the Acholi cultural heritage.'¹³⁵ Pain werd gevraagd onderzoek te doen naar traditionele mechanismen en de cultuur van de Acholi.

In het rapport dat Pain schreef kwam sterk zijn christelijke overtuiging naar voren. In de titel stond *Lacwec tye* wat vrij vertaald 'de schepper bestaat' betekent. De waarden van de Acholi werden in het rapport gekoppeld aan christelijke waarden. De traditionele mechanismen van de Acholi werden in het rapport bejubeld alsof ze uniek, breed gedragen en geweldig waren. Zo stelt Pain: 'Acholi traditional resolution of conflict and violence stands among the highest practices anywhere in the world.'¹³⁶ Ook stelt Pain dat 'armed conflict was eroding "Acholi culture" and that what was needed was a community-based approach drawing on Acholi values and institutions.' De oplossing volgens Pain was financiële en feitelijke steun van internationale donateurs en NGO's voor de traditionele autoriteiten.¹³⁷ Tevens dienden geestelijke en traditionele leiders zich te verenigen. Deze vereniging zou volgens Pain de weg tot verzoening vergemakkelijken.¹³⁸

Het door Pain geschetste beeld, over Acholi leiders die sterk het gebruik van traditionele mechanismen promoten, werd overgenomen door onderzoekers en NGO's. Ook christelijke leiders sloten zich bij het beeld van Pain aan. Belangrijke mensenrechtenactivisten, waaronder Barney Afako, vielen Pain bij. Afako stelde dat eind 2001 in Pajule, Noord-Oeganda, door twintig voormalige LRA

---

¹³² Ibidem

¹³³ Een greep uit de literatuur: Afako, 'Mato Oput' and the Amnesty Act', ; Acirokop, 'The potential and limits of *mato oput*', ; Murithi, African Approaches to Building Peace and Solidarity, ; Finnegan, A memorable process in a forgotten war, ; Baines, 'Roco Wat I Acoli'

¹³⁴ Pain, 'The Bending of the Spears', 7

¹³⁵ Allen, 'Bitter Roots', 242

¹³⁶ David Pain in: Allen, 'Bitter Roots', 246

¹³⁷ Pain, 'Bending of the Spears', 87 en 110

¹³⁸ Ibidem, 65, 87, 90, 110-115

soldaten *mato oput* werd uitgevoerd. Volgens Afako werd de ceremonie (financieel) mogelijk gemaakt door NGO's en kerken.¹³⁹ Externe organisaties gingen naar aanleiding van het rapport van Pain de traditionele mechanismen in Noord-Oeganda subsidiëren. Op basis van het rapport van Pain gingen deze organisaties ervan uit dat stamhoofden en de grootouders op een bepaalde manier voor sociale verzoening zouden zorgen.¹⁴⁰ De in het rapport opgenomen aanbevelingen werden doorgevoerd door traditionele en religieuze Acholi leiders. In 2000 werd *Ker Kwaro Acholi* opgericht, een instantie van grootouders en ouderen. Op het moment dat de inmenging van het ICC bekend werd gemaakt, leek het erop dat de *Ker Kwaro Acholi* de enige vreedzame route richting vredesonderhandelingen bood. Het ICC zou de weg blokkeren naar een vreedzame conflictoplossing.

De reactie van mensenrechtenactivisten, christelijke leiders, NGO's en onderzoekers is zacht gezegd vreemd te noemen. Na afronding van het rapport van Pain volgde een verificatie. De *Agency for Cooperation and Research in Development (ACORD)* en Mark Bradbury (een onafhankelijk onderzoeker) onderzochten of het rapport van Pain daadwerkelijk een juist beeld van de traditionele mechanismen weergaf. De ondervindingen van zowel ACORD als Bradbury waren zeer kritisch en konden worden herleid naar Hobsbawms *Invention of Tradition*. Pain herintroduceerde de traditionele mechanismen in Noord-Oeganda, alsof er sprake was van een connectie was met het verleden.

Door de aanpassingen zijn zowel *mato oput* als de *gacaca's* niet 'traditioneel' te noemen. In plaats van traditioneel, zegt Erin Baines 'it becomes a contemporary tradition—a tradition like never before.'¹⁴¹ Zowel *mato oput* als de *gacaca's* zijn voorbeelden van een 'invention of tradition'. De vormen van traditionele geschilbeslechting in Noord-Oeganda en Rwanda zijn aangepast aan de huidige situatie. Zij zijn enkel in hun naam exact gelijk gebleven aan hun voorlopers. Doordat het gebruik van de mechanismen in Noord-Oeganda en Rwanda in grote mate een zwak aftreksel is van hun voorganger, is de term neo-traditionele mechanismen beter passend.¹⁴² Voor het gemak gebruik ik in deze scriptie toch de term traditionele mechanismen. Het is echter van belang de bezwaren tegen deze term in het achterhoofd te houden. Tevens is het belangrijk te beseffen dat ik niet beweer dat alle vormen van traditionele geschilbeslechting een 'invention of tradition' zijn. Wel kan er worden geconcludeerd dat het wellicht meer dan toeval is dat in zowel Rwanda als Noord-Oeganda sprake is van een 'uitgevonden traditie'. Wellicht is dit ook onvermijdelijk: de eeuwenoude tradities kunnen simpelweg amper toepasbaar zijn op hedendaagse conflicten.

---

¹³⁹ Afako, 'Mato Oput and the Amnesty Act', 2

¹⁴⁰ Allen, 'Bitter Roots', 248

¹⁴¹ Baines, 'Roco Wat I Acoli', 73

¹⁴² RLP 17, 22-23

Hoofdstuk 2: Het conflict en de impact op de slachtoffers

De voormalige kolonie van het Verenigd Koninkrijk, Oeganda, is al decennialang de locatie van gruwelijke conflicten. Sinds het uitroepen van de onafhankelijkheid in 1962 hebben verschillende dictators het land geleid. Over de redenen voor de instabiliteit van het land wordt getwist. De voornaamste redenen die worden gegeven zijn de enorme etnische verscheidenheid in Oeganda en de grotere (militaire) machtspositie van het noorden.¹⁴³

In Oeganda is er een duidelijk onderscheid tussen noord en zuid, dat nog dateert uit de tijd van het kolonialisme. De dominante etnische groep uit het noorden, de Acholi, werd gerekruteerd voor het leger, terwijl deze regio op economisch vlak sterk tekort werd gedaan. De onafhankelijkheid in 1962 marginaliseerde Noord-Oeganda op politiek en economisch vlak. Toch behield het noorden zijn dominante positie in het leger. Het huidige conflict dateert uit 1986; het jaar dat de zuiderling Yoweri Museveni aan de macht kwam. Tot de machtsovername door Museveni, maakten de noorderlingen in Oeganda de dienst uit. In de jaren voor de machtsovername van Museveni richtten op wraak beluste noorderlingen bloedbaden aan in het zuiden. Eenmaal aan de macht namen de zuidelijke soldaten van Museveni wraak op het noorden, het leefgebied van de Acholi.

In dit hoofdstuk zal ik kort ingaan op de geschiedenis van Oeganda en het conflict in het noorden in het bijzonder. Ik zal met name aandacht besteden aan de huidige president Yoweri Museveni en zijn National Resistance Army (NRA) en de rebellenleider van het LRA Joseph Kony.

2.1. Korte geschiedenis Noord-Oeganda

Op 26 januari 1986 veroverde Yoweri Museveni met zijn NRA de macht in Oeganda. De NRA werd in 1981 opgericht als rebellengroep tegenover de toenmalige president Obote van de Langi stam uit Noord-Oeganda. Uiteindelijk moest Obote in 1985 het veld ruimen, hij werd verslagen door twee generaals van het etnische Acholi-volk. De Acholi-generaal Okello stichtte vrede met de NRA van Museveni en werd president. Sinds de onafhankelijkheid van Oeganda in 1962 tot de machtsgreep van Museveni in 1986, lag de macht in noordelijke handen. Met Okello aan het roer was het de eerste keer dat de Acholi zowel de macht in het leger als in de regering hadden.¹⁴⁴ De noorderling Okello kon echter niet voorkomen dat de zuiderling Museveni met zijn NRA uit *the bush* kwamen en de macht grepen over het land. Uit angst voor represailles en het gebrek aan vertrouwen in Museveni, vluchtten de strijdende Acholi terug naar Noord-Oeganda en hergroepeerden zich uiteindelijk in Zuid-Soedan. Vanuit Soedan probeerden zij Oeganda, onder leiding van President Museveni, te destabiliseren. Eén van de rebellenbewegingen is het in 1987 opgerichte Lord's Resistance Army (LRA).

---

¹⁴³ R.Doom en K.Vlassenroot, 'Kony's message: a new Koine? The LRA in Northern Uganda', *African Affairs* 98 (1999) 5-36, 7

¹⁴⁴ Apuuli, 'The ICC Arrest Warrants', 1

2.2. Lord's Resistance Army

In het noorden van Oeganda is sinds het aantreden van zuiderling Museveni een rebellenbeweging actief die zich tegen de regering keert: Het Leger van de Heer (Lords Resistance Army, LRA). Het in wantrouwen jegens president Museveni opgerichte LRA staat onder leiding van de zelfverklaarde profeet Joseph Kony. Joseph Kony is een godsdienstfanaat die een staat wil stichten op basis van de Bijbelse tien geboden. Als manschappen zet Kony ontvoerde kinderen in die hij intimideert en indoctrineert tot kindsoldaten en seksslaven. Kony's bedoelingen kunnen worden samengevat als 'a mixture of political entrepreneurship, personal frustration and warlordism.'¹⁴⁵ Het is echter onduidelijk of Kony handelt met als doel de politieke macht in handen te krijgen.

Het schijnbaar weinig gestructureerde LRA is al meer dan een kwart eeuw actief in Noord-Oeganda en voert daar onder meer strijd tegen het regeringsleger, het UPDF. Het LRA wordt verantwoordelijk gehouden voor vele gruweldaden en is tot op heden vanuit zowel Zuid-Soedan, de Democratische Republiek Congo (DRC), de Centraal Afrikaans Republiek (CAR) en Noord-Oeganda de regio binnen gevallen. Kinderen die aan het LRA proberen te ontsnappen worden vaak op afschuwelijke wijze vermoord of verminkt. De ooggetuigenverslagen en verhalen van slachtoffers zijn zeer confronterend om te lezen. De verhalen geven schokkend de afgrijselijke gebeurtenissen in Noord-Oeganda weer. Zoals het verhaal van John Ochola en zijn burens die door de rebellen van het LRA verdacht werden soldaten van het UPDF te zijn:

'They cut off my left ear ... and they [the LRA] smashed the people's heads. They kept on beating us... For a long time, the rebels took turns at beating us men with hot metal, and raping the girls. They ...re-tied me before chopping off my lips. They then cut off my right ear and my nose.'¹⁴⁶

Dit citaat geeft de gruweldaden van het LRA goed weer. Kony en zijn LRA gebruiken dit geweld om burgers angst aan te jagen en controle over de Acholi te krijgen. Het afhakken van ledematen is om (mogelijke) sympathisanten van de regering op andere gedachten te brengen.¹⁴⁷ Het Acholi-volk heeft ambivalente gevoelens tegenover het LRA. Veel soldaten in het LRA zijn Acholi kinderen. De kinderen worden door Kony gehersenspoeld en gedrild. Zo worden ze gedwongen hun eigen volk te terroriseren en zelfs te vermoorden. Doordat de meeste (ontvoerde) leden van het LRA van het Acholi-volk afkomstig zijn, is dit volk hierdoor het grootste slachtoffer. Mensenrechtenorganisaties schatten dat tussen de 20.000 en 30.000 kinderen slachtoffer zijn van ontvoering door het LRA. Doordat het LRA actief is in Soedan, de DRC, de CAR en Noord-Oeganda, wordt het inschatten van het aantal

---

¹⁴⁵Doom en Vlassenroot, 'Kony's message', 22

¹⁴⁶Ingekort getuigenverslag van BBC News, 'LRA victim: I cannot forget and forgive' (versie 29 juni 2006), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5129350.stm> (14 maart 2011)

¹⁴⁷Pakhavan, 'International Criminal Tribunals', 644

doden en vermisten bemoeilijkt. De inschattingen door mensenrechtenorganisaties zijn hoog en schommelen enorm.

Volgens War Child zijn sinds 1986 25.000 kinderen het slachtoffer geworden van ontvoering door het LRA. Momenteel zouden er tussen de 1500 en 3000 kinderen in handen zijn van het LRA.¹⁴⁸ Human Rights Watch (HRW) voerde een onderzoek uit in november 2010. Sinds september 2008 werden volgens getallen van HRW minstens 2385 burgers vermoord. Meer dan 3000 Oegandezers werden het slachtoffer van ontvoering.¹⁴⁹ Doordat het LRA aanvallen uitvoert in afgelegen gebieden met een gebrek aan communicatiemiddelen, wegen of andere infrastructuur is dit aantal slechts een schatting.¹⁵⁰ Hoewel het exacte aantal doden en vermisten niet te onderzoeken is, ligt het echte aantal hoogstwaarschijnlijk vele malen hoger dan geschat door HRW. In 2005 maakte Human Rights Watch bekend dat ongeveer 1.4 miljoen burgers in Noord-Oeganda te maken had met een voedseltekort door het conflict. Over het aantal dodelijke slachtoffers lopen de cijfers uiteen; de meeste schattingen gaan uit van ongeveer 70.000 doden.¹⁵¹ De kopstukken van het LRA worden verantwoordelijk gehouden voor de vele doden en ontvoeringen. Het ICC verdenkt hen van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid.¹⁵²

Behoudens de ontvoerde kinderen en vele doden waren er in Noord-Oeganda tussen 1990 en 2009 ongeveer 1,6 miljoen ontheemden op een bevolking van 1,8 miljoen.¹⁵³ Iedere week stierven er in de vluchtelingenkampen van Museveni (IDP-kampen) gemiddeld 1000 mensen. De levensomstandigheden in deze kampen waren abominabel. Er was sprake van ondervoeding, malaria en diarree. Vele vrouwen en meisjes werden gedwongen seks te hebben in ruil voor basisbehoeften. Als gevolg hiervan leden vele mensen in de kampen aan HIV en aids.¹⁵⁴

2.3. Uganda Peoples Defence Forces

Tussen het regeringsleger en het LRA vonden de afgelopen decennia voortdurend gevechten plaats. Museveni's guerillaleger, de NRA en later het regeringsleger, de Uganda Peoples Defence Force (UPDF) probeerden de opstanden van de rebellen de kop in te drukken. Maar Museveni had moeite de discipline binnen zijn leger te handhaven. Na de overname van de macht, nam Museveni ex-rebellen in zijn leger op. De ex-rebellen waren geen discipline gewend en maakten zich schuldig aan grove mensenrechtenschendingen. Met name in het noorden waar de Acholi wonen, werd melding gemaakt

---

¹⁴⁸ War Child, 'Oeganda' (sd) <http://www.warchild.nl/index.php?paginaid=96&vorigepagina=20&contentid=167> (geraadpleegd 11 april 2011)

¹⁴⁹ Congo/Central African Republic: LRA Victims Appeal to Obama' (versie 11 november 2010) <http://www.hrw.org/en/news/2010/11/10/congocentral-african-republic-lra-victims-appeal-obama> (geraadpleegd 11 april 2011)

¹⁵⁰ Ibidem

¹⁵¹ A. Verkerk, 'Oeganda' (versie maart 2011) <http://conflictenteller.nl/conflict?cid=61> (geraadpleegd 11 april 2011)

¹⁵² Zie voor verdere toelichting Hoofdstuk 1

¹⁵³ War Child, 'Oeganda' (sd) <http://www.warchild.nl/index.php?paginaid=96&vorigepagina=20&contentid=167> (geraadpleegd 11 april 2011)

¹⁵⁴ D. Kilgour, 'Africa's Longest Running War' (sd) <http://www.david-kilgour.com/mp/Ugandan%20IDP%20Camps%20&%20Children.htm> (geraadpleegd 17 april 2011)

van schendingen door het UPDF.¹⁵⁵ Over de schendingen van Museveni's guerillaleger is weinig bekend. Toch spreken vele slachtoffers en oppositieleider Olara Otonnu schande over de gedragingen van het UPDF.

Oppositieleider Otonnu spreekt over een operatie door het UPDF in Congo in 1998 en over doden tijdens rellen in Kampala in 2009. Ook ziet Otonnu het creëren van IDP kampen als een grove schending van het UPDF. Moreno-Ocampo, de aanklager van het ICC, heeft verschillende klachten ontvangen over gedragingen van het UPDF. Ocampo heeft deze klachten geanalyseerd en heeft aangegeven hier verder niks mee te doen. Alle grove schendingen van het UPDF zouden voor 2002 - en daarmee buiten de jurisdictie van het ICC - hebben plaatsgevonden. Ook zouden de grootste misdaden in Noord-Oeganda zijn gepleegd door het LRA, waardoor het UPDF niet voor vervolging in aanmerking komt.¹⁵⁶ Wat voor klachten Ocampo heeft gekregen over het UPDF is onduidelijk.¹⁵⁷ Wel is de uitspraak van Ocampo, dat de schendingen van het UPDF voor 2002 zouden liggen, vreemd te noemen. De kampen waarin mensen in mensonterende omstandigheden moesten leven bestonden namelijk ook nog na 2002.¹⁵⁸

Eén van de strategieën van de Oegandese regering om te kunnen reageren op de LRA opstanden, was het verplaatsen van mensen uit de landelijke gebieden. De Noord-Oegandezen zouden in deze gebieden te gemakkelijk ten prooi kunnen vallen aan het LRA, meende de regering. De verplaatsingen van de landelijke gebieden naar IDP-kampen gebeurde niet zachtvaardig. De migratie gebeurde in verschillende gevallen met grof geweld. De kampen zouden worden beschermd door troepen van het UPDF en 'local defence units'. Deze lokale eenheden stonden onder UPDF commando. Het resultaat was een *rural prison*. Het bewerken van land was in de kampen onmogelijk en er werd bijna geen mogelijkheid geboden voor vluchtelingen om zich te verplaatsen buiten de kampen. Aan het einde van jaren negentig woonden bijna alle Acholi onder erbarmelijke omstandigheden in de IDP-kampen.

De hoeveelheid ontheemden in de IDP-kampen is met name door toedoen van Museveni sterk gestegen. President Museveni gebruikte verschillende methodes om het conflict in Noord-Oeganda de baas te kunnen. Zijn methode om vredesonderhandelingen te combineren met militaire strategieën bleek zeer onsuccesvol. Om een einde te maken aan de oppositie van het LRA, lanceerde het UPDF in 2002 *Operation Iron Fist* met als doel het LRA te verdrijven uit zijn bases in Zuid-Soedan. Critici menen echter dat de operatie de grootste fout ooit was van de regering. Als reactie op *Iron Fist*, vergrootte het LRA zijn territorium en viel ook niet-Acholi gebieden in Noord-Oeganda binnen. *Iron Fist* zou ervoor gezorgd hebben dat het aantal ontheemden in Zuid-Soedan en Noord-Oeganda

---

¹⁵⁵ W. Eric, 'Uganda Victim's Question ICC Balance' (versie 22 juni 2010) <http://journalism.mak.ac.ug/index.php/latest-headlines/uganda-victims-question-iccs-balance.html> (geraadpleegd 31 januari 2010)

¹⁵⁶ Ibidem, 9

¹⁵⁷ L.Schülke, 'Uganda Domestic Radio and Newspaper' (versie 7 juni 2010) http://migs.concordia.ca/documents/Uganda_Domestic_Media_Monitoring_Report_May_31_June_06_2010.pdf (geraadpleegd 12 april 2011)

¹⁵⁸ Voor meer informatie over de mogelijke partijdigheid van Ocampo jegens Museveni, zie hoofdstuk 1

verdubbelde en de veiligheidssituatie sterk verslechterde.¹⁵⁹

Ook het feit dat Museveni weigerde 'door te pakken' tijdens de vredesonderhandelingen wordt hem niet in dank afgenomen. Zo stelde hij tijdens vredesonderhandelingen ultimatum aan de rebellen. In 1994 werd de LRA-rebellen zeven dagen de tijd geboden om de wapens neer te leggen en zich over te geven aan het UPDF. Drie dagen na deze aankondiging van Museveni, barstten de gevechten weer in alle hevigheid los.¹⁶⁰ Mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch vat de misstanden van de het UPDF samen: 'extrajudicial killings, rape and sexual assault, forcible displacement of over one million civilians, and the recruitment of children under the age of 15 into government militias.'¹⁶¹ Amnesty International sprak van mishandeling, verkrachting en de moord van burgers in IDP kampen.¹⁶²

De gevolgen van *Iron Fist* zouden in feite binnen de jurisdictie van het Internationaal Strafhof vallen. Het UPDF faalde sterk in het beschermen van de Oegandezen in de IDP kampen. Museveni bood niet de basisbenodigdheden aan de slachtoffers in de kampen. Critici verwijten Museveni de slechte leefomstandigheden in de kampen. De leefomstandigheden hadden ondervoeding, vele sterfgevallen, de uitbraak van HIV en aids en ziektes tot gevolg.¹⁶³ De hoofdaanklager van het Internationaal Strafhof heeft besloten het *contral altar*¹⁶⁴ van het LRA te vervolgen voor oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid wegens het ontvoeren, mishandelen en verkrachten van kinderen. President Museveni en zijn UPDF vallen echter buiten de vervolgingen. Ondanks de vele doden tijdens operatie *Iron Fist* en de erbarmelijke levensomstandigheden in de IDP kampen als gevolg van falend bestuur van Museveni, worden de president en zijn regeringsleger niet vervolgd. Het ICC zou echter, op basis van het Statuut van Rome, Museveni - net als Kony en zijn handlangers - aansprakelijk kunnen houden voor misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden¹⁶⁵ voor de door Human Rights Watch en Amnesty International genoemde misstanden.

2.4. Huidige situatie

De afgelopen jaren is er, naast vredesonderhandelingen en de militaire strategie, een alternatieve aanpak ontstaan om het conflict in Noord-Oeganda op te lossen. De regering van Oeganda introduceerde in 2000, voor de inmenging van het ICC, de *Amnesty Act*. Amnestie betekent volgens de *Amnesty Act*: 'a pardon, forgiveness, exemption or discharge from criminal prosecution or any other

---

¹⁵⁹ World Vision, 'Northern Uganda: not another *Iron Fist* debacle' (versie 23 juni 2008) <http://www.worldvision.org/news.nsf/news/uganda-stalemate-20080623> (geraadpleegd 26 november 2010)

¹⁶⁰ Allen en Vlassenroot, 'Introduction', 11

¹⁶¹ HRW, 'ICC Investigates All Sides in Uganda' (versie 4 februari 2004) <http://www.hrw.org/en/news/2004/02/04/icc-investigate-all-sides-uganda> (geraadpleegd 12 april 2011)

¹⁶² Amnesty International, 'Uganda', 2003 World Report

¹⁶³ Kilgour, 'Africa's Longest Running War'

¹⁶⁴ Joseph Kony, Dominic Ongwen, Vincent Otti en Okot Odhiambo.

¹⁶⁵ Voor meer informatie over de terminologie en het Statuut van Rome, zie Hoofdstuk 1

form of punishment by the state'.¹⁶⁶ De Act is van toepassing op iedere Oegandees die sinds 26 januari 1986 betrokken was in oorlog of rebellie jegens de regering van de Republiek Oeganda. De Act heeft toepassing op personen die daadwerkelijk hebben deelgenomen in het gevecht, hebben samengewerkt met de daders, een misdaad hebben begaan in de context van de oorlog, of hebben geassisteerd tijdens het conflict. Het doel van de Amnesty Act is: 'to break the cycle of violence in northern Uganda by encouraging the combatants of various rebel groups to leave their insurgencies without fear of prosecution.'¹⁶⁷

In eerste instantie vielen Kony en de LRA-leiders buiten de inhoud van deze act. Onder druk van het LRA is President Museveni gezwicht en heeft hij hen toegezegd amnestie te verlenen als vredesonderhandelingen tot een goed einde komen en het LRA zich overgeeft.¹⁶⁸ Het toewijzen van het conflict aan het Internationaal Strafhof in Den Haag in 2003 dreigt volgens critici roet in het eten te gooien. Kony wil de arrestatiebevelen van het ICC ongedaan zien en gebruikt de vredesonderhandelingen om tijd te krijgen om zijn LRA te hergroeperen. Ondanks de eerdere insteek van Museveni (zware misdadigers worden berecht, voor de rest van de soldaten geldt *Mato Oput*) is hij nu honderd tachtig graden gedraaid. Het *Agreement on Accountability and Reconciliation*, waarin het gebruik van traditionele mechanismen en de Amnesty Act zijn opgenomen, geldt nu ook voor het *control altar*, mits zij een vredesakkoord ondertekenen¹⁶⁹. Museveni heeft aangegeven, dat hoewel hij niet geloofde in het vergeven van misdadigers, hij nu de noodzaak van vergeving heeft ingezien. Aartsbisschop John Baptist Odama uit Gulu en Bisschop Baker Ochola uit Kitgum zouden hem overtuigd hebben van Desmond Tutu's uitspraak: 'There is no future without forgiveness.'¹⁷⁰ Tot noch toe is er door het LRA geen definitief vredesakkoord ondertekend,

De situatie in Noord-Oeganda is sinds het terugtrekken van het LRA uit Noord-Oeganda enorm veranderd. Vele ontheemden zijn teruggekeerd naar hun dorpen en het leven probeert haar normale gang op te pakken.¹⁷¹ Rooskleurig is het echter niet overal.

Alhoewel de rebellen in aantal sterk zijn afgenomen – velen zijn gedood, hebben zich overgegeven of zijn ontsnapt – is het LRA meer aanwezig dan ooit. De versplinterde groepen zijn nog steeds bij machte terreur te verspreiden. Het LRA gaat dan ook door met zijn operaties buiten de Oegandese landsgrenzen. De inmenging van het ICC en de Amnesty Act ten spijt blijft het LRA zijn praktijken voortzetten, de groepering is uit op wraak. Het moorden en ontvoeren van burgers gaat door. Duizenden burgers, voornamelijk afkomstig uit Congo en de Centraal Afrikaanse Republiek, vallen ten prooi aan het LRA. Minimaal honderden zijn ontvoerd.

---

¹⁶⁶ Amnesty Act 2000, art. 1

¹⁶⁷ Ibidem, art. 2

¹⁶⁸ Apuuli, 'The ICC Arrest Warrants', 1

¹⁶⁹ De hoofdverantwoordelijken binnen het LRA

¹⁷⁰ New Vision, 'Odhiambo won't face world court' (versie 10 februari 2009), <http://www.newvision.co.ug/D/8/13/671013> (14 maart 2011)

¹⁷¹ ICTJ, *Transitioning to Peace*, 1

Het wrange aan de huidige situatie is, dat ondanks de huidige terreur in de buurlanden van Oeganda, de burgers in Noord-Oeganda voor het eerst in 25 jaar een vorm van vrede kennen: de afwezigheid van geweld. In 2010 bevond nog ongeveer acht procent van de bevolking zich in kampen, bij benadering zijn 920.000 mensen teruggekeerd naar huis.¹⁷² In 2010 was de locatie van Kony onbekend en het ziet er niet naar uit dat het conflict binnen korte termijn zal worden opgelost.¹⁷³ De Noord-Oegandezen hebben echter op dit moment rust. Het UPDF staat onder toezicht van het ICC. Misdaden door het Oegandese regeringsleger zijn hierdoor drastisch verminderd.¹⁷⁴

Ondanks alle ellende proberen de slachtoffers hun levens weer op te pakken. Volgens Quirijn en Lacey hebben de slachtoffers behoefte aan traditionele geschilbeslechting. De traditionele mechanismen in Noord-Oeganda zouden bijdragen aan het opbouwen van een nieuw leven en de voorkeur van de slachtoffers hebben op westerse *punitive justice*. De mogelijke verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda, worden duidelijk in het volgende hoofdstuk.

---

172 ICTJ, *Transitioning to Peace*, 10

173 Allen en Vlassenroot, 'Introduction', 21

174 *Ibidem*, 21

Hoofdstuk 3: Traditionele mechanismen in de literatuur – Cultuur vs Context

Zoals in voorgaande hoofdstukken duidelijk werd is er veel geschreven over *transitional justice*, *restorative justice* en traditionele mechanismen in het bijzonder. De verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen zijn echter redelijk onderbelicht. Zowel de cultuur van Acholi als het verloop en het karakter van het conflict (de context) in Noord-Oeganda worden uitgebreid in de literatuur besproken. De culturele verklaringen uit dit hoofdstuk zijn gebaseerd op uitspraken van wetenschappers en andere auteurs, (lokale) NGO's en Oegandese geestelijken. Door hen wordt de cultuur van de Acholi gezien als een mogelijke verklaring voor het gebruik van traditionele mechanismen.

Hoewel het karakter en het verloop van het conflict (de context) ook ruim worden besproken in de literatuur, wordt deze context niet in verband gebracht met het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda. In dit hoofdstuk zal ik verduidelijken waarom ik, op basis van mijn literatuurstudie, toch het verloop en het karakter van het conflict als een plausibele verklaring acht voor het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda.

Om aan te tonen hoe divers de verklaringen zijn voor het gebruiken van traditionele mechanismen, geef ik kort de verklaringen voor de toepassing van traditionele mechanismen in Rwanda. Rwanda en Oeganda laten zien dat er op diverse manieren en om diverse redenen gebruik kan worden gemaakt van traditionele mechanismen.

3.1. Rwanda

Mogelijke redenen binnen de literatuur voor het ontstaan van de *gacaca*'s in Rwanda zijn talrijk. Opvallend genoeg komen alle verklaringen voort uit pragmatische beweegredenen van de Rwandese regering. De eerste reden is bestuurlijk van aard. De regering wilde met het instellen van de volksrechtbanken de druk op de gevangenen verlichten en de processen bespoedigen. Vele duizenden verdachten zaten al bijna tien jaar in de overvolle gevangenen te wachten op een proces. De tweede reden was dat de regering *low-level* daders tegemoet wilde treden met *restorative* in plaats van *retributive justice*. De regering achtte verzoening en re-integratie zeer belangrijk vanwege de enorme omvang van het conflict. Het betrekken van de gemeenschap bij het bestraffen van genocide, was de derde reden voor het opnieuw in gebruik nemen van de *gacaca*'s. Tevens wilde de regering de waarheid achterhalen. Via de *gacaca*'s kregen de slachtoffers en daders de mogelijkheid hun verhalen te vertellen zonder zware straffen als gevolg. De laatste reden voor de regering om de *gacaca*'s te herinstalleren, was het principe van soevereiniteit. De Rwandese regering wilde zelf een oplossing vinden voor haar problemen, zonder inmenging van buitenaf.¹⁷⁵ Hoewel gebaseerd op cultuur en

---

¹⁷⁵ M.A. Drumbl, *Atrocity punishment and international law* (Virginia 1997), 86

traditionele gebruiken, zijn de *gacaca*'s met name opgezet om praktische redenen.¹⁷⁶

Dat de gedachtegang voor het gebruik van de mechanismen sterk kan verschillen bewijzen Rwanda en Noord-Oeganda. In Rwanda waren het pragmatische beweegredenen van de Rwandese regering om gebruik te maken van traditionele mechanismen. Dit hoofdstuk wijst uit dat in Noord-Oeganda het motief voor het gebruik van de mechanismen slechts deels pragmatisch is.

3.2. Noord-Oeganda

Traditionele mechanismen spelen een belangrijke rol binnen de Acholi gemeenschap. Sverker Finnstrom, een antropoloog die tussen 1997 en 2002 onderzoek deed in Noord-Oeganda, schreef over het verzoeningsproces van de Acholi: 'Compensation and reconciliation rather than revenge or blood vengeance is the institutionalized Acholi way of handling disputes, homicides and unnatural deaths.'¹⁷⁷ Deze uitspraak van Finnstrom komt overeen met de uitspraken van Quirijns en Lacey: slachtoffers en daders in Afrika (en ook in Noord-Oeganda) zouden willen verzoenen na het achterhalen van de waarheid, spijtbetuiging van de dader en vergeving van het slachtoffer.

Restorative justice is, zoals in eerdere hoofdstukken vermeld, 'gathering the truth about the past, healing victims and rebuilding communities through reconciliation and collective memory.'¹⁷⁸ De traditionele mechanismen in Noord-Oeganda zijn hier een duidelijk voorbeeld van. Volgens Finnstrom, Quirijns en Lacey is vergeving en het volgens hen daarmee samenhangende gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda duidelijk in de cultuur van de Acholi aanwezig. Er zijn echter meerdere verklaringen voor het gebruik van deze mechanismen. Komt het door de religieuze tradities in de Acholi gemeenschap? Of komt het door eerder gefaalde pogingen van president Museveni en het ICC? Is er wellicht iets binnen de cultuur van de Acholi wat hen doet neigen naar *restorative justice*? Of komt het door de tweeslachtigheid van dader en slachtoffer? Na een grondige analyse van de bestaande literatuur, uitspraken van geestelijken en (lokale) NGO's heb ik de verklaringen opgedeeld in twee stromingen. De eerste verklaring is gebaseerd op de cultuur van de Acholi. De tweede verklaring is gekoppeld aan het bijzondere karakter en verloop van het conflict. Deze tweede verklaring noem ik de context. Van beide stromingen geef ik voorbeelden en bied ik op die manier een overzicht van verklaringen binnen de literatuur voor het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda.

---

¹⁷⁶ Charles Kayitera, communicatie directeur van de Gacaca Department of the High Court of Justice in Kigali, geïnterviewd door het African Studies Centre in Kigali, 17 maart 2003. Te vinden op: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/1887/4645/1/ASC-1236144-071.pdf>

¹⁷⁷ *Ibidem*, 291

¹⁷⁸ Andrieu, 'Transitional Justice: A new Discipline in Human Rights', 4

3.2.1. Cultuur

Erin Baines deed jarenlang onderzoek naar de levenswijze van de Acholi en de traditionele mechanismen die zij toepassen. Baines is specialist op het gebied van vrede en conflicten en concludeerde in haar artikel *The Haunting of Alice Local Approaches to Justice and Reconciliation in Northern Uganda*: ‘Acholi justice mechanisms are based on oral spiritual and cultural law.’¹⁷⁹ Cultuur wordt omschreven als: ‘het geheel van gemeenschappelijke verworvenheden en waarden. Kennis en inzicht op het vlak van het geestelijk en zedelijk leven.’¹⁸⁰ Deze verworvenheden en waarden zijn volgens Baines in Noord-Oeganda een verklaring voor het gebruik van traditionele mechanismen. De Nederlandse krant *Trouw* beschreef het letterlijk: ‘Vergeving en verzoening zijn belangrijke waarden in de Acholi cultuur. Traditionele Acholi-leiders pleiten voor traditionele rituelen van verzoening en vergeving.’¹⁸¹ De cultuur van de Acholi zou een aannemelijke verklaring kunnen zijn voor het gebruik van traditionele mechanismen. Roberta Arnold, gespecialiseerd in onder meer internationaal mensenrecht, internationaal strafrecht, militair recht en recht op het gebied van *peacekeeping* deed in haar boek uit 2008 een interessante uitspraak: ‘... justice in the traditional Acholi culture should be considered reconciliatory.’¹⁸² Faith McDonnell, directeur van *Religious Liberty Programs* schreef in 2007 het boek *Girl Soldier: A Story of Hope for Northern Uganda’s Children*. In dit boek stelde zij: ‘Concepts of forgiveness and reconciliation are deeply rooted in the Acholi culture.’¹⁸³ Deze uitspraken ga ik nader onderzoeken. De literaire verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen die voortkomen uit de cultuur van de Acholi, heb ik ingedeeld in twee duidelijk aanwezige culturele verklaringen: samenleving en religie.

3.2.1.1. Samenleving

Sverker Finnstrom stelt dat: ‘The Acholi turn to culturally informed practices to deal with war and its effect on everyday life.’¹⁸⁴ Een verklaring voor de inzet van traditionele mechanismen kan in de cultuur liggen. Meer specifiek zijn de beweringen dat de Acholi leven in een samenleving waarin vergeving een belangrijke rol speelt. Het sociale leven in Noord-Oeganda is sterk gebaseerd op gemeenschapszin. Waar in westerse samenlevingen het individu centraal staat, is dat in Noord-Oeganda het belang van de gemeenschap. Als een individu fouten maakt, wordt dit betrokken op de gehele gemeenschap. De Acholi zien het als taak van de gemeenschap de individu te ‘herstellen’ en te vergeven voor zijn fouten. Dit herstellen kan plaatsvinden door middel van traditionele mechanismen.¹⁸⁵

Volgens Arnold geloven de Acholi dat oorlogswonden zullen helen als traditionele

---

¹⁷⁹ Baines, ‘The Haunting of Alice’, 103

¹⁸⁰ Online encyclopedie, <http://www.encyclo.nl/zoek.php?woord=cultuur>

¹⁸¹ J. van Velzen, ‘Wacht Kony het strafhof of verzoening?’, *Trouw*, 29 augustus 2005

¹⁸² R. Arnold, *Law enforcement within the framework of peace support operations* (Leiden, 2008) 47

¹⁸³ F.J.H. McDonnell en G. Akallo, *Girl Soldier: a story of hope for Northern Uganda’s Children* (USA, 2007) 122

¹⁸⁴ Finnstrom in Baines, ‘Haunting of Alice’, 111

¹⁸⁵ *Ibidem*

mechanismen worden ingezet. De Acholi cultuur spoort individuen aan om hun fouten te accepteren en verantwoordelijkheid te nemen voor hun daden uit piëteit met de gemeenschap. Individuen zouden vanuit de Acholi cultuur worden aangemoedigd te handelen vanuit vergeving en niet vanuit wraak.¹⁸⁶ De uiting van vergeving zou volgens Arnold plaatsvinden door middel van traditionele mechanismen. Tim Murithi, wetenschapper op het gebied van conflictbestrijding claimt dat het sterke gemeenschapsgevoel van de Acholi een reden is voor het gebruik van traditionele mechanismen: ‘... because of the way society views itself and the value it attaches to each of its members.’¹⁸⁷

Erin Baines ondervond tijdens een onderzoek voor het Liu Institute for Global Issues, dat ‘Jok’ (goden en geesten) en voorouders zorgen voor een moraal bij de Acholi. Wanneer een misdaad wordt gepleegd sturen deze ‘Jok’ en voorouders ongeluk en ziekte totdat er actie wordt ondernomen om deze misdaad recht te zetten. Deze moraal zorgt ervoor dat een individu binnen de Acholi cultuur ontmoedigd wordt misdaden te begaan. Daden zouden invloed hebben op een gehele stam. Deze gedachtegang is sterk te koppelen aan de christelijke invloedssfeer binnen de Acholi. De Acholi worden sterk beïnvloed door de christelijke kerk en christelijke NGO’s die vergeving en het belang van de gemeenschap prediken. De Oegandese advocaat en specialist op het gebied van *transitional justice*, Barney Afako, meent dat het belang van de samenleving en christendom binnen de Acholi gemeenschap sterk verweven zijn. De traditionele Acholi cultuur zorgt er volgens Afako voor dat gerechtigheid ingezet wordt als een manier om sociale relaties, die binnen de Acholi gemeenschap zeer belangrijk zijn, te herstellen en mensen te verzoenen. In andere woorden, besluit Afako, is de traditionele Acholi cultuur *restorative* en vergevingsgezind wat tot uiting komt in traditionele mechanismen.¹⁸⁸

3.2.1.2. Religie

Bij de Acholi vallen de begrippen samenleving en religie nauw samen. Zoals eerder aangegeven liggen aan begrippen als waardigheid, rechtvaardigheid en waarheid een onpolitieke, Katholiek-Messiaanse ethiek ten grondslag die de Noord-Oegandezen zich sterk aantrekken.¹⁸⁹ Dit, in combinatie met het geloof in Jok en voorvaders die ongeluk kunnen sturen, bewijst het belang van geloof onder de Acholi. Dat religie een verklaring is voor het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda, wordt beweerd door geestelijken en een lokale NGO in het gebied. Pater Carlos Rodriguez is secretaris van de commissie voor justitie en vrede in de kerkprovincie van Gulu, Noord-Oeganda. Rodriguez zegt over de religieuze leiders het volgende: ‘ they emphasize the complementarity of the Acholi reconciliation system of *mato oput* with the Biblical understanding of unconditional

---

¹⁸⁶ Ibidem, 48

¹⁸⁷ Murithi, *African Approaches to Building Peace and Solidarity*, 26

¹⁸⁸ P. Tom, ‘The Acholi Traditional Approach to Justice and the War in Northern Uganda’ (versie augustus 2006) http://www.beyondintractability.org/case_studies/acholi_traditional_approach.jsp?nid=6792 (geraadpleegd 21 april 2011)

¹⁸⁹ In deze ethiek wordt een sterk verband gelegd tussen waarheid en biecht enerzijds en rechtvaardigheid en vergeving anderzijds.

forgiveness.¹⁹⁰

In Noord-Oeganda is religie duidelijk zichtbaar in het straatbeeld en sterk terug te vinden in de statistieken. Ongeveer zeventig procent van de bevolking is katholiek, vijftwintig procent is anglicaans. De overige vijf procent is aanhanger van onder meer de islam.¹⁹¹ Plastic rozenkransen om de nekken van de Oegandezen, vijf keer per dag het geluid van een moskee die oproept tot gebed en het grote aantal bezoekers van de kerken, bevestigen de religiegezinheid van de Noord-Oegandezen. De noorderlingen proberen het bestaan van de gruwelijke oorlog te begrijpen. Velen vinden hoop, inspiratie en troost in hun religie en de bijkomende tradities.¹⁹²

De Acholi worden sterk gemotiveerd over te gaan tot vergeving en verzoening. Een lokale NGO in Noord-Oeganda, de Acholi Religious Leader Peace Initiative (ARLPI) toont de Acholi dat vergeving en verzoening bij hun religie hoort. De ARLPI:

‘... firmly state their belief in the power of forgiveness... Both our religious traditions and the Acholi culture of *mato oput* tells us that to overcome this cycle of violence... we must move beyond retributive justice to restorative justice, in which victim and perpetrator are reconciled.’¹⁹³

Mato oput zou volgens de ARLPI de oplossing zijn. Het conflict in Noord-Oeganda zou niet kunnen worden beslecht met behulp van wapens. Er dient een dialoog te ontstaan tussen de regering en het LRA. De Noord-Oegandezen wordt door het ARLPI verteld dat de kerk verbonden is met vergeving en dat vergeving in direct verband staat met *mato oput*.¹⁹⁴ Uiteindelijk, stelt Pater Rodriguez, moet het traditionele mechanisme van *mato oput* zorgen voor verzoening en vergeving.¹⁹⁵

Voormalig bisschop van Kitgum, Macleod Ochola, is het eens met Rodriguez en het ARLPI. Zo stelt Ochola: ‘Mato Oput is one of the best justice systems in the world because it forgives, restores the broken relationship and creates the process of healing in the hearts of those who have been wounded by violence and death.’¹⁹⁶ Mato Oput is een proces dat de waarheid wil achterhalen. Het publiekelijk betonen van spijt door middel van het vertellen van de waarheid is een vorm van het tegengaan van straffeloosheid, zegt de bisschop. Hij ziet in de traditionele mechanismen in Noord-Oeganda een uitstekende vorm van geschilbeslechting: ‘A formal system is retributive or punitive so it leads to polarization, hatred, bitterness, alienation or death. Mato Oput is a pro life and holistic and

---

¹⁹⁰ C. Rodriguez, ‘The Role of Religious Leaders’, in *Protracted Conflict, Elusive Peace: Initiatives to end the Violence in Northern Uganda*, ACCORD 11 (Londen 2002) 59

¹⁹¹ Gersony, ‘The Anguish of Northern Uganda’, 6

¹⁹² Ibidem

¹⁹³ ARLPI, *Seventy Times Seven*, (2002) 25

¹⁹⁴ Ibidem

¹⁹⁵ Rodriguez, ‘The Role of Religious Leaders’, 59

¹⁹⁶ UG Pulse, ‘Acholi want more prominent role for mato oput’ (versie 9 december 2008)

<http://www.ugpulse.com/articles/daily/Heritage.asp?about=Acholi+want+more+prominent+role+for+Mato+Oput&ID=1025> (geraadpleegd 21 april 2011)

transformative justice system.’¹⁹⁷ Concluderend worden de noorderlingen via religie (via de bisschop en christelijke NGO ARLPI) sterk aangezet te vergeven met gebruik van traditionele mechanismen.

3.3. Context:

Het gemeenschapsgevoel, dat onder de culturele verklaring valt, wordt bij de Acholi extra benadrukt door het karakter en het verloop van dit conflict. De Acholi zijn niet alleen het grootste slachtoffer in deze 25 jaar durende oorlog, maar ook de grootste dader. Joseph Kony ontvoerde tienduizenden kinderen van de Acholi gemeenschap. Ongeveer 85 procent van het LRA bestaat uit ontvoerde Acholi kinderen.¹⁹⁸ Deze kinderen worden gedwongen eigen families en dorpen uit te moorden. ‘The war has turned brother against brother.’¹⁹⁹ De tweeslachtigheid van dader en slachtoffer zorgt ervoor dat delen van de gemeenschap willen vergeven: ‘The people here want to forgive because the rebels who oppress them are their children and siblings.’²⁰⁰ Vele LRA soldaten waren zo’n 10 jaar oud toen zij werden ontvoerd. Op die leeftijd konden zij gemakkelijk worden gemanipuleerd en gehersenspoeld. Dit valt deze kinderen, tien jaar later, niet te verwijten is de algemeen heersende opinie onder de Acholi.²⁰¹ Dit bewijst dat het karakter van dit conflict een grote bijdrage heeft op de sentimenten van de slachtoffers.

Tijdens conflicten kan het zijn dat mensen hun vertrouwen leggen in gebruiken die al generaties lang worden ingezet. Slachtoffers kunnen zich in uitzichtloze situaties aangetrokken voelen tot traditionele arbiters die een taal spreken die zij begrijpen. Ook zijn de mechanismen goedkoper dan vormen van *retributive justice* en toegankelijker.²⁰² Naast de culturele verklaring ontstaat bijgevolg een tweede verklaring voor het gebruik van traditionele mechanismen: het karakter en het verloop van het conflict, ook wel: de context. Het karakter en het verloop van het conflict zal ik koppelen aan het gebruik van traditionele mechanismen. Deze verklaring past gedeeltelijk bij de beweegredenen in Rwanda voor het gebruik van traditionele mechanismen: uit pragmatisch oogpunt. In Noord-Oeganda spelen er echter meer zaken een rol.

Verschillende wetenschappers en specialisten bespraken de verschillende sentimenten van slachtoffers gedurende het conflict: het (mogelijke) gebrek aan vertrouwen in het Internationaal Strafhof²⁰³, de (eventuele) radeloosheid na het falen van vredesbesprekingen²⁰⁴ en mislukte militaire interventies.²⁰⁵ Deze denkbare sentimenten zouden, naast het feit dat traditionele mechanismen

---

¹⁹⁷ Ibidem

¹⁹⁸ A.A.Atyam, 'Bring my daughter home', *Wall Street Journal*, juni 2004

¹⁹⁹ Baines, 'The Haunting of Alice', 95

²⁰⁰ C. Macrae 'Killed in the name of the Lord' (versie 20 februari 2009)

<http://www.guardian.co.uk/world/2004/feb/29/theobserver1> (geraadpleegd 21 april 2011)

²⁰¹ Ibidem

²⁰² African Rights, 'Traditional Justice: Looking Forward to the Past,' *Northern Uganda: Justice in Conflict* (Londen: januari 2000) 61

²⁰³ Apuuli, 'The ICC Arrest Warrants', 2

²⁰⁴ Baines, 'The Haunting of Alice', 102

²⁰⁵ Branch, 'Political Violence and the Peasantry in Northern Uganda', 2

goedkoop, begrijpelijk en toegankelijk zijn, het gebruik van traditionele mechanismen kunnen verklaren. De verklaring dat context ten grondslag ligt aan het gebruik van traditionele mechanismen deel ik op in twee stromingen: (mogelijke) radeloosheid na het falen van eerdere pogingen door de Oegandese regering (vredesbesprekingen, militaire interventies) en een (eventueel) gebrek aan vertrouwen in het Internationaal Strafhof. Tevens zal ik aantonen dat door het falen van zowel de Oegandese regering als het Internationaal Strafhof om het conflict een halt toe te roepen, het karakter en het verloop van het conflict kan resulteren in een algehele oorlogsmoeheid onder de Oegandese bevolking.

3.3.1. Gefaalde militaire interventies en vredespogingen

Zoals in hoofdstuk twee al naar voren kwam heeft president Museveni de afgelopen jaren niet stil gezeten. Zijn pogingen om een einde te maken aan het conflict zijn echter op niks uitgelopen. Het karakter en het verloop van het conflict zijn mede door toedoen van Museveni allesbehalve rooskleurig. De verschillende militaire interventies en vredespogingen door president Museveni hebben niet gezorgd voor een einde van het conflict. Het falen van Museveni is mogelijk een reden voor de slachtoffers om gebruik te maken van traditionele mechanismen. Hoewel deze verklaring niet specifiek in de literatuur wordt gegeven, is bovenstaande een zeer plausibele verklaring voor het gebruik van traditionele mechanismen door de Acholi: als eerdere pogingen falen, wordt er gezocht naar alternatieven. Eén van die alternatieven kan het gebruik van traditionele mechanismen zijn. Ik geef een kort overzicht van de bestaande literatuur om aan te tonen welke vredespogingen door Museveni zijn ondernomen en wat de resultaten hiervan waren.

De pogingen van de Oegandese regering om te reageren op het LRA wisselt van militaire interventies naar vredespogingen en onderhandelingen. Vanaf het begin van het conflict probeerde Museveni de invloed van het LRA te bagatelliseren. Eind jaren tachtig beweerde Museveni zelfs dat de 'opstand' voorbij was. Dit vertrouwen in het einde van de oorlog werd zichtbaar door het aanstellen van Betty Bigombe als minister om Noord-Oeganda te pacificeren. Het conflict was echter verre van voorbij. De aanblijvende opstand irriteerde Museveni en leidde in 1991 tot een vier maanden durende militaire operatie, *Operation North*. De reactie van het LRA was gewelddadig. De guerrillabeweging vermoordde en verminkte honderden mensen waarvan ze dachten dat zij met de regering samenwerkten. Betty Bigombe probeerde tijdens *Operation North* afstand te bewaren en een middenweg te bewandelen. Ze trachtte de deur naar vredesonderhandelingen open te houden.

De tactiek van Bigome bleek in 1994 zijn vruchten af te werpen. Het LRA ging om de tafel zitten met Bigome en onderhandelde over het sluiten van vrede. Bigombe wist ontzag af te dwingen door zonder bescherming de rimboe in te gaan, op zoek naar het LRA, in een poging via dialoog vrede te bewerkstelligen. Diegenen die haar vergezelden kwamen getraumatiseerd terug en durfden geen tweede keer de tocht af te leggen. Maar Bigombe wist binnen vier bezoeken met Kony een staakt het

vuren te bewerkstelligen. Grote dwarsligger tijdens deze bezoeken was President Museveni, hij vaardigde een ultimatum uit aan de rebellen. Het LRA kreeg zeven dagen de tijd om de wapens neer te leggen en zich over te geven. Drie dagen na deze aankondiging van Museveni werd het moorden hervat.²⁰⁶

President Museveni voerde in 2000, onder druk van een heftige lobby door religieuze en culturele leiders, de eerder besproken Amnesty Act uit. Ondanks de invoering van de Amnesty Act bleven militaire interventies doorgaan. Operatie *Iron Fist I* en *Iron Fist II* waren het resultaat. Operatie *Iron Fist I* in 2002 werd door Museveni zelf geleid. Tienduizenden Oegandese troepen werden ingezet met logistieke ondersteuning van de Verenigde Staten. De LRA basis in Soedan werd vernietigd en honderden mensen kwamen om het leven. De Oegandese regering noemde de slachtoffers rebellen. Deze rebellen waren in werkelijkheid met name ontvoerde slachtoffers waaronder vele kinderen. *Iron Fist I* verliep rampzalig. Kony en zijn *Control altar*²⁰⁷ wisten te ontsnappen. De ‘rebellens’ die tijdens de operatie waren gesneuveld werden binnen de kortste tijd vervangen door andere kinderen.²⁰⁸

In maart 2004 volgde Operatie *Iron Fist II*. Op het gebied van vrijlating van rebellen was deze operatie effectiever dan zijn voorganger. Tegen het einde van 2004 was het noorden van Oeganda toch nog zeer onstabiel en het LRA bleef kleinschalig aanvallen uitvoeren. In 2004 werden in Pagak, Noord-Oeganda, de hoofden van moeders en hun baby’s ingeslagen. Dit was de laatste grote LRA misdaad binnen de Oegandese landsgrenzen.²⁰⁹

In 2005 bevonden de vredesonderhandelingen van Bigombe zich in een impasse. Riek Machar, vice-president van Soedan, bood aan nieuwe onderhandelingen te starten. Deze onderhandelingen leidden tot de Juba Peace Talks. In eerste instantie trokken de LRA troepen zich terug, maar Kony tekende het vredesverdrag nooit. Kony eiste dat het ICC zijn arrestatiebevelen zou intrekken. Tevens wilde Kony geld en een plaats in de Oegandese regering. Toen er geen gehoor werd gegeven aan zijn eisen, hervatte Kony zijn praktijken en ontvoerde en rekruteerde slachtoffers in Oost-Congo, de Centraal Afrikaanse Republiek en Zuid-Soedan. De reactie van de regering vond plaats onder de operatie *Lightning Thunder*. Het LRA wist wederom te ontkomen en hergroeperen.²¹⁰

3.3.2. Tekortkomingen van het Internationaal Strafhof

Eind 2003 kondigde de aanklager van het Internationaal Strafhof, Luis Moreno-Ocampo, samen met President Museveni de start van een onderzoek aan naar het geweld in Noord-Oeganda. De verwijzing van het conflict door Museveni aan het ICC wordt gezien als zeer controversieel. Moreno-Ocampo beloofde alle misdaden in Noord-Oeganda na 2002, de jurisdictie van het Hof, te onderzoeken.

---

²⁰⁶ Allen en Vlassenroot, ‘Introduction’ LRA’, 19

²⁰⁷ De hoofdverantwoordelijken binnen het LRA

²⁰⁸ Allen en Vlassenroot, ‘Introduction’, 11-14

²⁰⁹ Ibidem, 15

²¹⁰ ICTJ, Transitioning to Peace, 9

Rodman, deskundige op het gebied van internationale betrekkingen en buitenlands beleid, had kritiek op de werkwijze van Ocampo. Als de aanklager louter de zaak van het LRA zou onderzoeken, zou dit volgens Rodman de onpartijdigheid en onafhankelijkheid van het ICC kunnen schaden.²¹¹ Om partijdigheid te voorkomen vielen zowel misdaden begaan door het LRA als die van het UPDF binnen het onderzoek. Uiteindelijk besloot Ocampo dat enkel het *Control altar* van het LRA voor vervolging in aanmerking kwam.²¹² De meeste en ergste misdaden in Noord-Oeganda zouden zijn gepleegd door het LRA. Politiek wetenschapper Adam Branch noemt het ICC en Ocampo omwille van deze beslissing *biased*. Volgens Branch heeft het UPDF in zijn *counterinsurgence* programma²¹³ zeer veel geweld gebruikt, waardoor zij net zo strafbaar zou moeten zijn als het LRA.²¹⁴ Onpartijdigheid wordt door Branch, Rodman en Apuuli - professor internationaal strafrecht - als cruciaal aangemerkt voor het ICC. Zonder onpartijdigheid zou het ICC over kunnen komen als een hof met een politieke agenda in plaats van een Hof gericht op gerechtigheid.²¹⁵ De onpartijdigheid zou tevens in het geding komen doordat het ICC Oeganda nodig heeft voor een leger. Zonder het Oegandese leger staat het ICC machteloos en kan zij het LRA niet arresteren. Doordat het ICC afhankelijk is van het UPDF terwijl zij onderdeel is van het onderzoek, wijkt het ICC hiermee af van zijn onpartijdigheid.²¹⁶

Nu de arrestatiebevelen het LRA boven het hoofd hangen als een zwaard van Damocles, zou de beweging niet willen onderhandelen met de regering van Oeganda. Het LRA meent dat vrede sluiten hen enkel in de handen van het ICC drijft, waarmee zij hun eigen doodvonnis tekenen. Zolang het ICC vasthoudt aan zijn arrestatiebevelen, ziet het LRA geen reden uit de *the bush* te komen en mee te werken aan vredesonderhandelingen.²¹⁷ Derhalve wordt het ICC *stumbling block to peace* genoemd. Volgens Apuuli denken de lokale bevolking en groepen in het maatschappelijk middenveld in Noord-Oeganda dat de arrestatiebevelen ervoor zorgen dat het conflict niet (vreedzaam) zal kunnen worden opgelost.²¹⁸ Tevens zijn hulporganisaties bang dat het LRA geen ontvoerde kinderen zal vrijlaten, uit angst dat zij kunnen getuigen.²¹⁹ Met de inmenging van het ICC zou de Amnesty Act die in 2000 werd ingevoerd door President Museveni, voor het *Control Altar* en Kony komen te vervallen.

Volgens Branch zijn de arrestatiebevelen een reden voor Museveni om zijn leger te versterken. Vanwege de inmenging van het ICC heeft Museveni internationale legitimiteit om een militaire campagne te starten in naam van het internationaal recht. Branch stelt dat inmenging van het Internationaal Strafhof kan leiden tot het ondermijnen van 'popular political organization and action.' Het ICC gebruikt hiervoor twee methodes:

---

²¹¹ K.A. Rodman, 'Pacting the law within politics: Lessons from the International Criminal Court's first investigations', (2010) 6

²¹² Apuuli, 'The ICC's Arrest Warrants', 7-9

²¹³ Het opsporen van rebellen die zich tegen de regering keerden

²¹⁴ Branch, 'Uganda's Civil War and the Politics of ICC Intervention', 181

²¹⁵ Apuuli, 'The ICC Arrest Warrants', 9

²¹⁶ Branch, Uganda's Civil war, 182

²¹⁷ Ibidem, 183

²¹⁸ Apuuli, 'The ICC Arrest Warrants', 2

²¹⁹ Allen en Vlassenroot, 'Introduction', 16

‘First, by supporting the militarization of the state and providing external symbolic resources that the state can instrumentalize to use in place of domestic support. Second, by channeling popular energies into fundamentally nonpolitical forms, forms that lack the capacity for victims to challenge the violence being wielded against them or to make their own demands as to what justice would mean.’²²⁰

De militarisering van Oeganda is volgens Branch mede veroorzaakt door de inmenging van het Internationaal Strafhof en is bovendien levensgevaarlijk voor de burgers. Zoals zojuist beschreven leveren de militaire campagnes van Museveni geen enkel resultaat. Onschuldige burgers en ontvoerde LRA soldaten worden vaak het slachtoffer.²²¹ Branch gaat verder door te stellen dat het indirect steunen door het ICC van verdere militarisering er zelfs voor zorgt dat het conflict langer zal voortduren. Door het uitvaardigen van de arrestatiebevelen zou alle hoop verloren gaan om het *Control altar* zich te laten overgeven. Hierdoor kunnen het tegengaan van straffeloosheid of het bieden van gerechtigheid, twee belangrijke doelstellingen van het ICC, niet worden bereikt. De slachtoffers zouden volgens Branch weinig vertrouwen hebben in een Hof dat de eigen doelstellingen niet weet te bereiken. Dat het bovenstaande een goede verklaring kan zijn voor slachtoffers om gebruik te maken van traditionele mechanismen, staat buiten kijf.

Artikel 11 van het Statuut van Rome spreekt van een rechtsmacht *ratione temporis*, een rechtsmacht over misdrijven begaan na de oprichting van het ICC in 2002. Het ICC poogt misdaden - die vallen binnen de regels van het Statuut van Rome - niet ongestraft te laten blijven. Het gegeven dat het ICC al een half decennium geleden zijn arrestatiebevelen heeft uitgevaardigd en het UPDF al 25 jaar een militaire campagne voert zonder resultaat, zou voor slachtoffers een reden kunnen zijn voor traditionele mechanismen te kiezen. Het *Control altar* is nog altijd niet gearresteerd en is daardoor al 25 jaar ongestraft. De doelstellingen in de inleiding van het Statuut van Rome worden door al deze beperkingen zo goed als onhaalbaar. Zonder arrestaties en vervolgingen zal het ICC geen voorbeeld kunnen stellen, gerechtigheid kunnen creëren of een einde kunnen maken aan straffeloosheid. Daders kunnen ongestoord hun gang gaan. De slachtoffers krijgen op hun beurt niet waar zij recht op hebben: gerechtigheid. Het kan een zeer aannemelijke verklaring zijn voor het feit dat een (beperkte elite) groep Acholi op zoek gaat naar alternatieven; The Acholi Way.

---

²²⁰ Branch, ‘Uganda’s Civil War’, 184

²²¹ Ibidem

Hoofdstuk 4: De behoeften van de slachtoffers

De verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen zijn talrijk. Reden om de mechanismen niet te gebruiken zijn er ook. Zo zouden de mechanismen niet gemaakt zijn voor het grootschalige conflict in Noord-Oeganda: ‘... too many people had been killed and it was therefore difficult to trace who had killed whom and which clans to engage.’²²² Ook is het betalen van compensatie lastig. Niemand weet precies wie wie vermoord heeft en het betalen van compensatie ter verantwoording wordt hierdoor onmogelijk. Daarnaast is de status en autoriteit van de culturele leiders - die de ceremonies dienen uit te voeren - sterk verslechterd door de oorlog. Er is sprake van corruptie en door alcohol misbruik zijn de leiders het respect van de jongere generatie verloren.²²³

Ondanks de bezwaren zou volgens verschillende onderzoekers²²⁴ de mechanismen tegemoet komen aan de behoeften van *grassroots* waar David Taylor de aandacht op vestigt in zijn artikel *Beyond the Courtroom: The objectives and experience of international trial at the grassroots*. Hierin zet Taylor uiteen dat er pas sprake is van *justice*, als deze: ‘... meaningful, relevant and manifested at the grassroots.’²²⁵ Internationale mechanismen, zoals het ICC, worden volgens Taylor van bovenaf opgelegd. Hierdoor is de aansluiting bij de slachtoffers abominabel, stelt Taylor. Traditionele mechanismen zouden wellicht beter aansluiten bij de slachtoffers.²²⁶ De literatuur stelt dat er veel onrust ontstond onder de Oegandese bevolking na de vele gefaalde pogingen van Museveni en het Internationaal Strafhof. Ook biedt de cultuur van de Acholi - volgens de literatuur - genoeg redenen om aan te nemen dat de slachtoffers gebruik willen maken van traditionele mechanismen. Dat deze onvrede en culturele verklaringen toch niet direct resulteren in een roep om traditionele mechanismen, wordt duidelijk in dit hoofdstuk.

‘Justice is not for lawyers, justice is for people’, zei Moreno-Ocampo op 25 maart tijdens een Masterclass in Den Haag.²²⁷ Dit hoofdstuk richt zich dan ook tot de slachtoffers in Noord-Oeganda en welke vorm van *transitional justice* zij willen toepassen. Volgens Ocampo, aanklager van het Internationaal Strafhof, kent slechts acht procent van de Oegandese slachtoffers het gebruik van traditionele mechanismen. Het ICC zou onder de slachtoffers beter bekend zijn: 27 procent. Ocampo staat hiermee lijnrecht tegenover de diegenen die de behoefte en kennis van traditionele mechanismen hoog inschatten.²²⁸ Door de verhalen van slachtoffers te vertalen in een getuigenis, zou het ICC de slachtoffers kunnen helpen meent Ocampo.

---

²²² Baines, ‘Haunting of Alice’, 105

²²³ Ibidem

²²⁴ Afako, ‘Mato Oput’ and the Amnesty Act’; Acirokop, ‘The potential and limits of *mato oput*’, ; Murithi, African Approaches to Building Peace and Solidarity, ; Finnegan, A memorable process in a forgotten war, ; Baines, ‘Roco Wat I Acoli’

²²⁵ Taylor, ‘Beyond the Courtroom’, 1

²²⁶ Ibidem, 3-4

²²⁷ Het Internationaal Strafhof balanceert, naar eigen zeggen, op de rand van *restorative* en *retributive justice*.

²²⁸ Lacey, Quirijns, Finnstrom, Baines, Arnold, McDonell, Murithi en Afako

Het vorige hoofdstuk ging uit van mogelijke verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen binnen de bestaande literatuur. Dit hoofdstuk richt zich op de praktijk en de *grassroots*. Door middel van enquêtes onder de Oegandese bevolking zal ik verduidelijken en verklaren in welke mate de slachtoffers gebruik wensen te maken van traditionele mechanismen. Tevens zal ik op basis van ooggetuigenverslagen verduidelijken in welke mate de mechanismen worden ingezet. In dit hoofdstuk zal ik aantonen dat de literaire verklaringen uit hoofdstuk drie niet in verband staan met de behoeften van de slachtoffers die naar voren komen in de enquêtes. Dit heeft met name te maken met het verschil tussen de termen ‘vergeving’, ‘*restorative justice*’ en ‘traditionele mechanismen’.

Het International Center for Transitional Justice (ICTJ) heeft sinds 2005 uitgebreid onderzoek gedaan naar de behoeften en meningen van de slachtoffers in Noord-Oeganda. Ik zal aantonen hoe deze onderzoeken tot stand zijn gekomen en wat de belangrijkste bevindingen zijn. Uiteindelijk zal duidelijk worden of de slachtoffers in Noord-Oeganda daadwerkelijk behoefte hebben aan traditionele mechanismen en of hiermee de inmenging van het ICC wordt overschaduwd.

4.1. Onderzoeksrapporten

Het ICTJ is wat haar naam doet vermoeden: een NGO gespecialiseerd in *transitional justice*. Het ICTJ onderzoekt, rapporteert en analyseert de ontwikkelingen binnen *transitional justice* wereldwijd. In deze hoedanigheid is het ICTJ ook actief in Noord-Oeganda. Het ICTJ poogt de behoeften en meningen van de slachtoffers in Noord-Oeganda in kaart te brengen. Samen met het Human Rights Center van de Universiteit Berkeley, Californië heeft het ICTJ in 2005, 2007 en 2010 drie rapporten opgesteld. De geïnterviewden in Noord-Oeganda werd door lokale mannen en vrouwen gevraagd wat hun bevindingen van de oorlog waren en hoe zij dachten over sociale wederopbouw, vrede en gerechtigheid. De lokale groep interviewers werd door het ICTJ getraind in het afnemen van de enquêtes. Ieder onderzoek werd uitgevoerd onder meer dan 2500 willekeurig gekozen personen in districten waar veel Acholi leven: Gulu, Kitgum, Pader en Amuru. Bij ieder onderzoek werd gekozen voor dezelfde gebieden om overeenkomsten of juist verschillen aan te kunnen tonen. Ook bleven de vragen in ieder onderzoek, zo mogelijk, ongewijzigd om vergelijkingen mogelijk te maken. Indien nodig werden vragen aangepast of toegevoegd om relevant te zijn voor de huidige situatie. De onderzoeken werden gehouden onder zowel personen in huishoudens als in IDP-kampen.

Iedere ondervraagde kreeg dezelfde vragenlijst onder ogen. De vragen behelsden onderwerpen als: demografische informatie, maatschappelijk cohesie, huidige prioriteiten, veiligheid, geweld, vrede, gerechtigheid en verantwoording (*accountability*). De uitkomsten van de onderzoeken zijn bedoeld voor onder meer de regering van Oeganda en ontwikkelingsorganisaties. Op basis van deze informatie kan worden gekeken wat de slachtoffers in Noord-Oeganda in de toekomst nodig hebben ten behoeve van sociale herstructurering.

De rapporten hebben een groot doel: de behoeften van de slachtoffers duidelijk maken opdat

daarop kan worden ingespeeld. Het is daardoor spijtig dat de rapporten onoverzichtelijk geschreven zijn en strooien met wisselende percentages. De rapporten van het ICTJ zijn de enige uitgebreide (herhaalde) onderzoeken onder de slachtoffers. Hierdoor zijn de rapporten de enige bron van informatie over de behoeften van de slachtoffers in Noord-Oeganda. Ondanks de grote onduidelijkheid binnen de rapporten, heb ik uit iedere rapport de belangrijkste en opmerkelijkste informatie gefilterd. Deze informatie vul ik aan met informatie uit een rapport van het OHCHR, het Kantoor van de Hoge Commissaris van de Mensenrechten. Het rapport van het OHCHR is overzichtelijker dan de rapporten van het ICTJ. Het rapport van het OHCHR staat echter op zichzelf en valt daarom niet één op één te vergelijken met de rapporten van het ICTJ.

4.1.1. 2005: ICTJ - *Forgotten Voices*

In 2005 publiceerde het ICTJ een van de eerste onderzoeken gehouden onder slachtoffers in Noord-Oeganda. Het rapport werd toepasselijk *Forgotten Voices* genoemd en rapporteerde een grote behoefte aan *accountability*. De respondenten hielden zowel Museveni en het UPDF als Kony en het LRA verantwoordelijk voor de begane misstanden.

De respondenten werd gevraagd naar hun houding ten opzichte van formele en informele (traditionele) vormen van geschilbeslechting. Op welke manieren wilden zij Museveni en Kony verantwoordelijk houden? Het ICTJ vroeg de respondenten: ‘Should those who have committed abuses be tried through a judicial system? If so, whom? What kind of judicial system do you believe is the most appropriate to deal with the violations of human rights that have happened in Northern Uganda? Who do you believe can bring justice to Northern Uganda?’²²⁹ Bijna tachtig procent van de ondervraagden²³⁰ wilde misdadigers vervolgen via een juridisch systeem. De meerderheid koos ervoor om LRA leiders (het *Control altar*) via een rechtszaak te veroordelen. De enquête bevestigde het beeld van verschillende onderzoekers; ‘Respondents from the Acholi districts were three times less likely to want trials than those from the non-Acholi districts.’²³¹ In deze enquête uit 2005 kon echter niet worden vastgesteld of dit een culturele of contextuele verklaring had.²³²

Bijna een kwart van de ondervraagden koos ervoor om de regering te veroordelen. Dit kwam overeen met de vraag die hen gesteld werd wie ze verantwoordelijk hielden voor het conflict. De ondervraagden dienden te kiezen voor óf het LRA óf de regering, een combinatie was niet mogelijk waardoor de daadwerkelijke behoeften van de slachtoffers niet duidelijk werden.

De overige twintig procent die niet wilde vervolgen²³³ via een juridisch systeem koos voor vergeving, verzoening en re-integratie in de samenleving. Opvallend genoeg koos van deze twintig

---

²²⁹ ICTJ 2005, 30

²³⁰ 2000 van de 2500 personen

²³¹ ICTJ 2005, 30

²³² Het rapport van het ICTJ uit 2005 is het eerste bevolkingsonderzoek onder de slachtoffers in Noord-Oeganda. Conclusies over de culturele dan wel contextuele verklaring voor het gebruik van traditionele mechanismen kunnen pas worden getrokken na het voltooien van meerdere bevolkingsonderzoeken, dus van af 2007.

²³³ 500 van de 2500 personen

procent slechts vijf procent²³⁴ voor het gebruik van een traditionele ceremonies ter bevordering van vergeving, verzoening en re-integratie.²³⁵ Van de ondervraagden wist bijna 36 procent²³⁶ van het bestaan van traditionele ceremonies, een heel ander percentage dan dat Moreno-Ocampo in zijn Masterclass opperde. Ook hier werd duidelijk dat de Acholi meer geneigd zijn dan andere stammen om gebruik te maken van traditionele mechanismen. 'Respondents from the two Acholi districts were more than five times more likely than those from the non-Acholi districts to know about the traditional justice system or traditional ceremonies.'²³⁷ Van diegenen die van de ceremonies gehoord hadden²³⁸, had de helft eraan meegedaan²³⁹ en vond slechts de helft de ceremonies bruikbaar. Dit komt neer op een kleine 450 van de 2500 ondervraagden.

Uiteindelijk werd de respondenten gevraagd: 'Who they thought could bring justice in Northern Uganda.'²⁴⁰ De antwoorden varieerden van regering (veertig procent), de internationale gemeenschap (27 procent) tot traditionele leiders (zes procent). Opvallend was dat de kennis over de werking van zowel formele (ICC) als informele (traditionele mechanismen) vormen van gerechtigheid zeer beperkt was. Ondanks de beperkte kennis kwam uit het rapport sterk naar voren dat de slachtoffers behoeften hadden aan harde maatregelen zoals gevangenisstraffen en rechtszaken. Twee derde van de ondervraagden had weinig kennis van en over het ICC. Diegenen die het ICC kenden hadden daar hoge verwachtingen van. Eis van de ondervraagden was wel dat het UPDF diende te worden meegenomen in de veroordelingen van het strafhof. Diegenen die nog nooit van het ICC gehoord hadden²⁴¹ zagen gerechtigheid niet als de oplossing voor het bereiken van vrede. In plaats daarvan kozen zij voor de dialoog of verzoening, hetgeen het ICC volgens de ondervraagden zou kunnen ondermijnen door te interveniëren.

4.1.2. 2007: ICTJ - When the War Ends

In 2007 vond het onderzoek van het ICTJ plaats ten tijde van de vredesonderhandelingen. Hierdoor werd duidelijk zichtbaar dat de ondervraagden meer bezig waren met hun welzijn en vrede dan met gerechtigheid. Tevens waren de respondenten opvallend milder gestemd. Bijna de helft van de ondervraagden vond lokale mechanismen en rituelen noodzakelijk en bruikbaar om vrede te bewerkstelligen en LRA soldaten te laten terugkeren. Meer dan de helft vond dat leden van het LRA dienden mee te werken in traditionele ceremonies. Waarom de percentages verschilden tussen 'passend vinden' en het 'daadwerkelijke gebruik' van de ceremonie werd in het onderzoek niet toegelicht.

---

²³⁴ 25 van de 2500 personen

²³⁵ Ibidem

²³⁶ 900 van de 2500 personen

²³⁷ ICTJ 2005, 31

²³⁸ 900 van de 2500 personen

²³⁹ 450 van de 2500 personen

²⁴⁰ ICTJ 2005, 31

²⁴¹ 1500 van de 2500 personen

Wetenschap over het bestaan van het ICC was sinds 2005 (27 procent) meer dan verdubbeld naar zestig procent. Toch bleef de kennis over de werkwijze van het ICC beperkt of onjuist. Zo gaf meer dan de helft van de ondervraagden aan dat het ICC zelf haar arrestatiebevelen kon uitvoeren. Van diegenen die van het ICC gehoord hadden, gaf de overgrote meerderheid aan dat het Strafhof haar arrestatiebevelen diende terug te trekken tot de vredesonderhandelingen waren afgerond.

De respondenten werd gevraagd een voorkeur aan te geven voor een formele vorm van *justice*. Zo'n dertig procent van de ondervraagden zag in het ICC de oplossing.²⁴² Bijna hetzelfde percentage koos voor de nationale Oegandese rechtbank. Deze keus is bijzonder en opvallend aangezien bijna een kwart van de ondervraagden toegaf weinig te begrijpen van (inter)nationale rechtssystemen.²⁴³ Het is dan ook niet duidelijk waarop de ondervraagden hun keuze baseerden en of zij hun keuze maakten omdat hun gewenste antwoord er niet bij stond.

De slachtoffers spraken in 2007 over een behoefte naar vergeving, verzoening en waarheidvinding. Deze elementen zijn terug te vinden in traditionele mechanismen maar kunnen niet in één adem worden genoemd. In 2005 spraken de ondervraagden ook over een wens naar vergeving en verzoening,²⁴⁴ maar was het percentage dat koos voor traditionele mechanismen significant lager.²⁴⁵ In 2007 was de behoefte aan vergeving, verzoening en re-integratie sterk gestegen tot meer dan vijftig procent.²⁴⁶ Ook vond bijna de helft van de ondervraagden traditionele ceremonies bruikbaar voor het verkrijgen van vergeving, verzoening en re-integratie.²⁴⁷ De ceremonies werden niet gelijkgesteld met straffen. De ondervraagden hoopten via een dialoog met het LRA vrede te bereiken. De slachtoffers prefereerden vrede via amnestie boven vrede als gevolg van rechtspraak. Toch wilde meer dan de helft van de ondervraagden het UPDF veroordelen.²⁴⁸ Dit is een zeer tegenstrijdige uitkomst van het onderzoek. Amnestie en waarheidvinding vonden evenveel goedkeuring als het bestraffen van de daders. De verklaring hiervoor kan zijn dat de ondervraagden graag de misdadigers wilden bestraffen maar bang waren met rechtszaken de vredesonderhandelingen te dwarsbomen. Deze uitleg is echter een insinuatie; het rapport van het ICTJ bood geen verklaring naar de contrasterende percentages.

4.1.3. 2010: ICTJ - Transitioning to Peace

Het vooralsnog laatste rapport van het ICTJ dateert uit december 2010. Sinds het eerste onderzoek in 2005 was er veel veranderd. Het LRA was niet meer direct actief in Noord-Oeganda en dit had invloed op de antwoorden in de enquête. Uit het rapport kwam naar voren dat de ondervraagden optimistisch waren over hun toekomst en bezig waren met de wederopbouw. Ze waren de oorlog echter niet

---

²⁴² 750 van de 2500 personen

²⁴³ 625 van de 2500 personen

²⁴⁴ 20 procent van de ondervraagden

²⁴⁵ 5 procent

²⁴⁶ 1250 personen in 2007, in plaats van 500 personen in 2005

²⁴⁷ In vergelijking met de 5 procent in 2005 is dit een enorme stijging

²⁴⁸ 1250 van de 2500 personen

vergeten en wilden de daders (zowel het UPDF, de regering als het LRA) verantwoordelijk houden.

De respondenten werd gevraagd een voorkeur aan te geven in *transitional justice mechanisms*. De keuze bestond uit: amnestie (45 procent),²⁴⁹ veroordeling (vijftien procent),²⁵⁰ een waarheidscommissie (een derde)²⁵¹ of traditionele ceremonies (de acht procent waar Ocampo over sprak).²⁵² Een derde van de ondervraagden vond de nationale rechtbank corrupt. Toch gaven de ondervraagden de voorkeur aan nationale rechtbanken boven het ICC.

Sinds 2007 was de kennis over het bestaan van het Internationaal Strafhof niet toegenomen. Ook gaf slechts zes procent aan kennis over de werkwijze te hebben. Volgens een derde van de respondenten had het ICC ertoe bijgedragen dat het LRA uit Noord-Oeganda verdwenen was. Zes procent gaf aan dat het ICC een *stumbling block to peace* was, fors minder dan in 2007. Een vervolgvraag toonde aan dat bijna de helft geloofde dat het ICC een positieve bijdrage had geleverd. Veertig procent vond opvallend genoeg precies het tegenovergestelde: het ICC had geen effect of hinderde de situatie.

Het LRA diende - volgens een kwart van de ondervraagden - vergeven te worden en niet bestraft. Haaks hierop staat dat een derde van de ondervraagden het LRA wilde veroordelen. Waar dit sterke verschil vandaan kwam werd niet toegelicht in het rapport. Ondanks het feit dat slechts acht procent koos voor traditionele mechanismen als vorm van geschilbeslechting, gaf meer dan de helft van de ondervraagden aan traditionele mechanismen zinvol te vinden. Twee derde gaf aan dat de ceremonies zouden bijdragen tot verzoening en vergeving. Eén derde beweerde dat de ceremonies geen verandering zouden brengen. Het onderzoeksrapport toont geen expliciete voorkeur aan van de slachtoffers voor vergeving dan wel vergelding.

4.1.4. 2007: OHCHR - Making Peace Our Own

Het rapport van het OHCHR werd gepubliceerd in 2007 als reactie op de heftige debatten - met name in de literatuur - aangaande *accountability, reconciliation and transitional justice*. Volgens het OHCHR werden veel discussies gevoerd over deze drie onderwerpen zonder ruimte te bieden voor de stem van de slachtoffers, 'the people most affected by the conflict, who are also likely to be key actors in any future accountability and reconciliation processes.'²⁵³

De kwalitatieve onderzoeksstudie van het OHCHR vond plaats van januari tot juni 2007 en werd gehouden onder 1725 slachtoffers in het noorden van Oeganda. Het rapport van het kantoor van de Hoge Commissaris van de Mensenrechten (OHCHR) toonde een overweldigende wens aan naar verzoening. Verzoening was volgens de ondervraagden noodzakelijk voor 'their wellbeing in the

---

²⁴⁹ 1125 van de 2500 personen

²⁵⁰ 375 van de 2500 personen

²⁵¹ 825 van de 2500 personen

²⁵² 200 van de 2500 personen

²⁵³ OHCHR, 'Making peace our own- Victims' Perceptions of Accountability, Reconciliation and Transitional Justice in Northern Uganda', (2007), 5

community'.²⁵⁴ Met verzoening zagen de slachtoffers de mogelijkheid hun verspreide en uit elkaar gedreven families weer te herenigen. Veel respondenten gaven aan dat vergeving noodzakelijk was om de verhoudingen te herstellen. Verschillende ondervraagden gaven aan dat vergeving hoorde bij hun christelijke geloof: 'Jesus also forgave the ones who killed him, thus we are also supposed to forgive the war perpetrators.'²⁵⁵ Het OHCHR benadrukte echter dat de wens om vergeving door respondenten gemotiveerd werd door individuele en gemeenschappelijke pragmatische redenen, bijvoorbeeld het vergeven van anderen zodat familie weer terug naar huis kon keren. Vergeven was in 2007 duidelijk niet iets wat enkel in de cultuur van de Noord-Oegandezen paste, zoals verschillende onderzoekers beweerden, vergeving was een beredeneerde keuze.

In principe werd in het onderzoek van het OHCHR vervolging gezien als een logische straf voor de zwaarste misdaders. Het voorkomen van straffeloosheid en verdere misdaden werden aangedragen als belangrijkste redenen van vervolging. Echter, het OHCHR registreerde net als het ICTJ een groot wantrouwen jegens de regering. Respondenten beschreven de regering als corrupt en bevooroordeeld waardoor zij, volgens de slachtoffers, niet de rechtsvervolging in handen mocht hebben. Door de negatieve houding ten opzichte van de regering kwam het ICC, als alternatief, in beeld. De meningen over het ICC waren sterk verdeeld. Een slachtoffer omschreef het als volgt: 'All forms of prosecution breed hatred and block reconciliation.'²⁵⁶ Maar ook: 'They [LRA en Kony] should be forwarded to the ICC because our courts are useless.'²⁵⁷ Uit deze laatste quote kwam naar voren dat het ICC, bij gebrek aan beter, als een goed alternatief werd gezien. Echter, de meerderheid van de respondenten gaf aan dat zij weinig tot niks wisten over het ICC en zijn doelstellingen en methodes. Diegenen die wel van het ICC gehoord hadden, gaven aan bedenkingen te hebben bij het ICC. Zo zagen zij het hof als inefficiënt en niet legitiem. De arrestatiebevelen die door het ICC zijn uitgevaardigd aan het *Control altar* zouden het vredesproces in de weg staan. De respondenten gaven aan bang te zijn voor een opleving van geweld. De slachtoffers in het onderzoek verweten het hof dat het nog geen enkele dader had gearresteerd.

4.2. Beperkingen van de onderzoeksrapporten

Wie de rapporten goed leest merkt vele onregelmatigheden op en loopt tegen enkele belangrijke vragen aan. Ten eerste is er de *timing* van de onderzoeken. In 2005 vonden de onderzoeken plaats tijdens een heftige opstand van het LRA. In 2007 hadden de ondervraagden hoop op een goede afloop van de Juba- vredesbesprekingen. In 2010 was eindelijk het LRA uit Noord-Oeganda verdwenen, wat mensen deed leven in de toekomst in plaats van in het heden. De drie verschillende contexten waarin de onderzoeken zijn gedaan zijn van sterke invloed op de behoeften van de slachtoffers. Hierdoor kan

---

²⁵⁴ Ibidem, 31

²⁵⁵ Ibidem, 29

²⁵⁶ Ibidem, 49

²⁵⁷ Ibidem, 50

het ICTJ zich - naar mijn mening - geen permanent en algemeen geldende uitspraken veroorloven.

Niet enkel de setting waarin de enquête plaatsvond had invloed op de antwoorden. Ook de enquête zelf liet te wensen over. Zo spraken de respondenten met vreemden, wat hen angstig maakte en sommigen het idee kregen sociaal wenselijke antwoorden te moeten geven uit angst voor de regering of het LRA.²⁵⁸ Tevens was het in 2005 nog niet mogelijk bij meerkeuzevragen meerdere antwoorden te geven. Doordat dit vanaf 2007 wel mogelijk was, zijn de antwoorden niet te vergelijken.

In de onderzoeken stonden verschillende tegenstrijdigheden of onlogische percentages. Sommige anomalieën werden door het ICTJ door middel van insinuaties verklaard. De meerderheid bleef echter onbesproken. Reden voor onduidelijkheid ligt met name in de wijze waarop de enquête is opgezet. De enquête bood geen ruimte voor waarom-vragen. Doorvragen was hierdoor onmogelijk. Bijvoorbeeld het feit dat in 2007 de kennis over het ICC enorm toe is genomen, wat is hier de reden voor? Komt dit door het Outreach programma van het ICC²⁵⁹, of door beter toegang tot communicatiemiddelen? Of zagen de respondenten in het ICC de oplossing, waarna zij zich in het hof verdiept hebben? Tevens botsten in 2010 de percentages over de wenselijkheid van het ICC. De antwoorden van de respondenten stonden lijnrecht tegenover elkaar maar hierop volgde geen verklaring van het ICTJ.

Duidelijk is dat er vele tekortkomingen zitten in de onderzoeksrapporten. De enquêtes zijn echter de enige onderzoeken onder slachtoffers in Noord-Oeganda. Ondanks het feit dat het de enige onderzoeken zijn onder de slachtoffers in Noord-Oeganda, moet er voorzichtig worden omgesprongen met de uitkomsten van de rapporten. De enquêtes zijn een steekproef, geen collectieve ondervragingen. Doordat de rapporten geregeld, in perioden van 2-3 jaar gepubliceerd worden, is het mogelijk vergelijkingen te maken met en conclusies te trekken uit voorgaande jaren.

4.3. Conclusie van de onderzoeksrapporten

Na het analyseren van de rapporten werd duidelijk dat de behoefte naar vergeving, verzoening en re-integratie in de jaren is toegenomen. Opvallend genoeg nam de behoefte naar traditionele mechanismen niet in dezelfde mate toe. Uit de rapporten werd duidelijk dat de behoefte naar vergeving, verzoening en re-integratie sterk samenhangt met het karakter en het verloop van het conflict.

In 2005 was de behoefte en het gebruik van traditionele ceremonies onder de groep respondenten zeer beperkt. Er was een hoge behoefte aan bestraffen (tachtig procent). Het ICC was de grote onbekende onder de ondervraagden. Diegenen die van het ICC gehoord hadden gaven aan hoge

---

²⁵⁸ ICTJ 2007, 13

²⁵⁹ Sinds 2004 is het ICC actief in Noord-Oeganda om mensen duidelijk te maken wat het ICC doet. Voor meer informatie: <http://www.icc-cpi.int/Menu/ICC/Structure+of+the+Court/Outreach/Uganda/>

verwachtingen te hebben. Deze verwachtingen kunnen worden uitgelegd als hoop. Na jaren van oorlog werd de slachtoffers in Noord-Oeganda iets nieuws aangeboden: het ICC. Ondanks het gebrek aan kennis hoopten de slachtoffers op een verbetering in het conflict. Uit de enquête kwam naarvoren dat diegene die van het ICC gehoord hadden, door gebrek aan kennis, het Strafhof als een almachtige redder in nood zagen.

In 2007 was de behoefte naar traditionele ceremonies sterker aanwezig dan in 2005. De kennis over het ICC was sterk toegenomen, maar de behoefte eraan was afgezwakt uit angst voor het belemmeren van de vredesonderhandelingen. De behoefte aan *accountability* bleef, net als in 2005, hoog.

In 2010 was zowel de behoefte aan traditionele mechanismen als de behoefte aan het ICC volgens het ICTJ fors afgenomen. De roep om *restorative justice* (vergeving, verzoening, re-integratie) bleef echter onveranderd hoog. Een verklaring voor de lage behoefte aan traditionele mechanismen en het ICC zou goed kunnen liggen in het karakter en verloop van het conflict. De ondervraagden durfden vertrouwen te hebben in de toekomst en waren bezig met de wederopbouw. Toch waren de antwoorden van de respondenten dermate diffuus dat in 2010 niet duidelijk werd waar de behoefte van de slachtoffers lag. De nationale rechtbank was corrupt, kennis en begrip van het ICC was toegenomen maar nog steeds in beperkte mate aanwezig en slechts acht procent wenste gebruik te maken van traditionele mechanismen. De wens om amnestie in 2010 houdt waarschijnlijk in hoge mate verband met de behoefte aan wederopbouw. Het rapport kon hier niet uitgesproken over antwoorden vanwege een gebrek aan 'waarom'-vragen in de onderzoeken.

Het OHCHR, dat in 2007 tegelijkertijd met het ICTJ onderzoek deed kwam net als het ICTJ tot duidelijke conclusies: een grote behoefte aan vergoeding en verzoening. Tegelijkertijd diende de hoogst verantwoordelijken gestraft te worden. Het wantrouwen in het ICC was echter groot en weer kreeg zij het etiket *stumbling block to peace* opgeplakt. Het ICC werd neergezet als inefficiënt en niet legitiem. De nationale rechtbank werd gezien als corrupt. Hierdoor kon, volgens de slachtoffers, de behoefte tot veroordeling door geen van beide instanties worden vervuld. Tegelijkertijd was de drang naar vrede en verzoening groot.

4.3.1. Retributive vs Restorative Justice – Cultuur vs Context

Op de rapporten afgaand wordt duidelijk dat de verklaring voor het (minimale) gebruik en de behoefte van traditionele mechanismen met name in het verloop van het conflict ligt. De behoefte aan *restorative justice* steeg naarmate er meer kans was op vrede. Daarnaast kan de toenemende behoefte naar vergoeding zijn ingegeven door de invloed van ARLPI en de preken van de christelijke kerken in Noord-Oeganda. Dat *restorative justice* niet in één adem genoemd kan worden met het gebruik of de behoefte aan traditionele mechanismen werd duidelijk in de rapporten. Hoewel het verloop van het

conflict heeft gezorgd in een toenemende behoefte aan *restorative justice* bleef de roep om traditionele mechanismen beperkt. De reden voor deze beperking is de al eerder genoemde ongeschiktheid van de mechanismen op de huidige situatie en het gebrek aan vertrouwen in de traditionele leiders.

Het OHCHR benadrukte het al: de behoefte tot vergeving werd ingegeven door pragmatische redenen. Het was de context, het verloop van het conflict, die de behoefte van de Acholi beïnvloedde. De roep om *restorative justice* nam toe naarmate de verloop van het conflict veranderde. Tegelijkertijd durfden, wilden of konden de respondenten geen expliciet antwoord geven op de vraag: vergeving of vergelding? Vergelding was volgens de ondervraagden met name van toepassing op de grootste misdadigers - diegenen die het ICC wil aanpakken. Vergeving kwam naar voren als pragmatische reden. De tweeslachtigheid van dader en slachtoffer, het falen van eerdere pogingen ter conflictbeëindiging en de daarop volgende oorlogsmoeheid liggen logischerwijs hieraan ten grondslag. Deze behoefte aan vergeving is echter niet sterk gegrond in traditionele mechanismen door cultuur, zoals vele wetenschappers, NGO's en christelijke kerken stellen: 'It's naive to believe that the Acholi people have a traditional reconciliation process that will magically make everyone forgive each other.'²⁶⁰

De onduidelijke uitslagen van de onderzoeksrapporten wijzen uit dat er wel degelijk Acholi zijn die veroordeling prefereren boven vergeving: 'not all Acholi support traditional methods. Many favor prosecution; now or later.'²⁶¹ Onderzoeker Patrick Okino concludeert dat het onmogelijk is om aan te geven hoévél Acholi het ICC zijn arrestatiebevelen uit wil laten voeren. Tevens is het volgens Okino niet mogelijk aan te tonen hoeveel Acholi het LRA willen vergeven door middel van traditionele ceremonies.²⁶² Dit verklaart de dubieuze percentages in de onderzoeksrapporten. De kennis van de Acholi over de verschillende opties van *transitional justice* lijkt beperkt. De slachtoffers richten zich op hun dagelijkse behoeften zoals voedsel en een dak boven hun hoofd. *Transitional justice* heeft voor hen op dit moment niet de hoogste prioriteit.²⁶³ Ook bestaat er de mogelijkheid dat de Acholi in dubio staan over de volgende stap. Zoals al eerder in hoofdstuk 1 aangegeven: Het dilemma ontstaat of er prioriteit moet worden gegeven aan veroordeling (*retributive justice*) of verzoening (*restorative justice*).

De onderzoeken resulteren niet in een collectieve Oegandese behoefte. De onderzoeken zijn steekproeven van herinneringen en verhalen van slachtoffers. Het is verklaarbaar dat niet ieder slachtoffer dezelfde mening is toegedaan over het Internationaal Strafhof, het gebruiken van traditionele mechanismen of vergeving versus vergelding. Critici van het ICC die aangeven dat 'de'

---

²⁶⁰ J.Neu, Briefing on the Conflict in Uganda: Hope for a Negotiated Solution (Joan B. Kroc Inst. For Peace & Justice, juni 2005) 16

²⁶¹ Zie oa. P. Okino, No Concensus in North on War Crimes Justice (Inst. War & Peace Reporting, Africa Report No. 117 juni 2007

²⁶² Ibidem

²⁶³ ICTJ 2005, 12

slachtoffers in Noord-Oeganda traditionele mechanismen prefereren, denken te zwart-wit. Er kan namelijk geen uitgesproken antwoord worden gegeven op de vraag wat ‘de’ slachtoffers in Noord-Oeganda willen. De steekproeven door het ICTJ en het OHCHR pogen slechts een inzicht te geven in de behoeften van een groep Acholi.

4.4. Gebruik traditionele mechanismen

Halverwege 2005 werden tientallen *mato oput* ceremonies uitgevoerd. Het ICTJ concludeerde dat in 2005 750 van de 2500 ondervraagden de ceremonies bruikbaar vonden. Tot die periode was de ceremonie zo goed als onzichtbaar in Noord-Oeganda. De toename van het aantal ceremonies is volgens Tim Allen het gevolg van de externe (financiële) steun die het rapport van Dennis Pain bewerkstelligde. ‘But I found no evidence of an emerging, or re-emerging, traditional system of Acholi justice.’²⁶⁴ Allen begreep uit verhalen van slachtoffers dat zij de rituelen zinloos vonden. Hij bespeurde tevens geen negatieve houding richting de inmenging van het ICC. Wel waren de slachtoffers ongerust: hoe werkte het ICC en waarom werd er nu pas wat gedaan, na al die jaren van oorlog.²⁶⁵ Tevens kon Allen geen enkele ceremonie traceren die direct verband had met LRA soldaten. Erin Baines ondervond in 2005 hetzelfde:

‘To the best knowledge of the author, *mato oput* between a LRA perpetrator’s clan and a victim’s clan has never occurred. Cultural leaders and elders are reluctant to request compensation from former LRA perpetrators, believing that if this is done it may deter other LRA combatants from returning.’²⁶⁶

De ceremonies stonden niet in verband met het LRA, maar met moorden binnen de gemeenschap. Allen trok voorzichtig de conclusie dat de meeste van deze ceremonies werden uitgevoerd omdat ze door externe partijen gefinancierd werden.

De bevindingen van Tim Allen komen overeen met de onderzoeksresultaten van het ICTJ en het OHCHR. Er is geen sterke afkeer van het ICC, er is simpelweg te weinig bekend over het hof onder de slachtoffers. In 2010 werd duidelijk dat maar acht procent gebruik wenste te maken van traditionele ceremonies. Allen interviewde 238 slachtoffers/daders die ten prooi waren gevallen aan ontvoeringen van het LRA. Geen enkel persoon had een *mato oput* ceremonie ondergaan. Ook was er weinig enthousiasme voor *mato oput* of een andere vorm van traditionele ceremonies.²⁶⁷

In het essay van Allen is een sterk verband te vinden met het boek van Hobsbawm *The Invention of Tradition* en het essay van David Taylor *Beyond the Courtroom*. Het gebruik van de

---

²⁶⁴ Allen, ‘Bitter Roots’, 249

²⁶⁵ Ibidem

²⁶⁶ Baines, ‘The Haunting of Alice’, 110

²⁶⁷ Allen, ‘Bitter Roots’, 250-251

ceremonies is versterkt door externe organisaties en dit alles begon met het onderzoeksrapport van Pain. Tevens zijn ‘traditionele’ en ‘culturele’ ceremonies aangepast: ‘They ... will no longer have all the many resonances and associations of lived ritual actions.’²⁶⁸ De status die deze traditionele mechanismen hebben, is voornamelijk verkregen door de externe steun. Als reactie op de kleine toename in gebruik van de mechanismen en de (financiële)steun van NGO’s, mensenrechtenorganisaties en kerken nam de literatuur over het onderwerp toe.

De huidige literatuur schrijft, door het rapport van Pain en het klakkeloos overnemen van het rapport - door onderzoekers, NGO’s, christelijke leiders en mensenrechtenorganisaties - een te groot belang toe aan het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda. De soldaten die terugkeerden naar hun dorpen werden vaak opgenomen in de gemeenschap zonder enig gebruik van traditionele mechanismen. Verschuivingen in de loop van het conflict zorgen ervoor dat het minieme gebruik van traditionele mechanismen licht toe- en afnam. Met name het rapport van het OHCHR maakte dit duidelijk. Dit is het enige rapport dat spreekt over redenen en verklaringen voor de mening van de slachtoffers en kon hierdoor concluderen dat de wens om vergeving door respondenten gemotiveerd werd door individuele en gemeenschappelijke pragmatische redenen, bijvoorbeeld het vergeven van anderen zodat familie weer terug naar huis kon keren. Vergeving, concludeerde het onderzoek, was in 2007 duidelijk niet iets wat enkel in de cultuur van de Noord-Oegandezen paste, vergeving was een beredeneerde keuze.

---

²⁶⁸ Ibidem, 253

Conclusie

Een belangrijke vraag voor staten na en tijdens een conflict is hoe er het beste kan worden omgesprongen met de pijnlijke nasleep van geweld. Tegelijkertijd proberen deze staten de sociale harmonie in stand te houden die na perioden van grof geweld vaak erg zwak is. Het dilemma ontstaat of er prioriteit moet worden gegeven aan veroordeling (*retributive justice*) of verzoening (*restorative justice*). De keuze voor een vorm van *transitional justice* dient volgens David Taylor door de slachtoffers genomen te worden: ‘Communities have a right to criminal accountability, but on their terms.’

Het Internationaal Strafhof en de traditionele mechanismen zijn de meest prominente vormen van *transitional justice* in Noord-Oeganda. Over beide vormen van geschilbeslechting wordt in de literatuur geschreven. De klassieke aanname binnen de literatuur is dat de westerse vorm van geschilbeslechting in Noord-Oeganda - het Internationaal Strafhof - haaks zou staan op de behoefte van de slachtoffers naar *restorative justice* in de vorm van traditionele mechanismen. Onderzoekers en andere auteurs, NGO's en de christelijke kerk in Oeganda menen dat de slachtoffers in Noord-Oeganda, ondanks het langdurige conflict met vele moorden tot gevolg, traditionele mechanismen prefereren boven het Internationaal Strafhof. Deze aanname leidt tot de vraag: Welke verklaringen liggen ten grondslag aan het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda?

Ik onderzoek deze vraag door middel van een literatuurstudie. Geïnspireerd door Taylor voegde ik hier de uitkomsten van bevolkingsonderzoeken onder Noord-Oegandezers aan toe. De resultaten zijn opvallend.

Mijn literatuurstudie naar het gebruik traditionele mechanismen in Noord-Oeganda resulteert in twee mogelijke verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen. De eerste verklaring binnen de literatuur voor het gebruik van traditionele mechanismen, is de cultuur in Noord-Oeganda.

Onderzoekers stellen dat de Acholi leven in een hechte samenleving die gebaseerd is op de gemeenschap in plaats van het individu. Volgens Baines ontmoedigen Acholi het begaan van misdaden uit angst dat ‘Jok’ (geesten en voorouders) ziekte en ongeluk verspreiden. Tevens wordt kwaad binnen de gemeenschap niet met kwaad beslecht, wraak is geen onderdeel van de Acholi samenleving. Daarnaast speelt religie bij Acholi een grote rol en leeft er een sterke vergevingsgezinde Katholiek-Messiaanse ethiek. Afako stelt dat de Acholi waarde hechten aan het herstellen van relaties en verzoening. Ook geven verschillende onderzoekers, waaronder Gersony, aan dat de christelijke kerk en ARLPI ervoor zorgen dat de term ‘vergeving’ sterk onderdeel blijft van de Noord-Oegandese samenleving. Deze culturele verklaringen zouden volgens de onderzoekers, NGO's en christelijke kerken leiden tot het gebruik van traditionele mechanismen.

De tweede verklaring voor het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda staat ‘verstopt’ in de literatuur. Zo wordt er gesteld dat de Noord-Oegandezen op zoek gaan naar een alternatief voor de westerse vorm van *punitive justice* in Noord-Oeganda, het ICC. Dit alternatief zou plaatsvinden ‘the Acholi way’, via traditionele mechanismen. Het karakter en het verloop van het conflict worden binnen de literatuur tot nu toe niet gezien als mogelijke verklaring voor het gebruik van traditionele mechanismen in Noord-Oeganda. Deze scriptie brengt daar verandering in.

Allen en Vlassenroot bespreken de grote hoeveelheid aan gefaalde militaire interventies en vredespogingen van president Museveni en het UPDF. Deze gefaalde pogingen voeren de boventoon binnen de contextuele verklaring. Het mislukken van de militaire operaties *Lightning Thunder* en *Iron Fist I en II* zorgden voor vele doden en een massale verplaatsing van slachtoffers naar IDP-kampen. De levensomstandigheden in deze kampen waren -mede door toedoen van Museveni - abominabel. Door het stellen van ultimatum aan het LRA, wilde de guerrillagroepering niet ingaan op de vredesonderhandelingen van de president. Bovenstaande zijn zeer aannemelijke verklaringen voor de behoefte aan traditionele mechanismen als alternatieve oplossing.

Binnen deze contextuele verklaring valt ook de door Branch uitgebreid besproken beperkte slagkracht van het Internationaal Strafhof. Het Internationaal Strafhof heeft een groot mandaat maar kan tot nu toe niks bewerkstelligen. Het ICC kan zonder politiemacht de leden van het LRA niet arresteren en vervolgen. Hierdoor is het ICC niet bij machte het conflict te beëindigen. Wel heeft het ICC met haar inmenging het LRA dermate afgeschrokken dat de guerrillabeweging zich meer op de vlakte houdt. Ook zal het LRA uit angst voor vervolging door het ICC zich waarschijnlijk niet overgeven. Doordat het ICC geen politiemacht heeft en daardoor zijn arrestatiebevelen geen kracht bij kan zetten is er bij de slachtoffers een gebrek aan vertrouwen in het ICC. Hierdoor is het goed mogelijk dat de slachtoffers op zoek gaan naar alternatieven. Eén van die alternatieven kan het gebruik van traditionele mechanismen zijn.

Door het karakter van het conflict, speelt ook de tweeslachtigheid van dader en slachtoffer een grote rol: ‘The war has turned brother against brother.’ De tweeslachtigheid van dader en slachtoffer kan ervoor zorgen dat delen van de gemeenschap willen vergeven: ‘The people here want to forgive because the rebels who oppress them are their children and siblings.’ Het wordt de ontvoerde kinderen niet kwalijk genomen dat zij onder dwang van Kony hebben gemoord en verkracht, stelt het Refugee Law Project. Door het speciale karakter van het conflict, zijn verschillende slachtoffers van mening dat met het gebruik van traditionele ceremonies de bevolking zich weer kan verzoenen en voormalige soldaten weer kunnen re-integreren in de gemeenschap.

Zowel de cultuur van de Acholi als het karakter en het verloop van het conflict lijken plausibele verklaringen voor het gebruik van traditionele mechanismen. Echter, mijn literatuurstudie toont tevens aan dat het gebruik van traditionele mechanismen minimaal is en geenszins in verhouding staat tot de

grote belangstelling binnen de literatuur over het onderwerp.

Erin Baines en Tim Allen kunnen geen traditionele ceremonies signaleren die gekoppeld zijn aan de re-integratie of verzoening van voormalige LRA-soldaten. Allen trekt voorzichtig de conclusie dat de meeste van deze ceremonies worden uitgevoerd omdat ze door externe partijen gefinancierd worden. Deze financiering en de grote aandacht voor het minimale gebruik van traditionele ceremonies in Noord-Oeganda zijn het resultaat van een rapport van Dennis Pain.

Het rapport van Pain uit 1997 stelt - onterecht - dat de Acholi in Noord-Oeganda sterk vergevingsgezind zijn en dit uiten met het gebruik van traditionele mechanismen. De waarden van de Acholi worden in het rapport gekoppeld aan christelijke waarden. De traditionele mechanismen van de Acholi worden bejubeld alsof ze uniek zijn, breed gedragen worden en geweldig zijn.

De bevindingen van Pain werden door onder meer de *Agency for Cooperation and Research in Development* (ACORD) en Mark Bradbury (een onafhankelijk onderzoeker) sterk bekritiseerd. Zij herleidden het rapport naar Eric Hobsbawms concept *Invention of Tradition*. Door de vele aanpassingen van onder andere *mato oput* lijken de mechanismen allerminst op hun prekoloniale voorlopers.

Ondanks de kritiek op het rapport werd het door Pain geschetste beeld overgenomen door onderzoekers en NGO's. Ook christelijke leiders en mensenrechtenactivisten sloten zich bij het beeld van Pain aan. Dit leidde tot een (geromantiseerde) literaire hype met als onderwerp de sterke vergevingsgezindheid van de Acholi cultuur vormgegeven in traditionele mechanismen. Als gevolg van de toenemende literatuur gingen verschillende landen en NGO's over tot subsidiëring van de mechanismen, waardoor het aantal ceremonies toenam.

Dat het beeld van Pain niet klopt wordt niet enkel duidelijk door de kritiek op het rapport uit 1997. Het ICTJ startte in 2005 met tweejaarlijkse bevolkingsonderzoeken in Noord-Oeganda. Het doel van de onderzoeken was erachter te komen wat de behoeften van de slachtoffers zijn. De enquêtes pogen onder meer antwoord te geven op de vraag: Hebben de slachtoffers in Noord-Oeganda behoefte aan *restorative of retributive justice*? Ondanks de beperkingen van de enquêtes, kunnen de onderzoeken een (niet-generaliserend) beeld schetsen van de behoeften van de slachtoffers.

Het ICTJ ziet in haar enquêtes een toenemende behoefte aan *restorative justice*. Uit de enquêtes wordt tevens duidelijk dat de behoefte naar vergeving, verzoening en re-integratie sterk samenhangt met het karakter en het verloop van het conflict. De inmenging van het ICC gaf de slachtoffers hoop en de antwoorden in de enquêtes bevestigen dit: in 2005 werd het ICC als een almachtige redder in nood gezien. In 2007 was het tot de slachtoffers doorgedrongen dat het ICC weinig slagkracht had. Hierdoor nam de behoefte aan *retributive justice* sterk af. In datzelfde jaar waren er vredesonderhandelingen die ertoe leidden dat de slachtoffers niet durfden te kiezen voor veroordeling van LRA-soldaten uit angst de vredesonderhandelingen in gevaar te brengen.

Ondanks de dalende behoefte van *retributive justice* en de stijgende behoefte aan *restorative justice*, bleef de behoefte aan traditionele mechanismen beperkt. Het OHCHR concludeert dat de behoefte tot vergeving wordt ingegeven door pragmatische en contextuele redenen: het vergeven van anderen zodat eigen familieleden weer terug naar huis kunnen keren.

Het karakter en het verloop van het conflict zorgen ervoor dat de slachtoffers in Noord-Oeganda afstappen van hun eerdere behoefte aan *retributive justice*. Echter, de toenemende behoefte aan *restorative justice* impliceert niet automatisch een groot gebruik van traditionele mechanismen, integendeel.

Hoewel de kerk en ARLPI de Acholi aansporen tot vergeving, vindt deze vergeving geen uiting in traditionele mechanismen. Er zijn vele Acholi die de traditionele ceremonies niet wensen te gebruiken. De mechanismen zijn verre van traditioneel en niet toepasbaar op het huidige conflict. Daarnaast is de status en autoriteit van de culturele leiders - die de ceremonies dienen uit te voeren - sterk verslechterd door de oorlog. Corruptie vindt plaats en door alcoholmisbruik zijn de leiders het respect van de jongere generatie verloren. De LRA-soldaten die terugkeren worden vaak opgenomen in de gemeenschap zonder enig gebruik van traditionele mechanismen. Zij worden zonder ceremonies vergeven door hun gemeenschap.

Concluderend kent de huidige literatuur een te grote aandacht voor traditionele mechanismen in Noord-Oeganda. Het gebruik ervan onder de noorderlingen is minimaal en als er al gebruik van wordt gemaakt is dit te danken aan buitenlandse subsidiëring, verkregen op basis van geromantiseerde literatuur en krantenartikelen: een literaire hype.

Hoewel niet via traditionele mechanismen, zijn er Acholi die (in toenemende mate) aanhangers zijn van *restorative justice*. De combinatie van het verloop en het karakter van het conflict tezamen met hun sterke religiegezinheid zorgt ervoor dat groepen Acholi hun daders laten re-integreren en pogen te verzoenen met hun gemeenschap zonder het gebruik van traditionele mechanismen. Voor generalisatie moet echter gewaakt worden, want niet iedere Acholi wenst over te gaan tot re-integratie en verzoening. De toenemende behoefte aan *restorative justice* betekent geen automatisch uitsluitel van *retributive justice*. Er zijn nog altijd noorderlingen die behoefte hebben aan de veroordeling van misdadigers: nu of later.

Literatuurlijst

Acirokop, P. 'The potential and limits of *mato oput* as a tool for reconciliation and justice', in: S.Parmar, M.J.Roseman (ed) *Children and Transitional Justice, Truth-Telling, Accountability and Reconciliation* (Unicef maart 2010) 268-292.

Acker, Frank van, 'Uganda and the Lord's Resistance Army: the new order no one ordered', *African Affairs* 103 (2003), 412, 335-357.

Afako,B. 'Reconciliation and Justice: 'Mato Oput' and the Amnesty Act', *An International Review of Peace Initiatives* vol. 1 (2002).

African Rights, 'Traditional Justice: Looking Forward to the Past - Northern Uganda: Justice in Conflict', *African Rights* (Londen januari 2000).

Allen, T. 'Ritual (Ab)use? Problems with Traditional Justice in Northern Uganda', in: Nicholas Waddell and Phil Clark (ed.), *Courting Conflict? Justice, Peace and the ICC in Africa* (Royal African Society 2008) 47-54.

Allen, T. 'Bitter roots: the 'invention' of Acholi traditional justice', in: T. Allen en K. Vlassenroot, *The LRA - Myth and Reality* (Londen en New York 2010), 242-261.

Allen, T. *Trial Justice: The International Criminal Court and the Lord's Resistance Army* (London 2006).

Allen, T. 'The International Criminal Court and the invention of traditional justice in Northern Uganda', *Politique Africaine*, 107 (2007), 147-166.

Andrieu, K. 'Transitional Justice: A New Discipline in Human Rights', *Online Encyclopedia of Mass Violence* (Parijs 2010)1-37.

Apuuli,K.P, 'Taking stock of the first arrest warrants of the International Criminal Court', *African Journal on Conflict Resolution*, 7 (2007), 1, 43-62.

Apuuli, K.P., 'The International Criminal Court (ICC) and the Lord's Resistance Army insurgency in northern Uganda', *Criminal law forum*, 15 (2004).

Arnold, R. *Law enforcement within the framework of peace support operations* (Leiden 2008).

Baines, E.K. 'The Haunting of Alice: Local Approaches to Justice and Reconciliation in Northern Uganda', *International Journal of Transitional Justice* vol.1 (2007) 91-114.

Baines, E.K. 'Roco Wat I Acoli; restoring relationships in Acholi land: Traditional Approaches to Justice and Integration', gepubliceerd door Liu Institute for Global Issues, University of British Columbia (2005).

Branch, A. 'The ICC should stop its African experimental investigations now', *The Monitor*, 13 januari 2005.

Branch, A. 'Political Violence and the Peasantry in Northern Uganda', *African Studies Quarterly* vol.8 no.2 (2005) 1-22.

Branch, A. 'Uganda's civil war and the politics of ICC intervention', *Ethics and international affairs*, 21(2007), 2, 179-198.

Branch, A. 'International Justice, Local Injustice' (versie zomer 2004)
<http://dissentmagazine.org/article/?article=336> (13 april 2011)

Crane, D. 'White man's justice', *Cardozo Law Review* 27:4(2006)1683-1688.

Daly, K. 'Restorative justice, the real story', *Punishment and Society: the international journal of penology*, Vol. 4, 55-79.

Doom, R. en Vlassenroot, K. 'Kony's message: a new Koine? The Lord's Resistance Army in northern Uganda', *African Affairs*, 98 (1999), 5-36.

Drumbl, M.A. *Atrocity punishment and international law* (Virginia 1997).

Eric, W. 'Uganda Victim's Question ICC Balance' (versie 22 juni 2010)
<http://journalism.mak.ac.ug/index.php/latest-headlines/uganda-victims-question-iccs-balance.html>
(geraadpleegd 31 januari 2010)

Fierens, J. 'Gacaca Courts: Between Fantasy and Reality', *Journal of International Criminal Justice* vol, 3 issue 4 (1 september 2005) 896-919.

Finnegan, A.C. A memorable proces in a forgotten war: forgiveness within Northern Uganda (Scriptie Law and Diplomacy, Tufts University 2005).

Finnström, S. *Living with bad surroundings; war, history and everyday moments in northern Uganda* (Uppsala 2008).

Finnström, S., 'Wars of the past and war in the present: the Lord's Resistance Movement/Army in Uganda', *Africa: Journal of the International African Institute*, 76, 2 (2006), 200-220.

Gersony, R. 'The Anguish of Northern Uganda', (USAID, augustus 1997).

Giphart, D.N. 'De totstandkoming van een Internationaal Strafhof', *Utrechtse Historische Cahiers* jaargang 24 (2003) nr.1.

Hobsbawm, E. en Ranger, T. *The Invention of Tradition* (Cambridge 1983).

Hunt, D. 'The International Criminal Court', *Journal of International Criminal Justice* (2004) 2 (1), 56-70.

Huyse, L., 'Introduction: Tradition-based Approaches in Peacemaking, Transitional Justice and Reconciliation Policies', In: Huyse, L. en Salter, M., *Traditional Justice and Reconciliation after Violent Conflict: Learning from African Experiences* (Stockholm 2008) 1-22.

Ingelaere, B. 'The Gacaca courts in Rwanda' - In: Huyse, L. en Salter, M., *Traditional Justice and Reconciliation after Violent Conflict: Learning from African Experiences* (Stockholm 2008) 25-60.

Grono, N. 'ICC's Prosecutorial Strategy for 2007-2009,' *Second public hearing to the office of the prosecutor*, 26 September 2006

Lomo, Z. en Hovil, L. *Behind the Violence: causes, consequences and the search for solutions to the war in northern Uganda*, Working Paper 11 (Kampala Refugee Law Group februari 2004).

Kegoro, G. The place of informal justice mechanisms in post conflict peace and justice issues. Presentatie gehouden tijdens Seminar Rule of Law in Fragile and Conflict-Affected Countries. (Wereldbank Washington D.C. 2009).

Krasner, S. *Sovereignty: organized hypocrisy* (Princeton 1999).

Latigo, J.O. 'Northern Uganda: Traditional-based Practices in the Acholi Region', In *Traditional Justice and Reconciliation after violent conflict* (International Institute for Democracy and Electoral Assistance 2008).

Longman, T. 'An Assessment of Rwanda's Gacaca Courts', *Peace Review* vol.21 issue 3 (1 juni 2009) 304-312.

McDonnell, F.J.H. en Akallo, G. *Girl Soldier: a story of hope for Northern Uganda's Children* (USA, 2007).

Marrus, M. 'L'histoire de l'holocauste dans le prétoire', in: Bayard, Florent (ed.), *Génocide des Juifs: entre procès et histoire* (Brussel 2000).

Minow, M. *Between vengeance and forgiveness. Facing history after genocide and mass violence*, (Boston 1998).

Molenaar, A. 'Gacaca: grassroots justice after genocide. The key to reconciliation in Rwanda', African Studies Centre Leiden, Research Report 77/2005.

Murithi, T. African Approaches to Building Peace and Solidarity (International Conference on Strategies for Peace with Development in Africa, Addis Ababa Ethiopië 2006).

Neu, J. 'Briefing on the Conflict in Uganda: Hope for a negotiated solution' (Joan B. Kroc Inst. for Peace & Justice, juni 2005)

Nagy, R. 'Transitional Justice as Global Project: critical reflections', *Third World Quarterly* vol.29, no.2 (2008) 275-289.

Okino, P. *No consensus in North on war crimes justice* (Inst. War & Peace Reporting, Africa Report NO 117 juni 2007)

Otim, M. en Wierda, M. 'Justice at Juba: international obligations and local demands in Northern Uganda. In *Courting Conflict? Justice, peace and the ICC in Africa* (London: The Royal African Society 2008).

Pain, D. *The Bending of Spears, producing consensus for peace & development in Northern Uganda* (Londen 1997)

Pakhavan, A. 'Are International Criminal Tribunals a Disincentive to Peace?; Reconciling Judicial Romanticism with Political Realism', *Human Rights Quarterly* 31 (2009) 624-654.

Pakhavan, A. 'The Lord's Resistance Army case: Uganda's submission of the first state referral to the International Criminal Court', *The American journal of international law*, 99 (2005), 2, 403-421.

Quinn, J.R. 'The Role of Informal Mechanisms in Transitional Justice' een paper voor een presentatie over 'Transitional Justice: Local and International Dimensions' op de Canaan Political Science Association Annual Meeting, 2 juni 2005.

Rodman, K.A. 'The ICC's Arrest Warrants for the LRA' (nd, sd)

Rettig, M. 'Gacaca: Truth, Justice and Reconciliation in Postconflict Rwanda?' *African Studies Review* vol.51 issue 3 (17 december 2008) 25-50.

Rodriguez, R. 'The Role of Religious Leaders', in *Protracted Conflict, Elusive Peace: Initiatives to End the Violence in Northern Uganda*, ACCORD 11 (Londen 2002)

Roht-Arriaza, N. 'The New Landscape of Transitional Justice', in: N.Roht-Arriaza, J. Marriezcurena (ed.), *Transitional Justice in the Twenty-First Century* (New York 2006) 1-16.

Rombouts, H. 'Grove en massale mensenrechtenschendingen:de Rwandese genocide als voorbeeld' Nieuwsbrief *Mensenrechteneducatie Genocide en Mensenrechten* Jaargang 4, nummer 6 (28 juni 2004).

Rose, C. en Ssekandi, F.M. 'The pursuit of Transitional Justice and African Traditional Values: A Clash of Civilizations-The Case of Uganda'(nd) B1.

Souaré, I.K. 'The ICC and African Conflicts: The Case of Uganda', *Review of African Political Economy* no.121 (2009) 369-388.

Taylor, D. 'Beyond the Courtroom: The objectives and experience of international trials at the grassroots' (nd,sd)

Teitel, R. 'Transitional Justice Genealogy', *Harvard Human Rights Journal* 16, 69-94.

The Republic of Uganda, *Referral of the situation concerning the Lord's Resistance Army*, 16 December 2003.

The Republic of Uganda, *Amnesty Act*, 2000.

Theidon, K. 'Editorial Note', *The International Journal of Transitional Justice* vol.3 no.3 (2009) 1-6.

Tom, P. 'The Acholi Traditional Approach to Justice and the War in Northern Uganda'(versie augustus 2006) http://www.beyondintractability.org/case_studies/acholi_traditional_approach.jsp?nid=6792 (geraadpleegd 21 april 2011)

Verrijn Stuart, H. 'Het Internationaal Strafhof en de rol van slachtoffers', *Justitiële Verkenningen* 32 (2006) 88-107.

Walker, M. 'The Cycle of Violence', *Journal of Human Rights* vol.5 no. 1 (2006) 81-105.

Rapporten

Adviesraad Internationale Vraagstukken, *Transitional Justice, Gerechtigheid en Vrede in Overgangssituaties* (2009).

Amnesty International, *Uganda: First steps to investigate crimes must be part of comprehensive plan to end impunity* (30 januari 2004).

Conflict and development programme - Liu Institute for Global Issues, *Northern Uganda – Human security update* (mei 2005).

Human Rights Watch, *Abducted and abused: Renewed conflict in northern Uganda* (New York, juli 2003).

Human Rights Watch, *Stolen children: Abduction and Recruitment in Northern Uganda* (New York, maart 2003).

Human Rights Watch, *The scars of death: Children abducted by the Lord's Resistance Army in Uganda* (New York, 1997).

Human Rights Watch, *Uprooted and forgotten: impunity and human rights abuses in northern Uganda* (New York, 2005).

International Crisis Group, *Northern Uganda: understanding and solving the Conflict*, (Nairobi/Brussel 2004).

International Crisis Group, *Northern Uganda: the road to peace, with or without Kony* (Nairobi/Kampala/Juba/Brussels 2008).

International Crisis Group, *Northern Uganda: seizing the opportunity for peace* (Nairobi/Brussel 2007).

International Center for Transitional Justice en Human Rights Center University of Berkeley, *Forgotten Voices – a population-based survey* (2005).

International Center for Transitional Justice en Human Rights Center University of Berkeley, *When the War Ends – a population-based survey* (2007).

International Center for Transitional Justice en Human Rights Center University of Berkeley, *Transitioning to Peace – a population-based survey* (december 2010).

OHCHR, *Making Peace Our Own – Victims’ perceptions of Accountability, Reconciliation and Transitional Justice in Northern Uganda* (2007).

Refugee Law Project, *Behind the violence: Causes, consequences and the search for solutions to the war in northern Uganda* (Kampala 2004).

Refugee Law Project, *Negotiating Peace : Resolution of Conflicts in Uganda’s West Nile Region* (Kampala 2004).

Refugee Law Project, *Whose Justice? : perceptions of Uganda’s Amnesty Act 2000: the Potential for Conflict Resolution and long-term Reconciliation* (2005).

Refugee Law Project, *Peace First, Justice Later : Traditional Justice in Northern Uganda* (2005).

Unicef, *Uganda: UNICEF humanitarian situation report* (2007).

Krantenartikelen, Websites, Masterclass en documentaires

Atyam, A.A. 'Bring my daughter home', *Wall Street Journal*, juni 2004.

BBC News, 'LRA victim: I cannot forget and forgive' (versie 29 juni 2006),
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5129350.stm> (geraadpleegd 14 maart 2011).

BBC News, 'ICC seeks DR Congo’s Terminator' (versie 29 april 2008)
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7372940.stm> (geraadpleegd 2 april 2011).

Kilgour, D. <http://www.david-kilgour.com/mp/Ugandan%20IDP%20Camps%20&%20Children.htm>
(nd).

Lacey, M. 'Atrocity victims in Uganda choose to forgive', *The New York Times*, 18 april 2005.

Macrae, C. 'Killed in the name of the Lord' (versie 20 februari 2009)
<http://www.guardian.co.uk/world/2004/feb/29/theobserver1> (geraadpleegd 21 april 2011)

Moreno-Ocampo, L. Masterclass Movies that Matter (25 maart 2010, Den Haag).

New Vision, 'Odiambo won't face world court' (versie 10 februari 2009),
<http://www.newvision.co.ug/D/8/13/671013> (geraadpleegd 14 maart 2011).

New Vision, Bishop Baker Ochola, 'Uganda: The Acholi Traditional Justice is Enough for Kony,'
(versie 28 August 2006) <http://allafrica.com/stories/200608281346.html> (geraadpleegd 14 maart 2011)

New Vision, 'LRA warrants to stay, says ICC' (versie 26 september 2006)
<http://www.newvision.co.ug/D/8/13/523400> (geraadpleegd 14 maart 2011)

Quirijns, K. documentaire Tegenlicht 'Peace versus Justice' (2009).

Schülke, L. 'Uganda Domestic Radio and Newspaper' (versie 7 juni 2010)
http://migs.concordia.ca/documents/Uganda_Domestic_Media_Monitoring_Report_May_31_June_06_2010.pdf (geraadpleegd 12 april 2011).

Snyder en L. Vinjamuri, 'A Midwife for Peace,' *International Herald Tribune*, 26 September 2006.

Telegraaf, 'Moreno bijna klaar voor eerste Libië-proces (versie 15 mei 2011)
http://www.telegraaf.nl/buitenland/9794994/_Moreno_klaar_voor_proces_.html (geraadpleegd 15 mei 2011).

Velzen, van J. 'Wacht Kony het strafhof of verzoening?', *Trouw*, 29 augustus 2005.

World Vision, 'Northern Uganda: not another *Iron Fist* debacle' (versie 23 juni 2008)
<http://www.worldvision.org/news.nsf/news/uganda-stalemate-20080623> (geraadpleegd 26 november 2010).